

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

2023

Bc. Lenka Ledvinová

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Mlynáři a jejich socio-ekonomická
pozice v občanské společnosti
(1850–1938)**

Bc. Lenka Ledvinová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Moderní dějiny

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

**Mlynáři a jejich socio-ekonomická
pozice v občanské společnosti
(1850–1938)**

Bc. Lenka Ledvinová

Vedoucí práce:

PhDr. Jan Lhoták, PhD.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Janu Lhotákovi, Ph.D., za vstřícný přístup, za cenné připomínky, za odborné vedení, za velmi přínosné rady a poskytnutí velmi cenných pramenů, kterými přispěl k vypracování této diplomové práce.

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2023

.....

Obsah

Úvod.....	1
1 Mlynářské řemeslo.....	8
1.2 Socioekonomická pozice mlynářů ve společnosti	11
1.3 Vzdělání a intelektuální zájmy	14
1.3.1 Studium na píseckém gymnáziu v letech 1778–1850.....	21
1.3.2 Studium na filozofickém lyceu v Českých Budějovicích v letech 1803–1848	22
1.3.3 Studium na Filozofickém ústavu v Plzni v letech 1804–1849.....	23
1.3.4 Studium na gymnáziu v Pelhřimově v letech 1871–1921	25
2 Mlynáři a jejich společenská pozice – Janovice nad Úhlavou.....	27
2.1 Základní charakteristika sídla	27
2.2 Mlýny v Janovicích a jejich majetkové poměry	36
2.3 Politická a společenská angažovanost mlynářů	49
3 Mlynáři a jejich společenská pozice – Sušice.....	55
3.1 Základní charakteristika sídla	55
3.2 Mlýny v Sušici a jejich majetkové poměry	67
3.3 Politická a společenská angažovanost	76
Závěr	82
Zdroje.....	85
Nevydané prameny	85
Periodika	88
Literatura.....	93
Kvalifikační práce.....	99
Internetové zdroje	100
Seznam tabulek	102
Přílohy.....	103

Seznam textových a obrazových příloh	103
Resumé.....	126

Úvod

Je pozoruhodné sledovat, k jaké změně došlo ve významu mlynářského řemesla ve 20. století. Václav Vilikovský ve své knize *Dějiny zemědělského průmyslu v Československu od nejstarších dob až do vypuknutí světové krise hospodářské z roku 1936* zmiňuje jedno až idylické motto, je krátké, ale výstižné: „*Mlynářství jest nejčeštějším zemědělským průmyslem.*“¹ I přesto mlynářské řemeslo již tehdy směřovalo k existenční krizi. Úpadek mlynářský postřehl mlynář a jednatel Společenstva mlynářů Vyškov František Bukovský ve své knize *Naši staří mlynáři a slavní synové ze mlýnů*, kde již konstatoval krizi řemesla po druhé světové válce uvádí takto: „*toto dříve kvetoucí řemeslo se ocitá dnes v úplném úpadku.*“² Touto svou publikací chtěl ukázat minulost vlastního řemesla a demonstrovat potencionální nové generaci krásy mlynářského řemesla a konkrétních případů slavných osobností z mlynářských rodin, jako např. František Ladislav Rieger.³ Trend však byl nezadržitelný a jednoznačně ho prozradil i faktický zánik oborového mlynářského vzdělání po roce 1945.⁴ V posledních desetiletích to plně potvrzuje sentimentem naplněná produkce povětšinou laických autorů, pojatá často vzpomínkově. Josef Luňák, absolvent, mlynářské školy v Břeclavi, sestavil knihu *Naše mlýny v proměnách času* ve snaze retrospektivně zavzpomínat a připomenout nastupující generaci dle jeho slov: „*takřka*

¹ VILIKOVSKÝ, Václav, *Dějiny zemědělského průmyslu v Československu od nejstarších dob až do vypuknutí světové krise hospodářské*, Praha 1936, s. 445.

² BUKOVSKÝ, František, *Naši staří mlynáři a slavní synové ze mlýnů*, Vyškov 1936, s. 7.

³ Tamtéž.

⁴ K roku 1908 existovaly mlynářské kurzy pro dílovedoucí při Mlynářské výzkumné stanici v Praze. Plnohodnotná škola byla zařízena až 1911, a to Němcům v Moravském Úsově. Tato škola byla soukromá a první svého druhu v Rakousku-Uhersku. Vedle dvouleté školy byly pořádány kurzy mistrovské a obchodně-technické, ale kvůli nevýhodnému umístění byla zřízena škola v Břeclavi. VILIKOVSKÝ, s. 500. Existenci školy potvrzuje LUŇÁK, Josef, *Naše mlýny v proměnách času*, Brno 1997, s. 17. V roce 1914 byla v Břeclavi otevřena dvouletá mlynářská škola a po vzniku Československa byl jedinou svého druhu v celém státě. Svou vysokou kvalitou a prestiží si získala i zahraniční studenty a nabyla tak mezinárodního významu. *Střední průmyslová škola*. In: Město Břeclav [online], [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://breclav.eu/kultura-cestovni-ruch-stredni-prumyslova-skola>. K roku 1919 připadla pod české vedení. Téhož roku byly založeny mlynářské kurzy při městském průmyslovém muzeu v Pardubicích. Později začali úzce koexistovat s místní průmyslovou školou. VILIKOVSKÝ, s. 501. V současnosti již samostatný učební obor Mlynář již zanikl, ale lze získat jisté mlynářské vzdělání s tradicí na Střední průmyslové škole potravinářství a služeb v Pardubicích, obor Technologie potravin – mlynářství a výroba krmiv. *Technologie potravin–mlynářství a výroba krmiv 29-41-M/01*. In: Střední průmyslová škola potravinářství a služeb Pardubice [online], [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.spspas.cz/katalog-technologie-potravin-mlynarstvi-a-vyroba-krmiv-29-41-m-01-detail-35>. Tento obor existoval i dříve a máme k němu doloženou i učebnici: DERKA, Alois, *Nauka o surovinách pro 1. ročník střední průmyslové školy potravinářské technologie oboru průmyslová výroba krmiv a mlynářství*, Praha 1977. Největší továrnu mlýnských strojů ve střední Evropě v Pardubicích zmiňuje LUŇÁK, s. 17. K padesátému výročí vzniku vyšel sborníček *V tom našem mlýně*. VALENTA, Miloš (ed.), *Sborníček prací členů národopisného kroužku při Jihočeském muzeu*. XV. V tom našem mlýně. České Budějovice 1969.

*zanikající řemeslo.*⁵ V knize mimo jiné představuje mlýny jeho spolužáků a zaniklé soukromé mlýny v oblasti jižní Moravy. Povídaní o lidech, které voda přímo živila a utvářela tak jejich životy na Rokycansku sepsal Václav Jiříčka v knize *Klapající minulost*, který mimo jiné také zmiňuje postupný úpadek řemesla.⁶

Pravděpodobně i následkem úpadku mlynářského fenoménu je pojem molinologie na území České republiky poměrně neznámým výrazem. Ve zkratce se jedná o nauku o mlýnech, která se jimi zabývá „od A až po Z“. Konkrétně se tedy zabývá stavebními objekty mlýnů, technickým vybavením v těchto stavbách a využívanými pohony mlecích zařízení. Také neopomíjí samotný vývoj mlynářského řemesla a kulturou mlýnů s ním spojenou.⁷ V moderní české, historiografii pojetí významu mlynářů pro společnost jako takovou, ale i tu lokální, až na pár vět zcela chybí. Utváří se zde tak zcela nepoznaný prostor pro nový směr bádání.

Přispět k němu hodlá předkládaná diplomová práce, jež je orientována jako případová regionální sonda. Za předmět analýzy mlynářství byly vybrány dvě konkrétní lokality stagnující agrární městečko Janovice nad Úhlavou a venkovské okresní město Sušice. Výběr nebyl náhodný. Poněvadž nešlo využít ryze vesnickou lokalitu, neboť tu interakce mlynářů v pramenech z logiky věci byly menší nejen k možnostem dochované pramenné základny, ale i celkově omezenějšímu kulturnímu a politickému životu ryze vesnického prostředí, rozhodla jsem se pracovat s agrárním městečkem, stojícím tomuto prostředí nejbliže, ale přesto již nasávajícímu urbánní charakteristiky. Vytvořilo vhodnou protiváhu k městu se základními centrálními funkcemi (sídlo okresu a dalších správních kategorií) a úměrně rozvinutým kulturním životem. Současně přiznávám, že obě lokality byly voleny i s ohledem na můj vztah k regionu Klatovska. Zvolené časové rozmezí let 1850 až 1938 odpovídá období významného rozvoje občanské společnosti i jejich profilujících atributů, které současně tvořily pilíře modernizace (obecní samospráva, spolkový život). Kromě toho se zvolený interval let částečně překrývá s obdobím literaturou konstatovaného úpadku mlynářství, takže bude možné snažit se hledat kořeny a příčiny této stagnace. Otázek si však kladu více obrát „*analýza mlynářství*“ chápu

⁵ LUŇÁK, s. 90–13.

⁶ JIŘIČKA, Václav, *Klapající minulost*, Hostivice 2011, s. 3. K roku 1923 bylo v provozu 10 221 mlýnů. V roce 1934 už jich bylo jen 9 220, k roku 1946 se počet snížil na 6 391 a počet mlýnů se dále snižoval. K roku 1955 jich zbylo v provozu 1 099, v roce 1989 jich zůstalo v provozu už jen pouhých 44! Po restitucích po roce 1989 se počet navýšil na celkem 100 mlýnů. Tamtéž.

⁷ The International Molinological Society [online], [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.molinology.org/>.

jednak jako charakteristiku existujících mlýnských provozů ve zkoumaných lokalitách a sledování profesně s nimi spojených osob v oblastech obecní politiky a kulturního života (zejména spolků a vzdělávání). Snažím se vysledovat, jak specifickou pozici tu mlynáři zaujímali a co tato specifika podmiňovalo. Byli vždy majetnější, což utvářelo jejich společenskou prestiž, příslušnost ke konkrétní společenské vrstvě a větší zájem o veřejné dění a vzdělání? A konečně – byly tyto jevy determinovány vnějším prostředím – tedy venkovem a městem? Hlavní hypotézou je v literatuře obecně předpokládaná silná majetková pozice mlynářů, která umožnila následný politický, společenský a intelektuální vzestup oproti jiným řemeslům, které tyto výrazné dispozice postrádají.

Od uvedeného cíle se pak odvíjí struktura práce. První kapitola má obecnější obsah, je zde podán stručnější exkurz do historie a základních pojmů mlynářského, případně sekernického řemesla. Cíleně je vynechán detailní popis vývoje mlýnů jako takových a také podrobnější popis technických záležitostí v mlýnských staveních. Tyto vynechané pasáže jsou doplněny skrze doporučenou rozšiřující literaturu v poznámkovém aparátu. Ve druhé části kapitoly je nastíněna socioekonomická pozice mlynářů ve společnosti. V rámci výkladu je pojednáno o jejich vymezení ve společenských vrstvách skrze lepší finanční zázemí, vyšší míru vzdělanosti mlynářů a s ním spojených intelektuálních zájmů, jejich angažovanost v politice, kultuře a národním obrození. Dále je věnována pozornost konkrétním příkladům početnějšího zastoupení mlynářů na vzdělávacích institucích celkově, ale i v porovnání oproti jiným řemeslům. Konkrétně tedy podkapitoly obsahují data ke gymnáziu v Písku a v Pelhřimově, k filozofickému lyceu v Českých Budějovicích a k filozofickému ústavu v Plzni. Konstatování doprovodí tabulky s konkrétními údaji. Ve druhé kapitole už práce přikračuje k samotné regionální sondě – nejprve k Janovicím nad Úhlavou. Po základní charakteristice místa, populačního vývoje a dalších aspektů místního nejen společenského života se přechází k jednotlivým mlýnům a jejich obyvatelům, majitelům a hlavně mlynářům. Důraz je pak kladen na jejich společenskou a politickou angažovanost, případně majetnost v průběhu celého sledovaného časového období. Poslední třetí kapitola schematicky kopíruje kapitolu druhou, pouze se zaměřuje na Sušici, která svou rozlohou utvořila zázemí pro více mlynářských stavení. Obě kapitoly jsou pro tuto práci stěžejní a nejvíce se opírají o archivní prameny.

Protože je práce založena primárně na regionální sondě, musela jsem čerpat především zejména z archivních a tištěných pramenů. Z nevydaných archivních pramenů byly největším přínosem fondy Státního okresního archivu v Klatovech, kam obě města

správní příslušností patří. Konkrétněji se jednalo o archy ze sčítání lidu od roku 1880 do roku 1921, dle kterých šlo vypořádat vývoj obyvatelstva celkově, ale i populaci v jednotlivých staveních. Dále údaje získané z knihy mlynářských učňů ze Společenstva mlynářů Klatovy, kde se dal pozorovat zájem o mlynářské mistry, za kterými učni cestovali nemalé dálky. Dalším zajímavým a přínosným materiálem byly matriky zemřelých i oddaných, které dokreslily jednotlivé příběhy mlynářů a jejich rodin uváděných ve sčítacích arších. Pro politické kariéry mlynářů v rámci obecní samosprávy posloužily dochované voličské seznamy, které současně podaly informaci o jejich majetkovém zázemí. Velmi různorodým a cenným zdrojem se staly pamětní knihy obou měst (v případě Janovic jednotlivé knihy vedené od 1893–1940,⁸ 1938–1948⁹ a 1948–1985,¹⁰ v případě Sušice psané z části retrospektivně konkrétní knihy vedené od 1851–1900,¹¹ 1915–1925,¹² 1926–1936¹³ a 1935–1945¹⁴) kde se dá vhodně podchytit běžný život obyvatel s jejich radostmi i starostmi. Doklady o vlastnickém právu jednotlivých nemovitostí byl čerpány z evidence Katastrálního úřadu, posloužili jako další pojítka pro vytvoření historie mlynářů v dané lokalitě.

Z vydaných pramenů měl primární význam při tvorbě práce klatovský týdeník Šumavan, který vycházel bezmála po celé sledované období a přinášel celou řadu zpráv z politického a kulturního života regionu i obou sledovaných lokalit. Doplnkově jsem užila také statistických výkazů o vodních dílech z roku 1930. Dobrým zdroje byla kniha od Aloise Chytila *Chytilův úplný adresář Království českého*,¹⁵ konkrétně se jednalo o třetí díl. Váže se k roku 1915 a pro svou komplexnost a detailnost jde o výborný vhled do lokálních souvislostí.

⁸ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, číslo fondu 781, sign. OK 42, pamětní kniha Janovice nad Úhlavou 1893–1940. (Dále jen SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940).

⁹ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, číslo fondu 82, sign. OK 49, pamětní kniha Janovice nad Úhlavou 1938–1948. (Dále už jen SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1938–1948).

¹⁰ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, číslo fondu 82, sign. OK 49, pamětní kniha Janovice nad Úhlavou 1948–1985. (Dále už jen SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1948–1985.)

¹¹ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Sušice, inv. č. 634, kronika města Sušice 1851–1900. (Dále už jen SOkA Klatovy, AM Sušice, kronika města 1851–1900).

¹² Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Sušice, inv. č. 636, kronika města Sušice 1915–1925. (Dále už jen SOkA Klatovy, AM Sušice, pamětní kniha 1915–1925).

¹³ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Sušice, inv. č. 637, kronika města Sušice 1926–1936. (Dále už jen SOkA Klatovy, AM Sušice, kronika města 1926–1936).

¹⁴ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Sušice, inv. č. 638, kronika města Sušice 1935–1943. (Dále už jen SOkA Klatovy, AM Sušice, kronika města 1935–1943).

¹⁵ CHYTIL, Alois, *Chytilův úplný adresář Království českého díl III.*, Rokycany 1915.

Ačkoliv se mlynářské řemeslo řadí mezi jedny z nejstarších řemesel vůbec, a to nejen na území Čech, není k dispozici mnoho komplexních moderních odborných prací, které by se mlynářstvím a jeho historickým vývojem zabývaly, snad právě v důsledku postupného úpadku této profese.¹⁶ Pro utvoření celkového obrazu o historii mlynářství a mletí jako takového jsou k dispozici knihy od Jaroslava Karase *Historický vývoj mlynářství*¹⁷ a *Vývoj mlynářství*¹⁸ od Zdeňka Kuttelvašera. Absence celkového pochopení hlubšího významu velmi důležité společenské funkce mlynářů je v nich, stejně jako v ostatní literatuře téměř pravidelná. Nedostatek kvalitní literatury konstatoval ostatně již C. F. Kupka, tehdejší tajemník Ústředního svazu obchodních mlýnů v roce 1936. Mlynářskou knižní produkci hodnotil jako chudou a opíral se o dobová periodika *Mlynář* a *Mlynářské noviny*.¹⁹ Poměrně v hojném počtu je literatura zaměřena na technický ráz mlýna²⁰ jako takového, ale i k teorii jednotlivých obilnin.²¹ Poté existují souhrnná díla, která popisují skrze mlýny nějakou větší geografickou oblast.²² Jedná se například o dva díly *Toulek po vodě* od Venduly Hnojenské,²³ nebo kniha od Pavla Solnického *Vodní mlýny na Moravě a ve Slezsku*.²⁴ V duchu cest krajánek sepsal tři knihy Zdeněk Procházka, který se pokusil popsat klasické trasy krajánek na Tachovsku a Stříbrsku.²⁵ Poněkud starší dobu popisují dvě knihy od spisovatelky a příbramské archivářky Věry Smolové. První z nich vydala *Mlýny a lidé města Příbramě hor stříbrných*, která popisuje Příbramsko od 14.

¹⁶ *Mlynář*, 24. 01. 1930, 51/4, s. 37–38.

¹⁷ KARAS, Jaroslav, *Historický vývoj mlynářství*, Praha 1919.

¹⁸ KUTTELVAŠER, Zdeněk, *Vývoj mlynářství*, Praha 1970.

¹⁹ KUPKA, C. F., *Přehled mlynářské literatury mlynářské*. In: SLOUP, Václav (red.), *Československé mlynářství 1936* Brno 1936, s. 84–93.

²⁰ SPOUSTA, Josef, *Technologie mlynářství Díl I.*, Praha 1934; SPOUSTA, Josef, *Technologie mlynářství Díl II.*, Praha 1945; VILIKOVSKÝ, s. 468–471; MEDEK, Václav, *Strojné technologické vybavení českých mlýnů koncem 19. a počátkem 20. století na příkladu mlýna v Písečné u Žamberka čp. 35*. In: URBÁNEK, Radim (red.), *Vodní mlýny, Vysoké mýto 2002*, s.17–33.

²¹ KARAS, Jaroslav, *Mlynářství a stavba mlýnů Díl I. Obilí, jeho nemoci, plevele, škůdci a zpracování*, Praha 1922; KARAS, Jaroslav, *Mlynářství a stavba mlýnů Díl II. Čištění obilí a stroje k němu*, Praha 1923; HRUŠKA, František, *Význam využití žita v zemědělství, mlynářství, pekařství a jiných průmyslech*, Praha 1935

²² Např. LOUŽENICKÝ, Jiří, FRÖLICH, Jiří, *Mlynářství na Strakonicku*, Strakonice 1983; PROCHÁZKA, Jiří, *Domažlické mlýny, mlynáři a mlýnská strouha*, Domažlice 2015; SKLENÁŘ, Jaroslav, *Voda-mlýny a mlynáři na Kralovicku a Manětínsku*, Čistá 1997.

²³ HNOJSKÁ, Vendula, *Touky po vodě. Mlýny na řece Úhlavě*, Blovice 2011. Druhý díl: HNOJSKÁ, Vendula, *Touky po vodě. Mlýny na přítocích řeky Úslavy*, Blovice 2011.

²⁴ SOLNICKÝ, Pavel, *Vodní mlýny na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2007.

²⁵ První díl: PROCHÁZKA, Zdeněk, *Cestami krajánek aneb Putování po mlýnech a vodních provozech na Tachovsku a Stříbrsku. Mže*, Domažlice 2018. Druhý díl: PROCHÁZKA, Zdeněk, *Cestami krajánek aneb Putování po mlýnech a vodních provozech na Tachovsku a Stříbrsku. Levostranné přítoky Mže*, Domažlice 2017. Třetí díl: PROCHÁZKA, Zdeněk, *Cestami krajánek aneb Putování po mlýnech a vodních provozech na Tachovsku a Stříbrsku. Pravostranné přítoky Mže a vodní toky, které pramení v Českém lese*, Domažlice 2019.

století do roku 1648, po konci třicetileté války.²⁶ Volně na knihu navazuje její další literární počín *Mlynář Martin Fiala jinak Kocour*, zachycující život svérázného mlynáře v době pobělohorské.²⁷ Všechny zmíněné tituly ovšem šly při tvorbě práce využít spíše doplňkově. Dosud nejkomplexnějším dílem, které kvalitně a tematicky skloubilo mimo jiné historickou část, technické náležitosti mlýnských staveb, ale také sociální stránku mlýnů a jejich obyvatel, zůstává dvoudílná práce od Ludka Štěpána a Magdaleny Křivanové s názvem *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách*²⁸ a díl druhý *Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách*.²⁹ Hlavně první díl se stal důležitým zdrojem při sepisování této diplomové práce. Naopak příliš informací nepřinesly velké syntézy z oblasti historické antropologie. Doslova zklamáním bylo dílo od Richarda van Dülmena, který ve své knize *Bezectní lidé*³⁰ s upřesňujícím podnázvem *O katech, děvkách a mlynářích* téměř vůbec mlynářům nevěnoval onu pozornost, která podtitul evokuje. Pro zachycení sociálních aspektů společnosti byly stěžejní práce od Jany Macháčové a Jiřího Matějčka. Nejvíce přínosné byl *Nástin sociálního vývoje českých zemích 1781-1914* a *O středních vrstvách v českých zemích 1750–1950*. Velmi kladně ke tvorbě diplomové práce přispěly i další kvalifikační práce spojené s mlynářským řemeslem. Stěžejní v tomto ohledu byly práce zaměřené na vzdělávací instituce, kde se dal sledovat počet studentů z rodin řemeslníků, konkrétně pak hlavně mlynářských potomků. Nejprínosnější byla diplomová práce Jiřího Čondla s názvem *Kariéra a čest mlynářů na třeboňském panství v letech 1590–1740*,³¹ protože zde nebyla opomenuta čest mlynářů a jejich rodinný život. Zaměření mé práce se tematicky blížilo ke kvalifikační práci od Radka Tlapáka, který napsal *Mlynářské řemeslo druhé poloviny 19. století a počátku 20. století na příkladu rodu Hynka Kulíka z Horního Bradla*.³² Zaměřil se však spíše na technickou stránku mlýnských staveb a mikrohistorii mlynářského rodu Kulíků. Společenský význam členů

²⁶ SMOLOVÁ, Věra, *Mlýny a lidé města Příbramě hor stříbrných*, Hostivice 2014.

²⁷ SMOLOVÁ, Věra, *Mlynář Martin Fiala jinak Kocour*, Hostivice 2021.

²⁸ ŠTĚPÁN, Luděk, KŘIVANOVÁ, Magda, *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách I.*, Praha 2000, s. 19.

²⁹ ŠTĚPÁN, Luděk, URBÁNEK, Radim, KLIMEŠOVÁ, Hana a kol., *Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách II.*, Praha 2008.

³⁰ DÜLMEN, Richard van, *Bezectní lidé. O katech, děvkách a mlynářích. Nepočestnost a sociální izolace v raném novověku*, Praha 2003.

³¹ ČONDL, Jiří, *Kariéra a čest mlynářů na třeboňském panství v letech 1590–1740*, diplomová práce, Pardubice 2007. Dostupné z: https://theses.cz/id/xrnvro/downloadPraceContent_adipldno_1159?lang=en.

³² TLAPÁK, Radek, *Mlynářské řemeslo druhé poloviny 19. století a počátku 20. století na příkladu rodu Hynka Kulíka z Horního Bradla*, diplomová práce, Hradec Králové 2022. Dostupné z: <https://theses.cz/id/16nous/STAG95559.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dmlyn%C3%A1%C5%99i%26start%3D2>.

rodu a jeho zhodnocení jako takové v práci chybí, a to i přes jeho avizování v abstraktu práce.

Zahraniční literatura se skrže téma práce, a hlavně jejího zaměření na regionální lokality, stala na základě relevance spíše sekundárním zdrojem poznání. Pro dokreslení obecné části teorie posloužil zdroj od Johna Langdona s názvem *Mills in the medieval economy*.³³ Jako zahraniční autor mohla být využita kniha *Sýr a červi* od autora Carlo Ginzburga,³⁴ ale časový rozsah se neshoduje s vytyčeným časovým rozsahem diplomové práce.

Významným internetovým zdrojem byla webová stránka *Vodní mlýny*.³⁵ Velmi rozsáhlou databázi všech mlýnu v České republice, na kterých se podílela velká skupina lidí, ale původním zakladatelem je Rudolf Šimek. Stránky obsahují opravdu detailní zpracování mlýnských stavení a jejich historie, soupis mlynářské literatury i význam a funkce mlýnů dříve i dnes. V dnešní době databáze čítá přes jedenáct tisíc mlýnů a už k roku 2021 byla označována jako nejúspěšnější národní databáze mlýnů na celém světě.³⁶ V roce 2016 se instituce Vodnímlýny.cz s Podbrdským muzeem v Rožmitále pod Tremšínem, kde je mimo jiné zaměstnán Rudolf Šimek, a Regionálním muzeem ve Vysokém Mýtě podíleli na konferenci k české molinologii.³⁷ Jistou obdobou zahraničního rázu jsou stránky uskupení *The International Molinological Society*.³⁸ Jsou to oficiální stránky Mezinárodní molinologická společnost, která je v současné době jedinou společností podporující celosvětový zájem a porozumění větrným, vodním a zvířaty poháněným mlýnům. Společnost podporuje molinologii jakou takovou a také obnovu mlýnů k zachování významných historických mlýnů a mlýnských lokalit. Společnost vydává i vlastní časopis *Bibliotheca Molinologica*.³⁹ Také je zde zpracovaná databáze mlýnu, ale v rozsáhlém celosvětovém měřítku. Nachází se tam i několik dat k České republice.

³³ LANGDON, John, *Mills in the medieval economy*, Oxford 2004.

³⁴ GINZBURG, Carlo, *Sýr a červi*, Praha 2022.

³⁵ Vodní mlýny.cz [online], [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.vodnimlyny.cz/>

³⁶ ŠIMEK, Rudolf, *10 tisíc českých vodních mlýnu*. In: Propamátky [online], [cit. 2023-04-19]. Dostupné z: <https://www.propamatky.info/cs/zpravodajstvi/cela-cr/zpravy-z-regionu/10-tisic-ceskych-vodnich-mlynu/6042/>.

³⁷ ŠIMEK, Rudolf, *Mlynářská symbolika aneb 900 let mlynářského znaku*. In: Vodní mlýny [online], [cit. 2023-04-19]. Dostupné z: <https://www.vodnimlyny.cz/upload/files/Downloads/29/29.pdf>.

³⁸ The International Molinological Society [online], [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.molinology.org/>.

³⁹ *Publications*. In: The international Molinological Society [online], [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.molinology.org/index.php/publications>.

1 Mlynářské řemeslo

Po tisíciletí tvoří obilniny nedílnou součást potravy všech obyvatel nejen v Evropě.⁴⁰ K jejich následnému a zcela nutnému zpracování v mouku se využívaly z počátku zcela primitivní drtidla, žernovy a ruční mlýnky.⁴¹ Ve středověku byl k rozpořívání mlýnského mechanismu lidský faktor vyměněn za sílu domácích zvířat a přírodních obnovitelných zdrojů.⁴² Vodní kolo se tak vedle větrného kola a dalších zdrojů stalo dominantním pohonným zdrojem, který se začal hojně využívat i v dalších výrobních odvětvích.⁴³ Velký rozmach vodních mlýnů v Čechách nastal během 16. století. Hlavní podíl na tomto faktu měla lepší hospodářská situace, výnosy obilí a také možnost využití vodní energie i na hůře dostupných místech, a to zásluhou využívání vodních kol na horní vodu.⁴⁴ Vodní mlýny byly zřizovány z iniciativy šlechty, měšťanů, ale i poddaných. Stavěny byly ve městech,⁴⁵ vsích, ale i na samotách a na malých potocích. Mlýny se tak začlenily jako svérázná součást venkovských sídel a české krajiny.⁴⁶

Mlynářské řemeslo⁴⁷ nezahrnovalo pouze mletí obilí na získání mouky a mletí sladu na výrobu piva. Takový mlynář musel ovládat mnoho dalších různorodých

⁴⁰ Základní údaje o vývoji mlynářství a činnosti mlýnů podávají: PÁRIS, František, *Dějiny mlynářství*, Praha 1913; HERTÍK, Emanuel, *Mlynářství*, Praha 1890; MAŘÍKOVÁ, Martina, *Středověké mlýny v Českých zemích*. In: *Mediaevalia historica Bohemica* 10, 2005, 10, s. 88–146; VEDRAL, Jirí, *Německo-český slovník zpracování obilovin, pekárenství a mlynářství*, Praha 2002; VILIKOVSKÝ, Václav, *Dějiny zemědělského průmyslu v Československu od nejstarších dob až do vypuknutí světové krise hospodářské*, Praha 1936, s. 445–502. Ze zahraničních prací srov.: FISCHER, Herbert, *Die Müllerei*, Berlin 1888; FISCHER, Herbert, *Müllerei in alter Zeit. Von den Urformen bis zur automatischen Mühle*, [Detmold] 2017; LANGDON, John, *Mills in the medieval economy*, Oxford 2004; MAŘÍKOVÁ, Martina, ZSCHIESCHANG, Christian, *Wassermühlen und Wassernutzung im mittelalterlichen Ostmitteleuropa*, Stuttgart 2015.

⁴¹ OTTO, Jan, *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*, sv. 17, Praha 1901, s. 465–466. Tamtéž se nachází i slovníkové heslo „mlynářství“ s. 466–469. Pojem „mlýn“ lze také najít v Riegrově slovníku naučném: RIEGER, František Ladislav (red.), *Slovník naučný*, (díl 5.) Praha 1866, s. 387–389.

⁴² VALENTA, Miloš, *Mletí obilí a zařízení mlýnů v minulém století*. In: VALENTA, Miloš (ed.), *Sborníček prací členů národopisného kroužku při Jihočeském muzeu*. XV. V tom našem mlýně. České Budějovice 1969, s. 4; KARAS, s. 18–27.

⁴³ FRÖHLICH, Jirí, *Středověké zlatorudné mlýny*. In: *Živá archeologie* 17, 2015, s. 61–63.

⁴⁴ K historii a vývoji vodních kol viz: REYNOLDS, Terry S., *Stronger than a Hundred Men. A History of the Vertical Water wheel*, Baltimore, London 1983.

⁴⁵ Roku 1590 byla například na rožmberských statcích 123 poddanských mlýnů s 216 koly. Tudiž na jedno mlýnské stavení tak připadaly přibližně dvě vesnice. ŠTĚPÁN, *Mlynáři a sekerníci I.*, s. 19.

⁴⁶ Tamtéž.

⁴⁷ „Mlynářská znak měl v levém poli zlaté paleční kolo a nad ním rozkročmo zlaté kružidlo. Pravé bílé pole bylo rozděleno třemi šikmými červenými pruhy. Tyto pruhy se uváděly v souvislosti s pověstí o vzniku erbu Jirího z Doupova, původním povoláním mlynáře. Erb prý získal od knížete Vladislava za statečnost v bitvě s Uhry. Červené pruhy byly na paměť toho, že Jirímu byly v bitvě uťaty tři prsty, a že když měl podat ruku knížeti, utřel si ji o bílou sukni, na níž zůstaly tři rudé pruhy.“ Viz příloha č. 1. Mlynářské znaky se v průběhu času měnily. SKLENÁŘ, s. 2. O mlynářském znaku se konkrétněji rozepisuje Woitschová

dovedností, stavbou samotného mlýnského stavení počínaje a veškerým vybavením potřebným k činnosti celého komplexu konče. Jednalo se také o pochopení celého vodního systému od samotného přívodu vodního toku na mlýnský náhon až po pochopení hydrologie a dalšího měření.⁴⁸ V tomto ohledu byly důležité empirické zkušenosti předávané z generace na generaci. Konkrétněji práce zahrnovala zpracování a následné použití dřeva, ale i celkové opracování mlýnského kamene. Postupující míra specializace měla za následek, že se z mlynářského řemesla v raném novověku oddělilo řemeslo sekernické. První dochované oddělení sekerníků je doloženo znakem pražských sekerníků z roku 1674. Nové řemeslo zaznamenalo hojné rozšíření až v 18. století, protože se vodní kolo stalo nejčastěji využívaným druhem pohonného motoru.⁴⁹ Sekerníci stavěli jezy, náhony a regulační systémy (museli při tom brát v potaz možné přírodní zásahy, jako např. v době sucha, nebo naopak v době velké vody), obvyklou součástí mistrovské zkoušky před cechovními mistry bylo zhotovení palečnického lícního kola, nebo vodního kola.⁵⁰ S nástupem uměleckých mlýnů a továrních mlýnských strojů se změnila i nabídka sekernických výtvarů. Mlynáři si kupovali tovární stroje a sekerníci je následně montovali do samotných mlýnů. Většina sekerníků putovala za prací po jednotlivých mlýnských staveních, kde přímo na místě zhotovovali kola a další mlýnské mechanismy. Každý rod sekerníků míval většinou svůj rajón.⁵¹ Od druhé poloviny 20. století se sekernické řemeslo dostalo spíše do pozadí.⁵²

V raném novověku se vyprofiloval několikový majetkový vztah k samotným mlýnům. Nejníže si stáli tzv. náhlební mlynáři. Ti byli najímáni za pevný plat do mlýnů, které měla ve vlastnictví vrchnost, církev, či město. Plat námezdního mlynáře mohl činit ve venkovském mlýně 20 až 50 kop. míš. ročně a deputát, ale konečný zisk za mletí dostal vlastník mlýna. Druhou skupinu zastupovali mlynáři nájemní, najímání tzv. na „čtvrtý peníz“. Třetí skupinu reprezentovali mlynáři úroční, kterým: „*vlastník mlýna prodal svůj mlýn laciněji, ale pod roční plat či úrok*“.⁵³ Mlynář měl tedy povinnost platit stanovený roční úrok původnímu majiteli, ale byli osvobozeni od roboty.⁵⁴ Další pomyslnou skupinu

v tomto článku: WOITSCHOVÁ, Klára, *Mlynářský znak a jeho erbovní pověst*. In: Časopis Národního muzea. Řada historická 185, 2016, 1–2, s. 85–92.

⁴⁸ WINTER, Zikmund, *Řemeslnictvo a živnost XVI. věku v Čechách*, Praha 1909, s. 637.

⁴⁹ ŠTĚPÁN, *Mlynáři a sekerníci I.*, s. 223–224.

⁵⁰ PÁRIS, Franěk, *Názvosloví starého mlýna českého*. In: Český lid 15, 1906,4, s. 420.

⁵¹ ŠTĚPÁN, *Mlynáři a sekerníci I.*, s. 224–227.

⁵² Dnes je toto řemeslo využíváno skrze spolupráci s památkovou péčí při rekonstrukcích a opravách technických staveb na vodní a větrný pohon. Tamtéž, s. 239.

⁵³ KARAS, s. 48–49. Také VILIKOVSKÝ, s. 453–454.

⁵⁴ ŠTĚPÁN, *Mlynáři a sekerníci I.*, s. 21.

zastupovali ti mlynáři, kteří měli svůj vlastní mlýn. Těchto mlynářů bývalo méně, protože cena mlýnů byla vysoká.⁵⁵ Na počátku 16. století bylo možné zakoupit mlýnské stavení po 200 až 400 kopách míš., ale už v roce 1584 stál mlýn v Ronově na Doubravce 800 kop č.⁵⁶

Na konci 16. století se sílicím režijním hospodařením začaly vrchnosti stavět nové mlýnské stavby a těm starým zvyšovaly počty mlýnských kol pro efektivnější výrobu. Cílem bylo zajistit dostatek vlastních mlýnů pro každý velkostatek, protože do té doby měli poddaní možnost volby, kam obilí na mletí odvezou. Jestli do panského mlýna, anebo do poddanského mlýna. Jejich rozhodnutí prakticky ovlivňovala vzdálenost a poplatky za služby v daném mlýně. Tímto způsobem se tedy šlechta musela nedobrovolně dělit o zisky. Velkým krokem pro zamezení této volby byla právě ze strany vrchností tzv. rajonizace⁵⁷ či mlýnský přímus. Ve zkratce se jednalo o povinnost poddaných mlít obilí pouze v předem určených vrchnostenských mlýnech.⁵⁸ Z každého vodního kola se musela zaplatit daň třicet krejcarů. Rajonizace byla ukončena až dvorským dekretem z roku 1783 vydaným Josefem II. Vedle toho vrchnosti bojovaly proti mlýnské konkurenci i cílenou likvidací, zejména menších z nich.⁵⁹ O nemalý zásah do života mlynářů v 17. století se zasloužila třicetiletá válka, při které utrpěl český venkov značné ztráty, a to nejen na obyvatelstvu, ale logicky i na samotných stavbách, mezi kterými se našla i řada mlýnů. V 17. a 18. století byly mlýny mnohde přestavovány pro potřeby železářské výroby (Podbrdsko). Na severovýchodu Čech mlýny ustupovaly zase brusírnám skla. V tomto časovém období také zanikaly mlýny v důsledku nastupujícího textilního průmyslu úpravou na mechanické tkalcovny a přádelny.⁶⁰

⁵⁵ Tento fakt mimo jiné zmíněn a zároveň potvrzen i v tomto zdroji: MÍKA, Alois, *Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století*, Praha 1960, s. 55.

⁵⁶ KARAS, s. 49–50.

⁵⁷ Problematiku rajonizace zpracovala v diplomové práci Jaroslava Škudrnová: ŠKUDRNOVÁ, Jaroslava, *Rajonizace rožmberských vodních mlýnů na panství Třeboň po roce 1590: Mýtus nebo skutečnost?*, diplomová práce, Praha 2004. Škudrnová se ve své práci poměrně vymezuje proti práci Jaroslava Honce: HONC, Jaroslav, *Spotřeba chlebového obilí a rušení a rajonizace mlýnů na rožmberských panstvích v roce 1590*. In: *Vědecké práce Národního zemědělského muzea 1*, 1959, s. 147–168.

⁵⁸ ČONDL, Jiří, *Kariéra a čest mlynářů na třeboňském panství v letech 1590–1740*, diplomová práce, Pardubice 2007, s. 17–18. Dostupné z: https://theses.cz/id/xrnvno/downloadPraceContent_adipIdno_1159?lang=en, [cit. 05-01-2023]; KROFTA, Kamil, *Dějiny selského stavu*, Praha 1949, s. 214–215.

⁵⁹ ŠTĚPÁN, *Mlynáři a sekerníci I.*, s. 188.

⁶⁰ Tamtéž, s. 34–35.

1.2 Socioekonomická pozice mlynářů ve společnosti

Samotná okolnost základní determinanty mlynářské kategorie řemeslo mlynáře bezpečně přiřazuje mezi příslušníky středních vrstev, kteří se dle poznatků historiografie vyznačovali majetkem či finančními příjmy střední úrovně a zároveň jim náležela střední úroveň moci, někteří autoři je dokonce zařazují mezi nejvyšší vrstvy venkovské společnosti.⁶¹ V raně novověké společnosti⁶² se příslušnost ke středním vrstvám nejčastěji zakládala na vlastnictví domu nebo hospodářské usedlosti, obojí většinou i s nějakým zemědělským pozemkem. Příslušníci těchto vrstev museli povětšinou pracovat za cílem vlastní obživy.⁶³ Živili se především kvalifikovanou prací, které předcházelo vzdělání, nebo vyučení se v daném oboru a skrze zkušenosti předávané z generace na generaci.⁶⁴ Zmíněné předpoklady zdárné budoucí profesní kariéry a zároveň i udržování mezigenerační sociální pozice zaručovaly určitý sociální status ve společnosti. V celém dlouhém 19. století tvořily střední vrstvy společnosti významnou část v celé sociální struktuře a měly své jasné místo a funkce. Jejich zastoupení v celkové populaci se odhaduje až na 15–20 %. Šlo o poměrně různorodý útvar skupin a menších podskupin z hlediska funkcí, majetku i postavení a pozic v lidské společnosti. Nejpočetnější skupinu tvořili sedláci, dále měšťané a řemeslníci (později živnostníci). Ještě nižší početní zastoupení tvořila honorace a úředníci.⁶⁵ K vyvíjejícím se skupinám patřili ve středních

⁶¹ Podle MÍKY s. 55, jsou mlynáři zařazováni k nejvyšším vrstvám venkovské společnosti.

⁶² Komplexní charakteristiku raně novověké společnosti podali: DÜLMEN, Richard van, *Kultura a každodenní život v raném novověku 16. – 18. století. Vesnice a město II.*, Praha 2006; PLACHT, Otto, *Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16.–18. století*, Praha 1957; BŮŽEK, Václav, KRÁL, Pavel, *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007.

⁶³ MACHAČOVÁ, Jana, MATĚJČEK, Jiří, *O středních vrstvách v českých zemích 1750–1950*, Opava 2002, s. 23.

⁶⁴ Podle Čondla s. 18, se rodiny mlynářů se svou členskou strukturou příliš neodlišovaly od jiných vesnických rodin. Šlo o rodinu převážně s jedním nástupcem, kdy tedy majetek převzal jeden potomek. V případě více možných dědiců se onen nový mlynář stal jediným majitelem mlynářského stavení a následně se postaral o vyplacení ostatních potomků dle jejich nárokovaného dílu. Co do struktury, tak mlynářské rodiny lze zařadit mezi komplexní typ rodiny, konkrétněji se jedná o podtyp kmenový. Na mlýně byl tedy mlynářský mistr s manželkou a jejich potomky. Mohl zde být teoreticky i jeden potomek se svým partnerem, případně i s dětmi. Když se syn vyučil tovaryšem, měl za sebou cestu za zkušenou, tak v budoucnu se dalo logicky očekávat převzetí samotného mlýna. Samozřejmě musel složit mlynářské zkoušky, aby mohl daný mlýn dobře vést. V případě, že se v mlynářské rodině nenarodil mužský potomek, budoucího mlynáře měla do rodiny zajistit dcera. Otec mlynář pak ve většině případech předal svůj mlýn synovi. Starý mlynář se přesunul na výminek a v rámci zdravotních možností se dále podílel na chodu mlýna. Další rozšiřující literatura k tématu: DÜLMEN, Richard van, *Kultura a každodenní život v raném novověku 16.–18. století. Vesnice a město*, Praha 2006; BŮŽEK, Václav, *Společnost českých zemí v raném novověku*, Praha 2010.

⁶⁵ Honorace byla respektovaná skupina, jejíž prestižní postavení bylo vybudováno na základě exkluzivního povolání, nebo povoláním založeném na vzdělání. MACHAČOVÁ, *O středních vrstvách*, s. 23–24.

vrstvách menší podnikatelé, obchodníci, živnostníci a úředníci.⁶⁶ V rámci středních vrstev mohly panovat markantní sociální rozdíly. To se pak projevilo v tom, že část se řadila k vyšším středním vrstvám, kterou reprezentovala movitá mobilita na hraně s horní vrstvou, další část se nacházela na pomyslném středu a poslední část se přikláněla ke spodní hranici na samotné hraně s dolní vrstvou. Materiální vzestup přinesly cechy řemesel v tom případě, že cech dokázal zajistit výrobu pro vzdálenější trhy, nebo pro případné potřeby armády.⁶⁷ Dle výzkumu z knihy od Macháčové a Matějčka měla středně majetná populace kolem roku 1800 majetek do 100 000 zlatých CM a roční příjmy různě v rozmezí sta až jednoho tisíce zlatých.⁶⁸ Jejich prestiž byla vázána na postavení ve společnosti. Roli hrálo to, zda daný jedinec patřil mezi urozené, svobodné nebo poddané, a pak také na velikost jeho majetku. V první polovině 19. století měli ze středních vrstev nejvyšší prestiž pravděpodobně měšťané a honorace, do které můžeme zařadit obchodníky a řemeslníky platící daně a vlastníky domů (či usedlosti). Takové vlastnictví domu bylo i ve zbytku století základem pro dobrou společenskou pozici, protože s výměrem daní z domu bylo spjato volební právo, což byl dobrý předpoklad k účasti v místní politice.⁶⁹

Stejně jako ostatní příslušníci středních vrstev, tvořili mlynáři poměrně široké majetkové spektrum,⁷⁰ záleželo na velikosti mlýna, rajonu atd., ale zpravidla ve venkovské společnosti vyčnívali svým postavením a majetkem nad průměr⁷¹ (v městské společnosti patrně také), což se odráží v různých projevech dobového společenského vnímání⁷² a patrně i míře kriminálních deliktů, které na nich byly páčány.⁷³ I sami sebe

⁶⁶ MACHAČOVÁ, Jana, MATĚJČEK, Jiří, *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781-1914*, Praha 2010, s. 213–217.

⁶⁷ Tamtéž. Další rozšíření tematiky cechů v této literatuře: BŮŽEK, s.33–34; SMRŽ, Jiří, *Cechy v Pražských městech. Od prvních zpráv ve 13. století až do jejich zrušení v roce 1860*, Praha 2019. Konkrétně mlynářské cechy tamtéž s. 235–237.

⁶⁸ MACHAČOVÁ, *O středních vrstvách*, s. 28.

⁶⁹ MACHAČOVÁ, *Nástin sociálního vývoje*, s. 217–221.

⁷⁰ Příklady různorodosti ve středních vrstvách na příkladu dvou mlynářů a každý se řadí do jiné části střední vrstvy. Tamtéž, s. 227.

⁷¹ Mlynářské řemeslo je označováno jako velmi výnosné řemeslo. Tamtéž, s. 231. Jistý velkomlynář z Prahy, Václav Novotný ve 40. letech zainvestoval do Lannovy kladenské Adalberthutte, nebo rodina Mullerů koupila na konci století osmnáctého uhelné doly na Rosicku-Oslavansku za 40 000 zlatých a v roce 1868 je prodala za velmi úctyhodnou cenu 2,2 milionu. Tamtéž, s. 318–319.

⁷² Jak mlynáře vnímala dobová společnost lze najít v článku o kramářských písních: ŠKUDRNOVÁ, *Mlynáři v kramářských písních*, s. 5–16.

⁷³ Podle DŮLMENA, *Bezectní lidé*, s. 39, patřili mlynáři do skupiny nepoctivých živností společně s ovčáky, koželuhy, pláteníky, hrnčíři, lazebníky a holiči. Ze strany cechů byli ovšem považováni za podradné a jejich práce byla brána jako nečistá. Na základě tohoto argumentu jim mohlo být zakázáno přijetí do cechu a tím pádem i do počestné městské společnosti. Například v Hamburku v roce 1686 byl z cechu vyloučen provazník z toho důvodu, že se oženil s dcerou mlynáře. Jejich nečestnost mohla jistě spočívat v případném podvádění zákazníků. Významnou roli tak určitě sehrála zeměpisná poloha mlýnů,

vnímali privilegovaně nad ostatní řemeslníky, svou živnost nazývali kumštem (z německého slova „*kunst*“ ve významu termínu umění).⁷⁴ Podobně byla nazývána i některá vodní díla v Čechách.⁷⁵ Naopak z jiných pramenů vyplývá, že se na mlynáře nahlíželo jako na nečisté řemeslo. Je ovšem možné, že tyto náhledy mohly souviset se závistivým přístupem vůči majetkově lépe situovaným. Literatura připouští, že se mohli vyšplhat až k horní hranici střední vrstvy. Často poskytovali úvěr, byli zdrojem informací⁷⁶ konaly se u nich sousedské sešlosti⁷⁷ a debatovalo se o aktuálním dění, jednak do mlýnů přinášely čerstvé informace mlynářští krajánci. Ti pocházeli z řad vyučených mlynářů, kteří vandrovali po různých trasách. Ostatní řemeslníci se prokazovali výučným listem a vandrovními knížkami, kam pak mlynář zapisoval délku pobytu v daném mlýně a další podrobnosti k chování. Krajánci byli většinou velmi vzdělaní lidé, kteří na základě jejich cest mohli snadno šířit různorodé informace.⁷⁸ Takový krajánek byl krom drobné pomoci⁷⁹ a jistého jmění informací brán i jako prostředník sňatkové politiky, protože měli na základě jejich cestování zmapovaný populační stav. Mohl tedy doložit informace o svobodných dívkách a synech, nebo také o vdovách a vdovcích.⁸⁰ Krajánci byli určitě dosti v povědomí lidí, protože se o nich nachází několik zmínek v lidové tvorbě.⁸¹

protože byly často umístěny na řekách a potocích vzdálenějších od ostatních stavení. Na základě tohoto faktu byl znemožněn dostatečný společenský dohled na počestné vedení života ve mlýně. Dalším faktorem možného vyčleňování mlynářů byl fakt, že mlýny často patřily vrchnosti, která v nich následně mohla zaměstnat nesvobodné osoby. MÍKA, s. 55, opatrně bez bližšího zdůvodnění připouští, že „...*mlynáři jistě na poctivost příliš nedbali.*“

⁷⁴ Např. v roce 1763 při popisu panského mlýna s vodárnou v Klatovech se hovoří o „*wasserkunstu*“, ve smyslu vodního umění. ŠTĚPÁN, *Mlynáři a sekerníci I.*, s. 181.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Mlynářská rodina Talašů byla v Kudlovicích velmi vážená. Do mlýna si lidé chodili pro rady, pro jídlo, kojeneckou vodu a celkovou podporu. NĚMCOVÁ, Adéla, *Kudlovský mlýn a mlynářská rodina Talaš*, bakalářská práce, Brno 2015. Dostupné z: https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fis.muni.cz%2Fth%2Ffst1b%2Fbakalarska_dip_prace_-_hlavni_verze.docx%3Fzpet%3Dhttps%3A%252F%252Ftheses.cz%252Fvyhledavani%252F%253Fsearch%253Dml%25C3%25BDny%2520su%25C5%25A1ice%2526start%253D2&wdOrigin=BROWSELINK, s. 28.

⁷⁷ Mlynářská šalanda byla ve většině případech bohatě vyzdobena a vybavena nábytkem. Převážně sloužila pro odpočinek a přespání mlynářské chasy a pro čekající mleče. V menších mlýnech bývala šalanda využívána také jako dílna. Zde je zmiňována hlavně díky své společenské úloze. Právě v šalandě se nejen krajánci a sekerníci scházeli za účelem vyprávění a šíření svých poznatků, příběhů a zpráv „*ze světa*“. ŠTĚPÁN, *Mlynáři a sekerníci I.*, s. 61–62. V periodiku *Mlynář* vycházela od roku 1885 část s názvem *Šalanda*, kde jsou otištěny různé humoresky a příběhy. *Mlynář*, 02. 12. 1885, 6/23. Dostupné z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/view/uuid:c4f60300-cc38-11e5-aabf-005056825209?page=uuid:cbfc0ff0-cc42-11e5-aabf-005056825209>, s. 273.

⁷⁸ Tamtéž, s. 215–216.

⁷⁹ ŠKUDRNOVÁ, Jaroslava, „*Jsouc v těch písničkách mlynář (ne)jeden*“ aneb obraz mlynáře v kramářských písničkách. In: *Časopis Národního muzea. Řada historická* 185, 2016, 1–2, s. 11–12.

⁸⁰ ŠTĚPÁN, *Mlynáři a sekerníci I.*, s. 212.

⁸¹ DYK, Viktor, *Pohádky z naší vesnice 1904–1910*, Praha 1921, s. 145.; JIRÁSEK, Alois, *Divadelní hry III.*, Praha 1937, s. 307.; ŠTASTNÝ, Alfons Bohumil, *Šílená mlynářka, aneb, Krajánkova pomsta*, Praha

Specifické postavení mlynářů je konečně patrné v období národního obrození, kde se mlýny a mlynáři stali nositeli obrozeneckých, ale i vlasteneckých myšlenek tehdejší společnosti. Nejen vesnické mlýny bývaly častým místem k setkávání podobně pokrokově smýšlejících skupin lidí a samotní mlynáři mnohdy stáli v čele hnutí proti vrchnosti či církvi. Ve mlýně tak logicky mohlo docházet např. k tajnému rozšiřování knih.⁸² Mlynáři se tedy jako příslušníci drobné inteligence mohli účastnit i národního hnutí,⁸³ konkrétněji tedy zástupci vlasteneckých elit. Vesnice se tak mohla stát rodištěm vlastenců, ale zároveň taky místem, kde se převážná část vlasteneckých aktivit konala. Vesnická národní hnutí však patřila mezi „*opozděné*“ typy národního hnutí.⁸⁴ Po roce 1850 nebylo výjimkou, že mlynáři obsazovali různorodé funkce ve společnosti, pracovali v nejrůznějších spolcích, zasedali ve školních radách, pracovali i jako kronikáři.⁸⁵ Někteří mlynáři se mohli dostat i do obecní politiky.⁸⁶ Z mlynářského prostředí pocházelo nemalé množství významných kulturních i politických osobností. Jedním z hlavních důvodů bylo, že mlynáři celkově dbali na vzdělávání svých potomků a v neposlední řadě jejich velmi dobrá ekonomická pozice umožňovala uhradit potomkům nákladná studia.⁸⁷

1.3 Vzdělání a intelektuální zájmy

Mlynář se musel postarat o veškeré technické záležitosti ohledně provozu celého mlýna. Vedle oprav musel zvládnout i různé úkony technického typu. Současně musel též zajistit veškeré administrativní záležitosti, jako bylo například vyřizování korespondence s úřady, vedení a včasné placení účtů. Všechny tyto činnosti si vyžadovaly určitou znalost aspoň základních počtů, psaní a samozřejmě i čtení. Výchova dětí se prováděla v prostředí domova, protože rodiče, nebo případně jiní příbuzní ze stavení, si ji do jisté míry uměli zajistit sami. Poskytovat vzdělání v prostředí domova bylo i jistou úsporou

[1903].; HRADECKÝ, Jindřich, *Kašpárek krajánkem. Veselohra se zpěvy o 3 jednáních*, Praha [1914]. O stezkách a putování krajánků pojednává kniha Zdeňka Procházky: PROCHÁZKA, Zdeněk, *Cestami krajánků aneb Putování po mlýnech a vodních provozech na Tachovsku a Stříbrsku*, Domažlice 2018.

⁸² ŠTĚPÁN, *Mlynáři a sekerníci I.*, s. 196.

⁸³ Dle slov Bukovského mlynáři zabránili, citují: „*aby naše řeč byla udupána v prach zapomenutí.*“ BUKOVSKÝ, František, *Naši staří mlynáři a slavní synové ze mlýna*, Vyškov na Moravě 1936, s. 7.

⁸⁴ HROCH, Miroslav, *V národním zájmu. Požadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století v komparativní perspektivě*, Praha 1996, s. 51–54.

⁸⁵ V Janovicích nad Úhlavou místní mlynář Jan Pavlík vedl první kroniku 1893–1940 a jeho syn Jan Pavlík pak byl kronikářem navazující kroniky z let 1948–1985. Kronika obce Janovice nad Úhlavou 1948–1985 [online], [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: https://www.portafontium.eu/iipimage/30460025/soap-kt_00082_obec-janovice-nad-uhlavou-1948-1985_0100?x=-32&y=247&w=840&h=332.

⁸⁶ ŠTĚPÁN, *Mlynáři a sekerníci I.*, s. 196–197.

⁸⁷ Tamtéž, s. 199.

financí. Do domácí výuky byla zahrnuta i výchova křesťanská, která se stala určitým doplněním kázání farářů v kostele.⁸⁸

Mlynářský potomek se setkával s prací otcovy profese již od raného dětského věku. Do učednických let nastoupil pravděpodobně okolo čtrnácti let.⁸⁹ Tento věk se týkal všech chlapců a nemuselo záležet na profesi ani na rodinném původu. Výhodou synů mlynáře bylo, že od svého útlého věku přicházeli do přímého kontaktu s mlynářským prostředím. Takový mlynářský učedník se označoval termínem prášek. Vykonával ve mlýně nekvalifikovanou práci, která obnášela lehkou práci jako smetání mlýnského prachu, protože během mletí obilí na mouku docházelo k opravdu silnému znečišťování mlýnice. Jeho práce byla pod přímou kontrolou mlynáře. Učednictví trvalo celkem tři roky. Pomáhal mlynáři, případně i v kuchyni mlynáře, protože v rámci hierarchie mlynářského povolání stál na nejnižší pozici. Učedník musel být u daného mlynáře po celou dobu tří let. Učení nemohl přerušit a odejít k jinému mistrovi. V případě, že učeň utekl ze mlýna, tak ho jiný mlynář měl zakázáno přijmout a eventuálně dále vyučit. Odejít učedník směl jen oficiální cestou stížnosti na neúměrnou tvrdost mistra mlynáře.⁹⁰ Když chtěl učedník postoupit výše v mlynářské hierarchii, mohl se stát tovaryšem. Musel však splnit prověřovací zkoušku. Tato zkouška probíhala na mlýně u jiného mlynářského mistra, a to kvůli záruce nestrannosti. Po jejím případném úspěšném složení obdržel nyní již tovaryš vlastní výuční list.⁹¹ Teprve potom měl možnost vykonávat kvalifikovanou práci. Začal se tedy nazývat mládkem, tedy mladým tovaryšem. Obecně měl na starosti hladký chod mlýnice, ručil stárkovi, tedy hlavnímu mlynáři, za dobrou kvalitu mouky a musel také umět vyřešit malé opravy na mlýnském zařízení.⁹² Bylo jistou tradicí a vlastně i dalším krokem v profesním životě, aby se tovaryš po získání svého výučního listu vydal na tzv. vandr za zkušenou. Touto cestou mohl nabít užitečné zkušenosti a mlynářskou praxi. Tovaryš se v rámci vandru mohl dostat dokonce až za hranice domoviny.⁹³ Po přijetí se mládek musel jasně podřídit vedení mlýna a daný mlýn mohl opouštět pouze se svolením mlynáře. Doba trvání vandru tovaryše byla vyměřena na jeden kalendářní rok, ale nebylo to zcela striktně dodržováno. Tovaryš tedy měl možnost se po roce vrátit zpět na domovský mlýn, kde ho mohla čekat slibná budoucnost v podobě dědictví samotného

⁸⁸ Tamtéž, s. 27–28.

⁸⁹ Tamtéž, s. 181.

⁹⁰ ČONDL, s. 28–29.

⁹¹ WINTER, s. 728.

⁹² ŠTĚPÁN, *Mlynáři a sekerníci I.*, s. 207.

⁹³ ČONDL, s. 29–30.

mlýna. Pokud takovou možnost mlynářský tovaryš neměl, obvykle zůstal dále v nějakém mlýně jako tovaryš, nebo mohl dále pokračovat ve vandru po jiných mlýnech a živil se tam, kde ho využili. Další možným řešením existenční situace mohla být eventuálně žádost vrchnosti o udělení nějakého mlýnského stavení do nájmu. Tovaryši s již absolvovanou dlouholetou praxí získali oslovení stárek, také nazývaný starší tovaryš. Stárek býval zástupce mlynáře v pracovních záležitostech celého mlýna. Musel být tedy dostatečně zručný a zároveň i vzdělaný v ekonomických záležitostech spojených s přijímáním obilí, vydáváním mouky a dalšími náležitými platbami.⁹⁴

Mlynář byl nadřízeným pánem všech ve mlýně. Řád nadřízenosti a podřízenosti platil i mimo stavení mlýna. Například v hospodě měli starší tovaryši zakázáno se posadit k mistrům, a to dokonce pod trestem finančního postihu. Od tovaryšů se logicky vyžadovala jistá loajalita k mlynáři a k mlýnu samotnému.⁹⁵ Když se tovaryš rozhodl ve své kariéře dosáhnout titulu mistra, musel složit mistrovskou zkoušku. Ta opět probíhala před komisí a zkoušející mistři mu uložili několik úkonů a úkolů, s cílem toho, aby jasně prokázal dostatečnou zručnost a znalost mlynářského řemesla.⁹⁶ Musel umět vyrobit kolo paleční nebo vodní, další úkol tkvěl v sestavení hřídele, pastorce, vykroužení nebo osazení mlýnského kamene. Těmito jednotlivými úkoly ukázal svou zručnost s různými materiály, jako bylo dřevo a kámen. Též bylo nutné zvládnout celou přípravu nutnou k provozu mlýna. Pokud byli zkoušející mistři spokojeni s konečným mistrovským kusem, uchazeč byl přijat mezi mistry v oboru mlynářském. Důležité bylo i doložení svých znalostí z oblasti mletí obilí a stavby mlýna a představit zkušenosti získané na vandru. Dále musel uchazeč disponovat odpovídajícím finančním zajištěním, protože mistrovská zkouška byla placená. S velkou výhodou přicházeli na scénu mlynářští synové, kteří nemuseli plnit vše, co vykonávali ostatní tovaryši pocházející z nemlynářských rodin. U nich stačilo jen to, aby splnili pouhou polovinu úkolů již zmíněných částí. Dokonce existovala možnost celou zkoušku zcela přeskočit. V tomto případě by tovaryš složil určitý finanční obnos a tímto způsobem si mistrovský titul prostě zakoupil. Cechovní artikule tuto praxi zakazovaly, protože by se mohl zvětšit počet nekvalifikovaných mistrů a vedlo by to k jisté devalvaci mlynářského řemesla.⁹⁷

⁹⁴ Tamtéž, s. 30.

⁹⁵ Tamtéž, s. 30–31.

⁹⁶ KARAS, s. 47.

⁹⁷ ČONDL, s. 32.

Mlynáři měli vzdělání související výhradně s jejich řemeslem,⁹⁸ ale i přesto dále aktivně rozvíjeli své intelektuální zájmy. Doložit se to dá mimo jiné i na příkladu odběratelů nejrozšířenějších českých Havlíčkových „*Národních novin*“.⁹⁹ Tyto listy měly v březnu roku 1849 celkem 2412 odběratelů. Koncem roku 1849 se z celkového vytištěného nákladu prodalo v hlavním městě Praze 400 výtisků a 1623 kusů bylo dále rozesláno. K tomuto roku vytvořil samotný Karel Havlíček Borovský statistiku odběratelů těchto novin pocházejících z Čech. Z celkového počtu 1303 odběratelů novin bylo konkrétně 244 katolických kněží, 65 rolníků, 57 obchodníků, 56 učitelů, 56, úředníků, 50 obcí, 46 mlynářů, 28 sládků, 22 lékařů, 16 šlechticů a v poslední řadě 299 osob s chybějícím označením daného stavu.¹⁰⁰ Vysoký náklad spojený s odběrem periodik si nemohl dovolit každý. Dle předchozí statistiky lze konstatovat určitý vliv materiálního zabezpečení, které mlynáři ve své pozici zajisté měli.

Strukturu odběratelů *Národních novin* upřesňuje tabulka č. 1:

Tabulka č. 1: Struktura odběratelů *Národních novin* (1848).

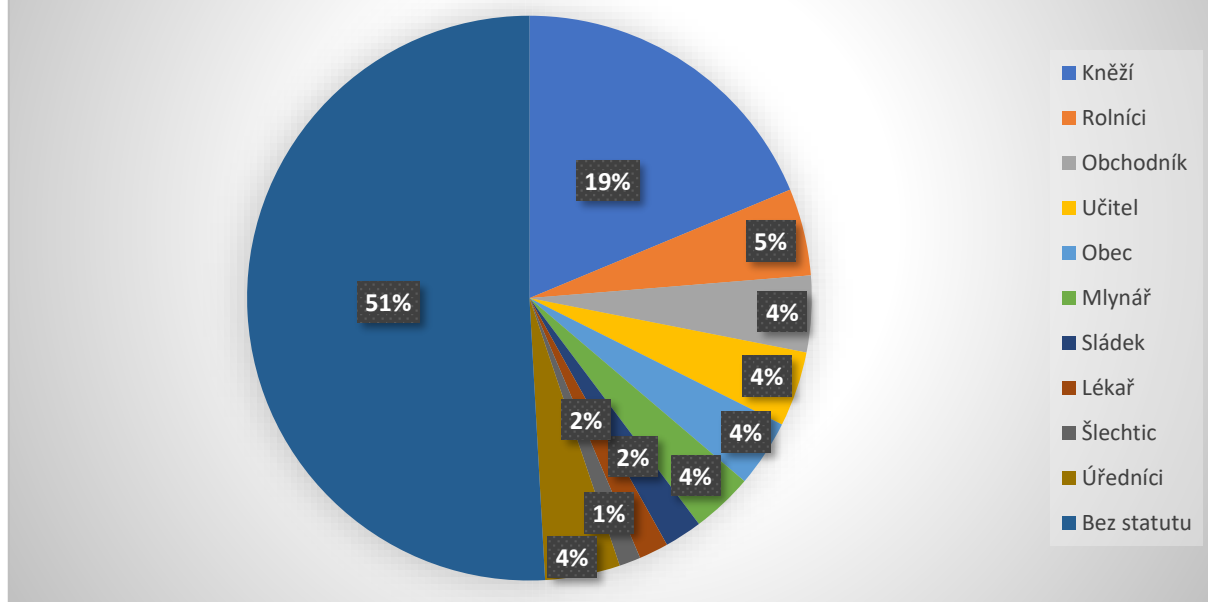
Označení stavu	Konkrétní počet	Procenta
Katolický kněz	244	18,73 %
Rolník	65	4,99 %
Obchodník	57	4,37 %
Učitel	56	4,30 %
Úředník	56	4,30 %
Obec	50	3,84 %
Mlynář	46	3,53 %
Sládek	28	2,15 %
Lékař	22	1,69 %
Šlechtic	16	1,23 %
Blíže nespécifikované	663	50,88 %

⁹⁸ K dalšímu samostatnému dovzdělání a k nalezení aktuálních informací z dění v mlynářském řemesle sloužilo hned několik oborových periodik: *Mlynář* (1180–1942), *Mlynářské listy* (1907–1920), *Mlynářské zájmy* (1908–1929), *Mlynářský věstník* (1938–1940), *Mlynářský obzor* (1907–1915), *Mlynářský zpravodaj* (1937–?).

⁹⁹ ROUBÍK, František, *Časopisectvo v Čechách v letech 1848–1862*, Praha 1930, s. 40. Také VILIKOVSKÝ, s. 501.

¹⁰⁰ Tamtéž.

ODBĚRATELÉ HAVLÍČKOVÝCH NOVIN Z ČECH K ROKU 1849

Že mlynáři netvořili nevýznamnou oporu rodícímu se národnímu hnutí, dokládá i jejich participace mezi žadateli o zřízení Národního divadla ve 40. letech 19. století figurovalo celkem jedenáct pražských velkomlynářů. Jeden z nich se jmenoval Josef Hlavsa, který pocházel z vážené mlynářské rodiny Hlavců. Právě Hlavsa vlastnil ve 40. letech majetek s hodnotou více jak milion zlatých.¹⁰¹ Tím se téměř dostal na úroveň průměrného hraběte.¹⁰² Mezi petenty z pražského mlynářského cechu byl i samotný představený cechu pan Štrobach.¹⁰³ Podobné aktivity měly svůj předobraz ve zbožných odkazech již v předchozím období. V roce 1759 poskytla bohatá měšťanka, vdova po mlynáři, celkem 5000 fl na usídlení piaristů a stavbu koleje v Brandýse nad Labem.¹⁰⁴ Další případ angažovanosti mlynářů lze doložit Písku v roce 1865. Písecký mlynář Karel Skuhra chtěl podpořit vzdělávání v dané lokalitě a nechal otisknout v místním periodiku

¹⁰¹ Rodina je zmíněna jako příklad horní vrstvy stavovské společnosti. MACHAČOVÁ, Jana, MATĚJČEK, *Nástin sociálního vývoje českých zemí 1781–1914*, Praha 2010, s. 284–285. Tamtéž, s. 319. Tamtéž, s. 413. MACHAČOVÁ, *O středních vrstvách*, s. 27. Později se však rodina dostala nejspíš do finančních problémů, protože byl zaznamenán pokles majetku. Tamtéž, s. 231. „Po otcově smrti se rodina i majetek rozpadly – je to příklad vzestupu a rychlého úpadku měšťanské elity.“ Tamtéž, s. 319.

¹⁰² MACHAČOVÁ, Jana, MATĚJČEK, Jiří, *Město a městská společnost v českých zemích v 19. století*. In: KLADIWA, Pavel (ed.), ZÁŘICKÝ, Pavel (ed.), *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740–1918*, Ostrava 2009, s. 33.

¹⁰³ MACHAČOVÁ, *Nástin sociálního vývoje*, s. 319.

¹⁰⁴ BARTŮŠEK, Václav, *Šíření piaristických kolejí a škol v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v 17. a 18. století*. In: *Paginae historiae* 11, 2003, s. 48.

Otavan svůj návrh na zřízení lesnické školy. Bohužel, na jeho popud a vypracovaný plán školy nepřišla žádná odezva.¹⁰⁵

Mlynáři svým potomkům chtěli a zároveň mohli poskytnout ještě vyšší vzdělání než jen v jejich řemesle.¹⁰⁶ Posílali je tedy do škol, a tak mohla nastat situace, kdy se mlynářský synek nemusel navrátit k řemeslu svého otce, ale mohl se dopracovat k zdárné kariéře.¹⁰⁷ Mlynář František Dědina ve svých pamětech vzpomíná na důraz jeho otce na vzdělání takto: „*Náš tatínek dbal na to, aby se děti naučily aspoň číst, psát a počítat, a posílal nás tedy do školy, ačkoliv nebylo tenkrát povinné školní návštěvy.*“¹⁰⁸ Výsledkem toho je, že řada osobností české kultury z mlynářského prostředí přímo, či nepřímo pocházela.¹⁰⁹ Z mlynářského prostředí pocházel například Adam Daniel z Veleslavína, Petr Bezruč, Karel Čapek, Jan Ámos Komenský, František Křižík, Karel Hynek Mácha, Antonín Mánes, Josef Mysliveček,¹¹⁰ František Ladislav Rieger,¹¹¹ Antonín Švehla, Josef Richard Vilímek¹¹² a Alois Pravoslav Trojan. Vojtěch Náprstek získal skrze dědictví dům u Černého orla v Praze od své tety Barbory Serafinové, která byla usedlá mlynářka z Prahy. Náprstek tak měl možnost vybudovat české průmyslové muzeum.¹¹³

¹⁰⁵ SEDLÁČEK, August, *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Dějiny zvláštních částí III. díl*, Písek 1913, s. 258.

¹⁰⁶ Ale existovala i mlynářská škola od roku 1911 v Moravském Úsově, roku 1914 přeložena do Břeclavi. Ve výroční zprávě této školy lze najít i vyučované předměty, které dokazují nutnost komplexního vzdělání v mlynářském oboru. Státní čsl. odborná mlynářská a pekařská škola, *Výroční zpráva státní odborné mlynářské školy v Břeclavi za školní rok 1925–1926*, Břeclav 1926. Dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/view/uuid:456b2090-2bd0-11e7-9efd-005056827e52?page=uuid:5048ee40-3a24-11e7-97e2-005056825209>. Pokračování školy dokládá výroční zpráva z roku 1935. Státní čsl. odborná mlynářská a pekařská škola, *Výroční zpráva státní odborné mlynářské školy v Břeclavi za školní rok 1934–1935*, Břeclav 1935. Dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/view/uuid:42ed2840-2bd0-11e7-9efd-005056827e52?page=uuid:f0069590-3a1f-11e7-8881-5ef3fc9ae867>.

¹⁰⁷ BUKOVSKÝ, s. 12.

¹⁰⁸ DĚDINA, Václav, *Bejvávalo. Paměti Františka Dědiny*, Praha 1949, s. 32.

¹⁰⁹ Další literatura k osobnostem s původem mlynářským: Tamtéž.; ŠTĚPÁN, Luděk, URBÁNEK, Radim, KLIMEŠOVÁ, Hana a kol., *Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách II.*, Praha 2008, s. 231–241; V této publikaci se však jedná o pár osobností minoritního významu: SOLNICKÝ, s. 19–22. Také VILIKOVSKÝ, s. 490–492.

¹¹⁰ PLACHT, s. 211.

¹¹¹ URBAN, Otto, *Česká společnost 1848–1918*, Praha 1982; VINŠ, Václav, *František Ladislav Rieger*, Praha 1948; VOJÁČEK, Milan, *František Ladislav Rieger a velkostatek Maleč. Ekonomické zázemí politické činnosti vůdce národa*, Praha 2013; VONDRA, Roman, *Osobnosti české minulosti. František Ladislav Rieger*. In: *Historický obzor I.–II.*, 2010, s. 36–40; MACHAČOVÁ, *Nástin sociálního vývoje*, s. 329–330.

¹¹² VILÍMEK, Josef Richard, *Národní album. Sbirka podobizen a životopisů českých lidí prací a snahami vynikajících i zasloužilých*, Praha 1899, s. 29. V tomto díle se nachází i další jména osobností s původem mlynářským. Jde o Josefa Karlíka, poslance a člena výboru Spolku českomoravských mlynářů. Tamtéž, s. 287. Dále Petr FASTER, pražský měšťan vyučený mlynářem, Tamtéž, s. 75. Jan Prokopec, který se vyučil mlynářem a založil továrnu na mlýnské stroje. Tamtéž, s. 19. Vilímek ve své Sbirce podobizen zanechal i další známá jména, ale konkrétně se o jejich mlynářském původu nezmiňuje, i když jejich původ byl opravdu mlynářský. Jedná se mimo jiné o Františka Ladislava Riegera, Františka Křižíka, Karla Hynka Mácha a Aloise Pravoslava Trojana.

¹¹³ Tamtéž, s. 30.

Dosud provedené sondy potvrzují, že mlynářské prostředí vytvářelo příhodné podmínky pro vertikální sociální mobilitu svým podílem na vzdělání, jak to lze doložit účastí jejich potomků na středním a vyšším stupni škol.¹¹⁴ To vyžadovalo soustředěné úsilí, na konci 18. století, ale i v první polovině 19. století byl celkový počet gymnázií¹¹⁵ na území českých zemí velmi nízký a z tohoto důvodu bylo hodně studentů nuceno vydávat se za vzděláním někdy až desítky kilometrů daleko od svého bydliště, protože mnoho z nich nemělo to štěstí, že by jejich rodina bydlela v okolí, ve kterém se dané gymnázium nacházelo.¹¹⁶ Na přelomu 18. a 19. století studovalo v Čechách na gymnáziích přibližně jedno procento mužské populace. Polovina z nich pocházela z rodin řemeslníků, drobných městských kupců, 30 % z rodin úředníků a učitelů, 4 % z rolnických a mlynářských rodin.¹¹⁷ V polovině 19. století byl konstatován značný příliv zájemců o vysokoškolské studium s původem pocházejícím ze selského prostředí.¹¹⁸ V Českých Budějovicích¹¹⁹ v letech 1804–1848 se z celkového počtu 1618 seminaristů podařilo získat informace o povolání otce u 1517 z nich. Z toho celkového čísla bylo 780 otců z profesí řemeslnického charakteru, tedy 51,4 %. Mlynářů bylo konkrétně 75, řezníků 67, krejčích a ševců bylo shodně 62. Mlynáři si tedy ve statistice oproti dalším řemeslům vedli daleko lépe.¹²⁰ Protože data nejsou zpracována komplexně, lze tu vyjít jen z omezených sond pro jednotlivá učiliště, které nelze příliš komparovat, ale i tak jsou průkazné. Pro bližší porovnání postačí zabývat se blíže dvěma vzdělávacími institucemi: na jedné straně zástupce středního stupně vzdělání gymnázium v Písku a Pelhřimově a na straně druhé vyšší stupeň vzdělání filozofický ústav v Plzni.

Zastoupení jednotlivých řemesel u otců seminaristů v Českých Budějovicích zpřehledňuje tabulka č. 2:

¹¹⁴ „Jedněmi z průkopníků technického vzdělávání byli bohatí pražští mlynáři, řada jejich synů studovala na technice už ve 40. letech.“ MACHAČOVÁ, *Nástin sociálního vývoje*, s. 425.

¹¹⁵ ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina, *Študenti a kantorů za starého Rakouska. České střední školy v letech 1867–1918*, Praha 2007, s. 185.

¹¹⁶ PICHLÍKOVÁ, Kristýna, *Písecké gymnázium v letech 1778–1850*, diplomová práce, České Budějovice 2009, s. 56–57. Dostupné z: https://theses.cz/id/12nnch/downloadPraceContent_adipIdno_6744?lang=en.

¹¹⁷ HROCH, Miroslav, *Na prahu národní existence. Touha a skutečnost*. Praha 1999, s. 47. Na gymnáziu v Jindřichově Hradci tvořili řemeslníci nejvíce zastupovanou skupinu ze středních vrstev. Konkrétně ve školním roce 1870/71 bylo ze středních vrstev 67,20 % a z toho bylo 31,01 studentů z rodiny řemeslníka. ŘEZNÍČKOVÁ, s. 207. Řemeslníky ze střední vrstvy tvořila: „pestrá paleta živnostníků od tkalců přes mlynáře až třeba po hostinské.“ Tamtéž, s. 105.

¹¹⁸ MACHAČOVÁ, *O středních vrstvách*, s. 27.

¹¹⁹ Téma vzdělávání v Českých Budějovicích dále rozvíjí: NOVOTNÝ, Miroslav a kol.: *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech. Od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006.

¹²⁰ NOVOTNÝ, Miroslav, *Socioprofesionální a teritoriální stratifikace studentů českobudějovických vyšších a středních škol v první polovině 19. století*. In: *Historická demografie* 31, 2007, s. 138–139.

Tabulka č. 2: Zastoupení jednotlivých řemesel u otců seminaristů v Českých Budějovicích v letech 1804–1848.

Řemesla otců	Počet seminaristů
Mlynáři	75 seminaristů
Řezníci	67 seminaristů
Krejčí	62 seminaristů
Ševci	62 seminaristů

1.3.1 Studium na píseckém gymnáziu v letech 1778–1850

Mezi lety 1778–1850 se na gymnáziu v Písku¹²¹ vzdělávalo celkem 3 148 chlapců. Konkrétně jich 2 898 jich studovalo prezenčně a 250 privátně.¹²² Dle zpracovaných materiálů k sociální struktuře studentů píseckého gymnázia bylo hned několik hlavních skupin povolání otců, mezi které byla mimo jiné zařazena i řemesla. Z prostředí potravinářského řemesla pocházelo celkem 215 prezenčních a šest privátních studentů, tvořili tak 12,57 % z celkového počtu studentů.¹²³ Z řad textilních řemesel přišlo 189 prezenčních a 14 privátních studentů, tedy 15,12 % z celku.¹²⁴ Dle podrobnější zpracované databáze studentů gymnázia a původu jejich otců, respektive ovdovělých matek lze zjistit, že z mlynářských poměrů pocházelo celkem 88 studentů, řezníků bylo 78, pekařů bylo 58, sládků bylo 40 a jeden cukrář.¹²⁵ Co do počtu v rámci řemeslníků, patřil tedy mlynářům mezi otci píseckých gymnazistů primát.

Zastoupení jednotlivých řemesel u otců studentů píseckého gymnázia podrobněji zpřehledňuje tabulka č. 3:

¹²¹ Dne 5. srpna 1778 bylo královským dekretem rozhodnuto o přesunutí klatovského gymnázia do Písku. Téhož roku dne 9. listopadu bylo gymnázium slavnostně otevřeno a ihned den poté nastoupilo do studia 77 žáků. SEDLÁČEK, *Dějiny Písku*, s. 192–193.

¹²² Nejvíce studujících chlapců prezenčního studia pocházelo logicky z Písku, jednalo se přesně o 565 studentů. Na pomyslném druhém místě se umístily Strakonice, ze kterých docházelo za studiem 180 chlapců. Nejvíce privátně studujících chlapců mělo své bydliště v Sušici. Celkem jich bylo šestnáct. PICHLÍKOVÁ, s. 57.

¹²³ Pro porovnání zastoupení potravinářských a textilních řemesel na gymnáziu v Jindřichově Hradci v letech 1870–1915 viz ŘEZNIČKOVÁ, s. 205–206. Tamtéž, s. 206–207 se nachází tabulka pro sociální složení českých studentů pražské univerzity, které sepsal G. B. Cohen od roku 1860–1910.

¹²⁴ Tamtéž, viz příloha tabulka č. 2 v práci Pichlíkové.

¹²⁵ PICHLÍKOVÁ, příloha na CD.

Tabulka č. 3: Zastoupení jednotlivých řemesel u otců studentů píseckého gymnázia 1778–1850.

Potravinářská řemesla (12,57 % z celku)	Počet studentů
Mlynář	88 studentů
Řezník	78 studentů
Pekař	58 studentů
Sládek	40 studentů
Cukrář	1 student

Textilní řemesla (15,12 % z celku)	Počet studentů
Soukeníci	57 studentů
Tkalci	26 studentů
Stříhači sukna	10 studentů
Barvíři	7 studentů
Pláteníci	2 studenti

1.3.2 Studium na filozofickém lyceu v Českých Budějovicích v letech 1803–1848

Dle seznamu povolání otců studentů filozofického lycea v Českých Budějovicích¹²⁶ zde za dobu působení instituce bylo až 12 oborů z potravinářského průmyslu. Mlynářů bylo napočítáno sedmnáct, řezníků 50, pekařů 49, sládků dvanáct, ale cukrář zde nebyl žádný.

¹²⁶ Konkrétnější informace ke vzdělávání v jižních Čechách viz NOVOTNÝ, *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech*.

Za textilní řemesla zde bylo 46 soukeníků, 36 tkalců, šest střihačů sukna, sedm barvířů a žádný pláteník.¹²⁷

Zastoupení jednotlivých řemesel u otců studentů píseckého filozofického lycea v Českých Budějovicích uvádí tabulka č. 4:

Tabulka č. 4: Zastoupení jednotlivých řemesel u otců studentů filozofického lycea v Českých Budějovicích 1803–1848.

Potravinářská řemesla	Počet studentů
Řezníci	50 studentů
Pekaři	49 studentů
Mlynáři	17 studentů
Sládkové	12 studentů
Cukráři	0 studentů

Textilní řemesla	Počet studentů
Soukeníci	46 studentů
Tkalci	36 studentů
Barvíři	7 studentů
Střihači sukna	6 studentů
Pláteníci	0 studentů

1.3.3 Studium na Filozofickém ústavu v Plzni v letech 1804–1849

Obdobný obraz jako písecké gymnázium nabízí plzeňský filozofický ústav, instituce vyšší kategorie.¹²⁸ Určujícím kritériem výzkumu sociálního původu studentů zde bylo také povolání otce. Ze 113 zjištěných druhů povolání otců absolutně nejvíce zastoupenou skupinou se zcela jednoznačně stali řemeslníci. Ti tvořili celkem 39 % případů, u kterých

¹²⁷ BLIŽŇÁKOVÁ, Martina, *Filozofické lyceum v Českých Budějovicích 1803–1848*, diplomová práce, České Budějovice 2000, viz příloha č. 4.

¹²⁸ Návrh na založení Filozofického ústavu v městě Plzeň pocházel z rukou pražské konzistoře, která ho sestavila dle dvorského dekretu z 8. května 1802. Klíčovým podnětem návrhu se stala žádost opata Pfrognera na zřízení soukromého gymnázia v tepelském klášteře. Krajský hejtman svobodný pán z Hesslova však rozhodl o otevření ústavu filozofie právě v Plzni. Samotný ústav byl otevřen dne 3. listopadu 1804. KOTOROVÁ, Dagmar, *Filozofický ústav v Plzni 1804–1849*, diplomová práce, Plzeň 2020, s. 23. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/handle/11025/40660>.

byla dohledána profese.¹²⁹ Dominantní skupinou byla potravinářská řemesla, kterými se živilo 25,3 % vybadaných otců plzeňských studentů lycea.¹³⁰ Při ještě podrobnějším bádání lze dojít ke konkrétním číslům: z celkového zjištěného počtu 2715 chlapců se konkrétně jednalo o 100 mlynářů,¹³¹ 78 řezníků, 74 pekařů, 16 sládků a jednoho cukráře. Pro další srovnání dle řemesel už mlynáře předběhli jen úředníci s počtem 365 zástupců, z rodin obchodníků bylo 131 studentů a v poslední řadě z řad soukeníků s konkrétním počtem 110 studentů.¹³² Na tomto základě lze tedy tvrdit, že mlynáři měli v rámci skupiny dle řemesel poměrně jasnou převahu v počtu studentů oproti jiným.

Zastoupení jednotlivých řemesel u otců studentů plzeňského filozofického lycea zpřehledňuje tabulka č. 5:

Tabulka č. 5: Zastoupení jednotlivých řemesel u otců studentů plzeňského filozofického lycea 1804–1849

Potravinářská řemesla (25,3 % z celku)	Počet studentů
Mlynáři	100 studentů
Řezníci	78 studentů
Pekaři	74 studentů
Sládci	16 studentů
Cukráři	1 student
Textilní řemesla (15,9 % z celku)	Počet studentů
Soukeníci	110 studentů
Tkalci	36 studentů
Barvíři	13 studentů
Pláteníci	8 studentů
Stříhači sukna	3 studenti

¹²⁹ Zmíněných 39 % tvořilo konkrétně 1063 případů. KOTOROVÁ, Dagmar, *Příspěvek k sociální a geografické skladbě studentů filozofického ústavu v Plzni v letech 1804–1849*. In: *Historická demografie* 45:1, 2021, s. 79.

¹³⁰ 25,3 % vyjadřuje 269 konkrétních osob z potravinářských řemesel. KOTOROVÁ, diplomová práce, s. 23.

¹³¹ Z celkového počtu 2715 studentů tvořilo 100 mlynářů 3,68 %.

¹³² KOTOROVÁ, *Příspěvek k sociální a geografické skladbě studentů*, s. 79–81.

1.3.4 Studium na gymnáziu v Pelhřimově v letech 1871–1921

Mezi lety 1871 a 1921 na gymnáziu v Pelhřimově¹³³ studovalo 2600 studentů, 2536 chlapců (97,5 %) a 64 dívek (2,5 %).¹³⁴ Z jednotlivých řemesel se živili otcové studentů z pelhřimovského gymnázia nejčastěji hostinskou činností, mlynářstvím, krejčovstvím, obuvnictvím nebo řeznictvím.¹³⁵ Data o původu studentů byly sestaveny na základě údajů z výkazů docházky a prospěchu z let 1871–1921. Pro vhodné statistické porovnání budou zvolena stejná potravinářská a textilní řemesla jako v předchozích institucích. Celkem bylo rozpoznáno 381 druhů povolání otců, povolání nebylo uvedeno pouze v 32 případech. Mlynářů bylo z celkového počtu 77 a jeden nájemce mlýna, řezníků 60, pekařů 36, sládků 22 a cukrářů bylo celkem šest. Z textilních řemesel bylo na gymnáziu 19 soukeníků, tkalců 17, barvířů sedm plus dva krasobarvíři, pláteník a střihač sukna nebyl zastoupen ani jedním případem.¹³⁶

Zastoupení jednotlivých řemesel u otců studentů pelhřimovského gymnázia podrobněji dokládá tabulka č. 6:

¹³³ V následujícím výkladu se opírám o výzkum HURDOVÉ, Jany, *Gymnázium v Pelhřimově v letech 1871-1921*, diplomová práce, České Budějovice 2013. Dostupné z: https://theses.cz/id/kcfsid/Gymnázium_v_Pelhimov_v_letech_1871-1921.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dsoci%C3%A1ln%C3%AD%20p%C5%AFvod%20gymn%C3%A1zia%26start%3D8. Nově vydaný školský zákon o nesamostatných a neúplných podreálkách z roku 1869 donutil místní obecní zastupitelstvo, aby se začalo zabývat aktuálně vzniklou problematikou vyššího školství v Pelhřimově. Dne 30. července 1871 zastupitelstvo jednohlasně rozhodlo o zřízení nižšího obecního gymnázia podle vzoru gymnázia v Táboře. Tamtéž, s. 54.

¹³⁴ Tamtéž, s. 109.

¹³⁵ Tamtéž, s. 121.

¹³⁶ Tamtéž, s. 175–180.

Tabulka č. 6: Zastoupení jednotlivých řemesel u otců studentů pelhřimovského gymnázia v letech 1871–1921.

Potravinářská řemesla	Počet studentů
Mlynáři	77 studentů
Řezníci	60 studentů
Pekaři	36 studentů
Sládci	22 studentů
Cukráři	6 studentů

Textilní řemesla	Počet studentů
Soukeníci	19 studentů
Tkalci	17 studentů
Barvíři	8 studentů
Pláteníci	Žádný student
Stříhači sukna	Žádný student

2 Mlynáři a jejich společenská pozice – Janovice nad Úhlavou

K problematice mlýnů a mlynářů pro Janovice nad Úhlavou¹³⁷ a okolí nebyl doposud vydán žádný souborný výstup. Stávající zmínky v literatuře regionálního záběru jsou nesystematické. Oblast Klatovska si vytkl zpracovat ve čtvrté knize *Vodní mlýny v Čechách* Josef Klempera, ale Janovice jako takové zmíněny nejsou.¹³⁸ Dosavadní práce k Janovicím si všímaly především dominantních momentů z jejich dějin a výrazných objektů s nimi spjatých. K celkové historii města byla napsána kniha od Martina Kříže s názvem *Janovice nad Úhlavou*. Konkrétní popis hradu, nebo také nazývané tvrze v Janovicích obsahuje kniha *Hrady, zámky a tvrze české* od Augusta Sedláčka. Konkrétně se jedná o devátý díl.¹³⁹ Tématika mlýnů a mlynářů spojená s touto lokalitou také nebyla do této doby zpracována do kvalifikační práce. K politické angažovanosti mlynářů v Janovicích nad Úhlavou byla vypracována textová příloha, která mapuje výsledky místních obecních voleb od roku 1839 do roku 1935.¹⁴⁰

2.1 Základní charakteristika sídla

Janovice nad Úhlavou se rozkládají v nadmořské výšce 412 m v rovinatém, tzv. Janovickém úvalu sledujícím tok řeky Úhlavy až bezmála k prvním vrchům Šumavy nad Nýrskem. Město a okolí obklopuje hned několik vrchů, např. Sv. Markéta (642 m n. m.) a Lipová hora (476 m n. m.). Přibližně osm kilometrů severovýchodně leží město Klatovy.¹⁴¹

Pro téma spjaté s mlynářskou tematikou je nutné blíže charakterizovat vodní poměry. Nejdominantnější vodní tok v Janovicích je již zmíněná řeka Úhlava, která

¹³⁷ Viz příloha č. 2.

¹³⁸ KLEMPERA, Josef, *Vodní mlýny v Čechách IV. díl. Plzeňsko, Rokycansko, Kralovicko, Manětínsko, Přesticko, Klatovsko, Domažlicko a Pošumaví*, Praha 2001. Jeho práce je celkově horší k zařazení dle relevantnosti. Skrze výzkum k této diplomové práci lze zjistit, že autor opravdu čerpal z relevantních zdrojů, konkrétně z kronik, ale bohužel v knize chybí poznámkový aparát, který by celé dílo povýšil na odbornou úroveň.

¹³⁹ SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království Českého IX.*, Praha 1996, s. 136–145. Také KRÍŽ, s. 55–57. Také AUGUSTIN, Josef, *Velká encyklopedie měst a obcí v ČR*, Praha 2001, s. 221. O historii Janovic nad Úhlavou pojednává i kniha od Jana Pelanta: PELANT, Jan, *Města a městečka Západočeského kraje*, Plzeň 1988, s. 131–132 (s bibliografií). Janovice nad Úhlavou se objevují i v publikaci Karla Kuči: KUČA, Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku Díl 2.*, Praha 1997, s. 565–567. Janovická tvrz má své místo i ve FIALA, Zdeněk, BĚLOHLÁVEK, Miloslav, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku Díl. 4. Západní Čechy*, Praha 1985, s. 117.

¹⁴⁰ Příloha č. 3.

¹⁴¹ KRÍŽ, Martin, *Janovice nad Úhlavou. Toulky minulostí města*, Klatovy 2008, s. 4.

protéká skrze západní část katastru a vytváří tak přirozenou hranici. Druhým největším vodním tokem je řeka Jelenka.¹⁴² Ta přitéká ze směru katastrální obce Strážov a následně vtéká do Úhlavy. Přimo skrze obec protéká jen bývalý mlýnský náhon vytékající z Jelenky. Z katastru Klenové přitéká Kusmoukovský potok, který se vlévá do největší vodní plochy v blízkém okolí, konkrétně do Podstránského rybníka.¹⁴³

Kvalitou místní půdy patří okolí Janovic nad Úhlavou k nejurodnějším částím v rámci celého klatovského okresu. Jedná se o půdu, která je velmi kvalitní pro pěstování náročnějších obilovin, jako například pšenice a ječmen. Je však nutno počítat s faktorem vodního toku a s ním spojeným záplavovým územím řeky.¹⁴⁴ Na základě těchto předpokladů lze charakterizovat Janovice jako agrární městečko.¹⁴⁵ I zápisy v městské pamětní knize konstatují, že byla tato oblast zemědělsky zaměřena: „*Povolání občanů jest ponejvíce zemědělské při velikosti jednotlivých hospodářských podniků od 15–90 měřic.*“¹⁴⁶

Vývoj obyvatelstva a počtu domů v Janovicích ve sledovaném období vykazuje tabulka č. 7:

Tabulka č. 7: Vývoj obyvatel a počtu domů v Janovicích nad Úhlavou.

Rok	Počet domů	Počet obyvatel
1654 ¹⁴⁷	49	-
1713 ¹⁴⁸	-	295
1757 ¹⁴⁹	71	-
1786 ¹⁵⁰	110	-
1839 ¹⁵¹	169	1310
1843 ¹⁵²	174	1240

¹⁴² Regulace Jelenky roku 1901. "SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 18.

¹⁴³ LHOTÁK, Jan, *Dějiny města Janovice nad Úhlavou do roku 1848. Historická monografie*, diplomová práce, Kašperské Hory 2007. Dostupné z: https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/13528/DPTX_2007_1_11210_ASZK10001_12225_2_0_37175.pdf?sequence=1&isAllowed=y, [cit. 2023-02-24], s. 31.

¹⁴⁴ Povodně jsou zmíněny v kronice v záznamech k roku 1926. SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 102–103.

¹⁴⁵ LHOTÁK, *Dějiny města Janovice nad Úhlavou*, s. 31.

¹⁴⁶ SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 87.

¹⁴⁷ KRÍŽ, s. 6.

¹⁴⁸ Tamtéž.

¹⁴⁹ Tamtéž.

¹⁵⁰ SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 51.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² KRÍŽ, s. 6.

1848 ¹⁵³	174	-
1850 ¹⁵⁴	-	1443
1869 ¹⁵⁵	184	1118
1880 ¹⁵⁶	189	529
1890 ¹⁵⁷	177	1001
1895 ¹⁵⁸	184	1001
1900 ¹⁵⁹	191	1027
1910 ¹⁶⁰	197	1080
1921 ¹⁶¹	196	1112
1930 ¹⁶²	219	1032
1950 ¹⁶³	-	906
1961 ¹⁶⁴	-	1387
1991 ¹⁶⁵	300	1416

¹⁵³ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 51.

¹⁵⁴ KRÍŽ, s. 6.

¹⁵⁵ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 51. Ale KRÍŽ, s. 6 uvádí počet obyvatel k tomuto roku celkem 1136.

¹⁵⁶ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1880 Janovice nad Úhlavou. Souhrn, s. 1–17.

¹⁵⁷ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1880 Janovice nad Úhlavou. Souhrn.

¹⁵⁸ BERÁNKOVÁ, Marie, *Archiv města Janovice nad Úhlavou 1600-1945 (1948)*. In: Archiv města Janovice nad Úhlavou [online], [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.inventare.cz/soap-kt/ap0044>, s. 4.

¹⁵⁹ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1571, karton č. 61, Census 1900 Janovice nad Úhlavou. Souhrn. V Seznamu míst v království českém k roku 1900 najdeme k Janovicím záznam o 1027 obyvatelích a 189 domech. [?] *Seznam míst v království českém. K rozkazu c. k. místodržitelství na základě úředních udání sestaven*, Praha 1907, s. 192.

¹⁶⁰ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1660, karton č. 123, Census 1910 Janovice nad Úhlavou. Souhrn, s. 2.

¹⁶¹ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 573, karton č. 163, Census 1921 Janovice nad Úhlavou. Souhrn, s. 6. Ale dle kroniky města měl být celkový počet 1113 osob. SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 51. Další zmínka k roku 1921 udává též počet obyvatel 1113 a 196 obydlí. KRÍŽ, s. 6.

¹⁶² SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 166. Shodné s údaji z KRÍŽ, s. 6.

¹⁶³ Tamtéž.

¹⁶⁴ Tamtéž.

¹⁶⁵ Tamtéž.

Náboženské poměry v Janovicích nad Úhlavou zřehledňuje tabulka č. 8:

Tabulka č. 8: Náboženské poměry v Janovicích nad Úhlavou.

Rok	Katolíci	Židé	Ostatní
1880 ¹⁶⁶	-	58	-
1890 ¹⁶⁷	940	61	-
1895 ¹⁶⁸	940	61	-
1900 ¹⁶⁹	980	47	-
1910 ¹⁷⁰	1044	35	1
1921 ¹⁷¹	1064	21	27
1930 ¹⁷²	982	14	31

Celkově lze konstatovat fakt, že se populace Janovic nad Úhlavou každým sčítáním přiměřeně zvyšovala a rozloha zástavby se rozšiřovala souměrně s potřebami osidlování, a to až do roku 1930, kdy je zápis v kronice vystihující: „*Jeví se tedy za 10 let úbytek obyvatelstva o 81 osob, ač přibýlo 23 domů a 32 bytových stran. Příčiny úbytku je nedostatek práce v místě, stěhování se za prací do měst, bezdětné rodiny, malá populace.*“¹⁷³ Počet obydlí se až na jedno zakolísání ve sledovaném časovém úseku také zvyšoval. Jednoznačně převládalo náboženství katolické. Židovské obyvatelstvo bylo přítomno, ale každé sčítání zaznamenalo nižší číslo jejich zástupců.¹⁷⁴ Ženské pohlaví početně převyšovalo mužskou část populace ve všech sledovaných obdobích. K roku 1890 a 1900 je doložena i míra vzdělanosti, která poukazuje na nižší gramotnost žen, ale to je v rámci doby zcela pochopitelné vzhledem ke stavu vzdělávacího systému.¹⁷⁵

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 62.

¹⁶⁷ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1487, karton č. 23, Census 1890 Janovice nad Úhlavou. Souhrn.

¹⁶⁸ BERÁNKOVÁ, s. 4.

¹⁶⁹ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1571, karton č. 61, Census 1900 Janovice nad Úhlavou. Souhrn. Shodné informace o Židovském obyvatelstvu v KŘÍŽ, s. 62.

¹⁷⁰ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1660, karton č. 123, Census 1910 Janovice nad Úhlavou. Souhrn, s. 2.

¹⁷¹ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 51.

¹⁷² Tamtéž, s. 166. KŘÍŽ, s. 62 uvádí jako celkový počet Židů číslo 15.

¹⁷³ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 166.

¹⁷⁴ Dne 27. listopadu 1942 bylo z Janovic odvezeno do Terezína celkem 20 Židů a po válce se vrátili pouze čtyři z nich. KŘÍŽ, s. 62.

¹⁷⁵ Bližší specifika dívčího vzdělávání např. zde: TUŽILOVÁ, Michaela, *Pohled do historie rozvoje vzdělávání žen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. In: Evropská komise [online], [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://epale.ec.europa.eu/cs/resource-centre/content/pohled-do-historie-rozvoje-vzdelavani-zen-v-cechach-na-morave-ve-slezsku>; ŘEZNIČKOVÁ, s. 31–34.

Velikosti Janovic odpovídaly i jejich centrální funkce. V roce 1850 nebyly vybrány pro zřízení sídla soudního okresu, jako se to zdařilo nepřilíš větší Plánici. Velikost městečka však byla dostatečná, aby mohlo fungovat jako samostatná politická obec. Počet jejích reprezentantů zastupitelů (výborů) a radních (představených) v čele se starostou (purkmistrem) se odvíjel od počtu oprávněných voličů, utříděných podle výše placených přímých daní do tří voličských sborů. V případě představenstva se jednalo o počet mezi osmi až 36 členy a v představenstvu se počet osob pohyboval mezi třemi až dvanácti zástupci. Volebním právem disponovali státní občané mužského pohlaví, kteří nebyli zákonem z nějakého důvodu z výkonu volebního práva vyloučeni. Muži museli být zletilí, svéprávní a museli platit přímé daně v předem předepsané výši. Příslušníci místní honorace měli volební právo bez ohledu na to, zda opravdu platili předepsanou daň.¹⁷⁶ První janovické obecní volby proběhly dne 25. srpna 1850 a ve shodě se Stadionovým *Prozatímním obecním zřízením* se ve třech voličských sborech vybíralo dvanáct členů obecního výboru (zastupitelstva) a šest náhradníků (každý sbor volil čtyři výbory a dva náhradníky)¹⁷⁷ Další volby proběhly až pod vlivem příslibu ústavnosti v lednu 1861 za nezměněných podmínek. Do voličských seznamů se tehdy zaneslo 213 voličů, v prvním voličském sboru 21, ve druhém 39 a ve třetím 153. Po vydání nového obecního zřízení se v Janovicích volilo 18 členů zastupitelstva a devět náhradníků stále ve třech voličských sborech (roku 1867 bylo voličů již 234). Počet výborů zůstával zachován i v následujících desetiletích. Od roku 1918 opět nastaly změny. Byla přijata novela o obecním zřízení, která přinesla sjednocení a demokratizaci obecní samosprávy v českých zemích. Mezi obecní orgány bylo zařazeno obecní zastupitelstvo (devět až 60 členů dle počtu obyvatel), obecní rada, starosta a komise. Dále byla upravena oblast volebního práva. Volební právo se již přiznávalo všem osobám, které měly v obci pobyt minimálně tři měsíce. Volitelný byl člověk, který dosáhl věku 26 let a měl minimálně roční pobyt v obci.¹⁷⁸

Janovice nad Úhlavou vytvořily vhodné prostředí pro vznik hned několika spolkových organizací. Nejpodrobnější výčet za celé sledované období je z roku 1925,

¹⁷⁶ VOJTEK, Libor, *Vývoj obecní samosprávy v letech 1848–1945*, bakalářská práce, Brno 2012. Dostupné z:

https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fis.muni.cz%2Fth%2Fflyjy4%2FVyvoj_obecni_samospravy_v letech_1848_- 1945.doc&wdOrigin=BROWSELINK, s. 8–16.

¹⁷⁷ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

¹⁷⁸ VOJTEK, s. 8–16.

kdy spolkový život obecně zažíval vrchol svého vývoje. Tehdy v Janovicích fungovaly Tělocvičná jednota Sokol, později pak Dělnická tělocvičná jednota; Sbor dobrovolných hasičů; Národní jednota Pošumavská, odbor dámský i pánský; Okrašlovací spolek; Společenstvo smíšených živností; Spolek včelařský; Sdružení chovatelů hospodářského zvířectva.¹⁷⁹ V kronice města se k roku 1925 nachází zápis, který jasně vystihuje danou situaci: „*Spolkový život v obci je dosti rozšířený. Spolků je zde tolik, že na poměrně malé město jest jich víc, než by bylo zdrávo, neboť činnost spolku jednoho ubíjí činnost spolku druhého.*“¹⁸⁰ Tento dojem samozřejmě reflektoval situaci v meziválečném období, k níž šel vývoj po celou předchozí dobu druhé poloviny 19. století. Korporativní chování je přitom výrazně staršího data. Šlo v první řadě o cechy, které lze doložit v Janovicích nejpozději od roku 1721, kdy vznikl nejstarší dochovaný, a to konkrétně mlynářský cech. Bohužel, k jeho existenci se dochovaly pouze cechovní artikule s časovým rozsahem 1720–1721. V roce 1732 vznikl cech zedníků, kameníků a tesařů. Od roku 1830 existoval cech krejčích a o něco málo později i cech ševců. V roce 1836 vznikl jednotný cech tzv. Rajcech, který jednotlivá řemesla sjednotil. Na činnost cechů později navázalo po vydání živnostenského řádu Společenstvo smíšených živností. Název instituce se pak k roku 1906 mění na Řemeslnickou jednotu, regionálním názvem Šolata. Z období do vydání spolkového zákona roku 1867 se nepodařilo doložit žádnou typickou spolkovou organizaci. Na činnost cechů později navázalo Společenstvo smíšených živností.¹⁸¹

Z období do vydání spolkového zákona roku 1867 se nepodařilo doložit žádnou spolkovou organizaci typickou pro toto období (pěvecký spolek, měšťanská beseda). Prvním spolkem v užším slova smyslu se v Janovicích stal Sbor dobrovolných hasičů, který byl založen v roce 1874.¹⁸² K roku 1875 je dochovaná žádost o podporu nově vznikajícího hasičského sboru. Stal se skutečným hybatelem a iniciátorem spolkového a kulturního života. Roku 1889 dostali hasiči finanční podporu ve výši 150 zlatých na koupi nové hasičské stříkačky.¹⁸³ Již k roku 1894 jsou dochovány záznamy o ochotnických představeních, kde hráli členové SDH a Národní jednoty Pošumavské.¹⁸⁴ Roku 1895

¹⁷⁹ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 48–50.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 48.

¹⁸¹ Tamtéž, s. 92–93.

¹⁸² Šumavan, 24. 09. 1897, 30/39, s. 2.

¹⁸³ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 259, ev. č. 8, Strany a spolky 1851–1944.

¹⁸⁴ KRÍŽ, s. 15–17. Od roku 1887 byla zřízena divadelní komise složená z dvou stavitelů, obecního lékaře a velitele sboru hasičského. Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 259, ev. č. 8, Strany a spolky 1851–1944. Dobré vztahy mezi spolky dokládají nejen společné osvětové akce, ale i společné oslavy výročí. Roku 1935 SDH slavila 60tileté výročí trvání společně s 50tiletým výročím

dobrovolní hasiči z Janovic měli za úkol školit nový sbor z Dubové Lhoty u Klatov.¹⁸⁵ Spolek dobrovolných hasičů se jednak zapojoval do hromadných akcí konané spolky, ale pořádal i vlastní kulturní akce a jiné různorodé počiny. Kupříkladu už v roce 1888 nechali místní hasiči postavit u kostela kříž, a to ke čtyřicetiletému výročí vlády císaře Františka Josefa I.¹⁸⁶ K tomuto roku byl velitelem sboru Antonín Viták, který byl od roku 1890 do roku 1914 starostou Janovic.¹⁸⁷ V roce 1899 pomáhali janovičtí hasiči s požárem v Ondřejovicích a dostali odměnu 20 zlatých.¹⁸⁸ K dubnu roku 1914 povolil zemský výbor království Českého obci Janovice nad Úhlavou pro místní sbor hasičů podporu 350 korun, k roku 1922 to bylo 500 Kč. Jan Polcar toho roku hasičům přispěl 600 Kč na nový žebřík a na obarvení stříkačky. Zároveň Polcar jako jednatel hasičů upozorňoval na špatný finanční stav sboru. Žádal proto obecní zastupitelstvo o zaplacení pojištění členů ve výši přes 400 Kč, dokud sbor nezíská finance. K roku 1925 dostali hasiči 1000 Kč na zakoupení hasičského skladiště a k roku 1927 už činil příspěvek od zemského správního výboru celkem 1200 Kč. Spolek byl tedy velmi štědře dotován.¹⁸⁹ Dne 1. června 1925 slavili hasiči padesátileté výročí trvání za účasti všech okolních sborů hasičů.¹⁹⁰

Druhým nejstarším místním spolkem byla v Janovicích Národní jednota Pošumavská. Založena zde byla nejspíš někdy před první světovou válkou.¹⁹¹ Místní odbor Jednoty v Plzni byl založen dne 28. července 1884¹⁹² a konkrétní činnost v Janovicích je doložena k roku 1886.¹⁹³ Hlavní účel jednoty zněl takto: „*uhájiti ohrožené národní i hmotné zájmy českého jihu a západu a působiti k národnímu i hmotnému*

trvání Jednoty Pošumavské v Janovicích. Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 259, ev. č. 8, Strany a spolky 1851–1944.

¹⁸⁵ Šumavan, 25. 05. 1895, 28/21, s. 229.

¹⁸⁶ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 71. Také v Šumavan, 08. 12. 1888, 21/49, s. 557.

¹⁸⁷ BERÁNKOVÁ, s. 10. Post velitele sboru doložen v Šumavanu: Šumavan, 22. 12. 1888, 21/51, s. 586.

¹⁸⁸ Šumavan, 24. 03. 1899, 32/12, s. 4.

¹⁸⁹ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 259, ev. č. 8, Strany a spolky 1851–1944.

¹⁹⁰ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 60.

¹⁹¹ KRÍŽ, s. 20. Dne 28. října 1883 byl v Českých Budějovicích založen německý spolek Deutscher Böhmerwaldbund, který měl za cíl poskytnout veškerou podporu národnostních, hospodářských a kulturních zájmů německého obyvatelstva, a to především na území šumavského pohraničí. Reakce Čechů na založení na sebe nenechala dlouho čekat a hned dne 21. června následujícího roku byla v Praze založena Národní jednota pošumavské. ŘEHÁČEK, Karel, *Národní jednota pošumavská. Jednatelský odbor Plzeň 1896–1945*. In: Inventáře a katalogy fondů Státního oblastního archivu v Plzni, Plzeň 2004. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-pn/soap-pn_ap0490_10482_nj-posumavska-plzen.pdf, [cit. 2023-03-28], s. 3. Jednota Pošumavská už je ale zmíněna v Šumavanu v květnu 1884, kde se František L. Rieger snažil oslovit veřejnost a získat nové členy. Šumavan, 24. 05. 1884, 17/21, s. 267–268.

¹⁹² ŘEHÁČEK, s. 3.

¹⁹³ Šumavan, 24. 12. 1886, 19/52, s. 622. V kronice je Jednota zmíněna až po válce a odbory zde mají působit už několik let. SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 91.

*povznesení těchto krajin.*¹⁹⁴ Národní jednota Pošumavská se však nestarala jen o společenské a kulturní akce, ale vznášela i podněty na zlepšení života v obci. Například dne 18. března 1907 byla vznesena písemná žádost o přijetí návrhů odsouhlasených odbory Jednoty Pošumavské. Konkrétně se to týkalo opravy orientačních tabulek označujících místo a je apelováno na jejich české znění. Dále mají být opraveny tabulky se jmény ulic a případně na jejich radu přejmenovány dle národu zasloužilých mužů. V poslední řadě žádají o zastavení hyzdění veřejných budov polepováním plakátů. Navrhují tedy zřízení alespoň tří nástěnných dřevěných tabulí, které by daný problém elegantně vyřešily.¹⁹⁵ Dámský a pánský odbor Jednoty pošumavské se v kulturním životě též poměrně hojně angažoval. Pomáhal ale i jiným způsobem. Například v roce 1936 místní výbor Jednoty zařídil vánoční nadílku pro školní děti v Úborsku a Petrovicích v hodnotě 900 Kč.¹⁹⁶ Dne 5. února roku 1911 pořádal dámský odbor Jednoty Pošumavské ples, konkrétně v hostinci „U Šumavy“, ples začínal v sedm hodin večer a vstup byl volný.¹⁹⁷

Dobrovolným hasičům a Národní jednotě pošumavské začala s koncem 19. století konkurovat Tělovýchovná jednota Sokol, která zde byla založena v roce 1898. Už v roce 1903 byl v Janovicích pořádán župní slet.¹⁹⁸ Postupně se stal pomyslnou výkladní skříní janovického spolkového života, jak dokládá jeho hodnocení právě na příkladu Sokola v souvislosti s útlumem za první světové války. Tělovýchovná jednota Sokol se například angažovala 29. října 1918 veřejnou slavností, která byla popsána takto: „*Hned na zítří 29. října na popud těl. jednoty Sokol pořádána všeobecná slavnost. Utvořen byl průvod všech spolků, mládeže i obyvatelstva, který s hudbou procházel ulicemi a před radnicí promluvil nejdříve starosta p. Viták Ant. A poté o významu této všeobecné radosti p. prof. Karel Soušek.*“¹⁹⁹ Tato akce s doprovodným programem se opakovala při každém výročí této významné události. V roce 1924 si Sokol na základě finanční podpory obce postavil svépomocí sokolovnu č. p. 220. Prostor sokolovny se v budoucnu využíval i na společenské akce, muziky a bály, ale i vzdělávací akce.²⁰⁰ Sokol pořádal i různá filmová

¹⁹⁴ Šumavan, 24. 05. 1884, 17/21, s. 267–268.

¹⁹⁵ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 259, ev. č. 8, Strany a spolky 1851–1944.

¹⁹⁶ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 223.

¹⁹⁷ Šumavan, 04. 02. 1911, 44/5, s. 7.

¹⁹⁸ Šumavan, 19. 12. 1903, 36/51, s. 4.

¹⁹⁹ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 41.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 97. Také v KŘÍŽ, s. 21.

promítání v prostorách sokolovny.²⁰¹ Hojně navštěvovaný byl i věneček sokolský, při kterém v roce 1931 hrál pěší pluk z Písku.²⁰² V květnu 1938 se konalo v Klatovech veřejné cvičení II. okrsku sokolské župy Šumavské, na které byli členové z Janovic srdečně pozváni. Proběhlo cvičení žactva, dorostu a členstva Sokola, dokonce zde vystoupilo i vojsko na důkaz spolupráce se Sokolem.²⁰³

Na začátku první světové války zachytila Chytilova evidence v Janovicích celkem dvanáct spolků: Sbor dobrovolných hasičů; Chewra Kadischa; Národní jednota Pošumavská; Tělovýchovná jednota Sokol; Spolek vzájemně se podporujících živností smíšených; Spolek pro okrášení a ochranu domoviny ptactva, ryb, zvířat vůbec; Družstvo pro zřízení tělocvičny Sokola; Družstvo pro zvelebení chovu dobytka; Místní odbor Ústředí Matice Školské; Včelařský spolek; Skupina sdružených maloročníků, chalupníků, domkařů a živnostníků; Odbor okresního sdružení chovatelů hospodářských zvířat. Dále je zde zapsán i Záložní²⁰⁴ a Spořitelní spolek,²⁰⁵ Hospodářské strojní družstvo pro Janovice a Společenstvo smíšených živností.²⁰⁶ K roku 1893 je doklad ještě o Živnostenské jednotě v Janovicích,²⁰⁷ ale Chytil ji k roku 1915 neuvádí.

O jisté míře vzdělanosti a zájmu o vzdělání v Janovicích svědčí hojný počet vzdělávacích institucí.²⁰⁸ Nejstarší zmínky o vzdělávání jsou spojeny s farou, která je v Janovicích od roku 1384.²⁰⁹ Postupně ve městě vzniklo několik školských institucí – nejprve farní (triviální) škola, později obecná²¹⁰ a měšťanská škola a následně lidová škola zemědělská, všeobecná živnostenská škola, zimní škola zemědělské mládeže. Správce živnostenské školy je již zmíněný Josef Houška. Kolem roku 1922/1923 kronikář vyhodnotil stav janovického školství jako ubohý, ale po zvolení učitele Josefa Bozděcha v roce 1921 starostou obce se místnímu školství otevřela nová cesta prosperity ve formě

²⁰¹ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 176.

²⁰² Tamtéž. 173.

²⁰³ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 259, ev. č. 8, Strany a spolky 1851–1944.

²⁰⁴ V Janovicích založen roku 1894 dle soustavy Raifaisenovy. Šumavan, 03. 03. 1894, 27/9, s. 78.

²⁰⁵ Činnost zahájena v červenci 1894. Šumavan, 01. 12. 1894, 27/48, s. 482–483. Potvrzeno i v městské kronice jako vznik Kampeliček. SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 18.

²⁰⁶ CHYTIL, Alois, *Chytilův úplný adresář Království českého díl III.*, Rokycany 1915, s. 574.

²⁰⁷ Šumavan, 21. 01. 1893, 26/3, s. 26.

²⁰⁸ ULRICHOVÁ, Eva, *Zrušené školy okresu Klatovy 1783–1977*. In: Státní okresní archiv Klatovy [online], [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-kt/soap-kt_ap0061_zrusene-skoly-okres-klatovy.pdf, s. 5.

²⁰⁹ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 51.

²¹⁰ K roku 1915 je ředitelem obecné školy Josef Houška a učí zde čtyři osoby: Gustav Souček, Václav Sommr, Mat. Valenta a Amalie Meydlová. CHYTIL, s. 574.

stavby nové školy.²¹¹ Už k roku 1887 byla v Janovicích založena knihovna Jednoty Pošumavské,²¹² k předchozímu roku se v obci nacházela jen knihovna školní.²¹³ Obecní knihovna je zmíněna až k roku 1921. V roce 1925 už vlastnila 466 svazků knih zábavných i poučných. K tomuto roku bylo přečteno 438 knih a to konkrétně 39 čtenáři.²¹⁴ Hojně rozšířena byla i četba časopisů. V obci se k roku 1925 odebíral poměrně velký počet periodik.²¹⁵ K roku 1929 měla obecní knihovna 9705 svazků a obec instituci podpořila obnosem 556 Kč. Dále je k tomuto roku evidována knihovna legionářská, knihovna školní a knihovna Sokola.²¹⁶ V kronice města máme zmíněnou i místní čítárnu, která byla založena na popud Sokola a odboru Národní jednoty pošumavské a také s pomocí obce. Za doby války však čítárna pozastavila činnost kvůli nedostatku prostředků pro opatrování časopisů. Nakonec byla zrušena po četnické snaze likvidovat knihy.²¹⁷

2.2 Mlýny v Janovicích a jejich majetkové poměry

V Janovicích nad Úhlavou se již dle pramenů z 16. století nacházela hned tři mlýnská stavení mlýn čp. 4 přímo na náměstí, mlýn čp. 39 rovněž v intravilánu na témže mlýnském náhonu odděleném z Jelenky, a konečně mlýn čp. 95, stojící osamoceně západně od Janovic. Nejstarší dochovaná zmínka o těchto mlýnech je z roku 1539 v dílčích cedulích zapsaných v deskách zemských.²¹⁸ Na tomto počtu se ani po staletích nic nezměnilo, tři válcové mlýny jsou potvrzeny i v roce 1925.²¹⁹ Teprve ze seznamů vodních děl k roku 1930, které sepsalo ministerstvo financí kvůli placení daní, a v soudním okrese evidovaly celkem 74 vodních děl. Mlýn čp. 95 se jako elektrárna začlenil k obci Veselí.²²⁰

²¹¹ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 52.

²¹² Šumavan, 13. 08. 1887, 20/32, s. 362.

²¹³ Šumavan, 04. 09. 1886, 19/36, s. 426.

²¹⁴ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 97.

²¹⁵ Konkrétně tyto časopisy: *Šumavan*, *Kronika*, *Lidový deník*, *Klatovské listy*, *Obchodnické zájmy*, *Radio Journal*, *Ilustrovaný svět*, *Hospodářské listy*, *Český deník*, *Národní listy*, *Ráno*, *Lid z Plzeňska*, *Nová doba*, *Klatovský kraj*, *Obnova*, *Zemědělské listy*, *Selská stráž*, *Hospodářské listy*, *Tribuna*, *Národní politika*, *Národní osvobození*, *Venkov*, *Nový život*, *Nový lid*, *České slovo*, *Úřední svaz*, *Pondělník a Československá republika*. Tamtéž, s. 97–98. Časopisectvo je dále zmíněno k roku 1930. Periodik poměrně ubylo, ale dle poznámky kronikáře jsou některá vynechána. Stále tedy byly odebírány: *Lidový deník*; *Národní politika*; *Nová doba*; *Národní listy*; *České slovo*; *Venkov a Šumavan*. Nově jsou odebírány: *Týden*; *Právo lidu*; *Reforma*; *Klatovský kraj*; *Směr a Odborné listy hospodářské, učitelské a stavovské*. I přes poměrně stále vysoké číslo odebíraných periodik a rozšíření fondu knihovny se celkový zájem o četbu navýšil až v dalších letech. SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 168.

²¹⁶ Tamtéž, s. 159.

²¹⁷ Tamtéž, s. 38–39.

²¹⁸ LHOTÁK, *Dějiny města Janovice nad Úhlavou*, s. 261.

²¹⁹ KRÍŽ, s. 22. Také přímo v kronice: SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 90. Podrobnější popis též k roku 1925 i s popisem umístění všech tří mlýnů: Tamtéž, s. 70.

²²⁰ JIRÁK, s. [...].

Dolní, též Dolejší mlýn nesl čp. 4.²²¹ Na počátku 19. století se sem dostala rodina Pavlíkova, která tu vydržela bezmála 100 let. Josef Pavlík z Merklína mlýn koupil dne 18. září 1806 za 12 937 zl. V roce 1833 Josef Pavlík zemřel a mlýn získal jeho syn Antonín Pavlík, a to se se všemi pozemky v celkové hodnotě 11 150 zl. W. W. Mlýn musel čelit následkům požáru ze 4. května 1838, který měl dle obecní kroniky poškodit i mlýn čp. 4., bližší informace k poškození budovy nejsou.²²² Mlýn vlastnil až do konce 40. let. Dne 20. listopadu 1849 převedl Antonín Pavlík skrze svatební smlouvu mlýn, „*pozemky, louku č. top. 443, poličko pod 6 strychů a louku pod 2 fory sena, dále 4 krávy, 4 telata, ročního býčka, 2 koně a 1 vepře v celkové ceně 4400 zl. C. M. svému synovi Josefu Pavlíkovi a jeho nastávající manželce Marii Maškové.*“²²³ Hospodařil na mlýně přes tři desetiletí, zachytilo ho tu ještě sčítání lidu z roku 1880. Tehdy máme ve mlýně evidovány z rodu Pavlíků tyto osoby: Josefa Pavlíka,²²⁴ vdovu Františku Pavlíkovou, dále svobodného Antonína Pavlíka,²²⁵ který se učil řezníkem, svobodného a školou povinného Karla Pavlíka též Josefa a Aloise Pavlíka. Při hospodářství jsou ještě zapsány svobodné dámy Anna a Josefína Pavlíkovi.²²⁶ Mlýn se po smrti Josefa Pavlíka dostal do finančních potíží, protože v roce 1887 proběhla jeho dražba, kterou vyhrál Bernard Klein, jenž vzápětí mlýn prodal veselskému statkáři Bedřichu Macenauerovi.²²⁷ Příležitost ke koupi mlýna nazpět do vlastnictví rodiny Pavlíků vznikla nedlouho po sňatku Karla Pavlíka s

²²¹ Viz příloha č. 4. Mlýn čp. 4 zmíněn v kronice ve vztahu s vodním příkopem kolem tvrže: „...vedl příkop vodní od mlýnského náhonu při mlýnu čp. 39 k čp. 31 a dále za mlýnem čp. 4 ústí zpět do náhonu mlýnského.“. SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 36.

²²² SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 70. Také KŘÍŽ, s. 15.

²²³ Tamtéž, s. 263–264. Mladší údaje o cenách mlýna nebyly přístupné.

²²⁴ K roku 1863 byl potvrzen mlynář Josef Pavlík z domu čp. 4 ve výkazu živností. Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 312, karton č. 31, Živnostenská, obchodní a hospodářská společenstva, družstva a cechy 1850–1923. Dne 18. června 1886 zemřel na chronický alkoholismus. Státní archiv Plzeň, Janovice nad Úhlavou 29, č. fondu 10014, Matrika zemřelých 1882–1915, s. 19–20.

²²⁵ Antonín Pavlík narukoval do armády v době první světové války. SOkA Klatovy, AM Janovice pamětní, kniha 1893–1940, s. 23. Dostal se i do italských legií. Tamtéž, s. 39.

²²⁶ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1880 Janovice nad Úhlavou. Nr. 4, s. 1.

²²⁷ Katastrální úřad Klatovy, pozemkové knihy katastrální obce Janovice nad Úhlavou, knihovní vložka č. 4. Rodina Pavlíků na mlýně zůstávala v nájmu, k roku 1890 je ve sčítání uvedena vdova Františka Pavlíková. Dále jsou tu její synové Karel, Josef, Alois a dcera Josefína. Pak už jeden chasník, jedna děvečka a jeden čeledín. Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1487, karton č. 23, Census 1890 Janovice nad Úhlavou. Nr. 4, s. 1.

Annou Cintrhovou v lednu 1897.²²⁸ V červnu 1901 Karel Pavlík zemřel²²⁹ a vdova Anna nebyla schopna majetek udržet: záchrannou ruku jí podal Václav Engler, mlynář v Seči u Blovic. Anna se za něj provdala²³⁰ a Engler se stal spoluvlastníkem mlýna.²³¹ Na seznamu obchodů a živností v městě Janovicích k roku 1903 je uveden dům čp. 4 uveden jako umělecký mlýn v rukách Václava Englera.²³² V srpnu roku 1906 nechala jistá mlynářka Pavlíková z domu čp. 4 nepochybně Anna Englerová postavit kříž za mostem přes Jelenku na rozcestí mezi Strážovem a Nýrskem, údajně jako díkuvzdání za pomoc v těžkých dobách, kdy byl uchován majetek pro její rodinu v době zadlužení mlýna. Bez pomoci majitele statku ve Veselí, který mlýn finančně podpořil, by byl mlýn prodán.²³³ Jako majitel mlýna a mlynář je k roku 1910 zapsán už Václav Engler,²³⁴ dále jeho žena Anna Englerová, syn Václav a dcera Marie. Další dva zápisy patří dětem Anny z prvního manželství, a to Františkovi a Anně Pavlíkové, kteří jsou oba na studiích. Pak máme ve mlýně stárka Josefa Duchka, čeledína Josefa Sladkého, majitelku bytu vdovu a výměnkářku Františku Pavlíkovou a nevlastní dceru Josefu Pavlíkovou.²³⁵ Syn Anny František Pavlík je od 15. července 1913 zapsán jako mlynářský učeň, plánovaná doba učení dva roky. Z předchozího studia doložil vysvědčení z dvouleté obchodní školy v Klatovech. Za poplatky zaplatil dvanáct korun a výuční list získal k 11. listopadu 1913. Jeho učebním pánem byl jeho nevlastní otec Václav Engler.²³⁶ K roku 1912 je Václav Engler zapsán ve Společenstvu mlynářů Klatovy.²³⁷ Od prvního července 1919 se stal

²²⁸ Státní archiv Plzeň, Janovice nad Úhlavou 29, č. fondu 10014, Matrika oddaných 1882–1916, s. 52–53. K roku 1900 máme ve mlýně osm zaznamenaných osob. Konkrétně Karla Pavlíka a jeho ženu Annu Pavlíkovou a jejich dvě děti Františka a Annu. Dále je zde zapsána vdova Františka Pavlíková, jeden mlynářský pomocník, čeledín a jedna děvečka. Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1571, karton č. 61, Census 1900 Janovice nad Úhlavou. Nr. 4, s. 1. Karel Pavlík pak změnil místo bydliště, protože jsou záznamy z let 1922/1923 o stavbě jeho nového domu čp. 213. Dům čp. 213 si měl u Markovského mlýna postavit Emanuel Pavlík. Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, číslo fondu 781, sign. OK 42, pamětní kniha 1893–1940, s. 58.

²²⁹ Státní archiv Plzeň, Janovice nad Úhlavou 29, č. fondu 10014, Matrika zemřelých 1882–1915, s. 92–93. Zemřel na vleklé součotiny plic. Tamtéž.

²³⁰ Státní archiv Plzeň, Janovice nad Úhlavou 29, č. fondu 10014, Matrika oddaných 1882–1916, s. 72–73.

²³¹ Katastrální úřad Klatovy, pozemkové knihy katastrální obce Janovice nad Úhlavou, knihovní vložka č. 4.

²³² Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 312, karton č. 31, Živnostenská, obchodní a hospodářská společenstva, družstva a cechy 1850–1923.

²³³ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 74.

²³⁴ Václav Engler dle zápisu z kroniky narukoval do armády za první světové války. Tamtéž, s. 21. K roku 1915 je potvrzen jako mlynář. CHYTIL, s. 574.

²³⁵ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1660, karton č. 123, Census 1910 Janovice nad Úhlavou. Nr. 4, s. 2.

²³⁶ Státní oblastní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 9, karton č. 9, Kniha učňů 1912–1948.

²³⁷ Státní oblastní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 5, karton č. 5, Kniha členů 1912–1941. Je zde zasána berní sazba výdělkové daně za rok 1912 až 1930. Tamtéž.

mlynářským učněm i potomek Václava Englera, Václav Engler mladší, který vystudoval měšťanskou školu a dva ročníky obchodní školy v Klatovech. Za poplatky zaplatil 54 korun a výuční list získal 10. října 1921. Učebním pánem mu byl logicky jeho otec.²³⁸ V Janovicích se v roce 1919 konaly obecní volby zastupitelstva a dle voličského seznamu z domu čp. 4 jsou celkem čtyři oprávnění voliči: Václav Engler, Anna Englerová, výměnkářka Františka Pavlíková a Anna Pavlíková.²³⁹ K roku 1921 je majitelem bytu Václav Engler,²⁴⁰ v mlýně je zapsána i jeho manželka Anna, syn Václav a dcera Marie. Opět je zapsána vdova Františka Pavlíková. V poslední řadě je zde zmíněn jeden kočí.²⁴¹ K roku 1930 máme potvrzeného majitele mlýna Václava Englera. Stavení máme vedené už nejen jako mlýn, ale i elektrárnu.²⁴² Katastrální úřad Klatovy má záznamy o další změně vlastnictví mlýna. Konkrétně se jedná o rozdělení vlastnictví na polovic mezi Václava Englera a Janu Englerovou v červenci 1933. V březnu 1938 pak poloviční vlastnictví Jany připadlo Marii Englerové.²⁴³ K roku 1937 máme ve mlýně učně Bedřicha Brašnu z Újezda pod mlynářským dohledem Václava Englera. Bedřich však dle záznamů v knize učňů dne 8. listopadu 1937 vystoupil.²⁴⁴ Václav Engler mladší zaregistroval svou živnost dne 19. dubna roku 1937 do společenstva mlynářů v Klatovech.²⁴⁵ K roku 1938 zde byl učeň František [Stojir] z Újezda. Výuční list však nedostal. Učeň z roku 1939 také nedokončil a důvod je uveden takto: „*učební poměr přerušen pro špatné chování.*“²⁴⁶ Není však podrobněji rozepsáno, z jaké strany špatné chování pramenilo. Můžeme se jen domnívat, zda to bylo ze strany mlynáře Englera a jestli to nebyl důvod i předchozích

²³⁸ Státní oblastní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 9, karton č. 9, Kniha učňů 1912–1948.

²³⁹ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

²⁴⁰ Václav Engler je v roce 1929 potvrzeným majitelem Dolejšího mlýna. Jako předchozí majitelé jsou uvedeni Jan Pavlík, Josef Pavlík a Karel Pavlík. SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 147.

²⁴¹ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 573, karton č. 163, Census 1921 Janovice nad Úhlavou. Nr. 4, s. 2.

²⁴² JIRÁK, s. [...].

²⁴³ Katastrální úřad Klatovy, knihovni vložka č. 4.

²⁴⁴ Státní oblastní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 9, karton č. 9, Kniha učňů 1912–1948.

²⁴⁵ Státní oblastní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 6, karton č. 6, Kniha členů 1942–1946. Také máme dochované členské příspěvky: za rok 1942 450 korun, 1943 460 korun, 1944 670 korun, 1945 592 korun a rok 1946, kdy zaplatil 1 710 korun. Tamtéž.

²⁴⁶ Státní oblastní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 9, karton č. 9, Kniha učňů 1912–1948.

ukončených učebních poměrů. K roku 1938 byl stále na mlýně Václav Engler, ale nájemce byl pan Vilém Lev.²⁴⁷ K tomuto roku procházel mlýn revizí.²⁴⁸

Dalším mlýnským stavením v Janovicích byl dům s čp. 39, též nazývaný Horní či Hořejší mlýn. Také se nazýval Tvrzský mlýn, protože měl být zakomponován přímo u janovického hradu.²⁴⁹ Celkově se k mlýnu dochovalo minimum podkladů. Dne 13. července 1803 mlýn, pole, další pozemky a veškeré nářadí zakoupil mlynář Adam Braun a jeho žena Eva Braunová za cenu 4000 zl. CM. Z roku 1837 máme záznamy o pokračovateli rodu Augustinu Braunovi. Po jeho smrti dne 24. října 1846 převzal mlýn jeho syn Josef Braun.²⁵⁰ Tomu bylo provozování Hořejšího mlýna povoleno roku 1856.²⁵¹ Dle sčítání lidu z roku 1880 máme zapsané na čp. 39 majitele Josefa Brauna,²⁵² jeho ženu Annu Braunovou a svobodného syna Josefa Brauna. Dále zde jsou dva mlynářští pomocníci a jeden čeledín.²⁵³ Z výkazu živností z roku 1863 je potvrzen mlynář Josef Braun.²⁵⁴ K roku 1890 máme ve mlýně celkem jedenáct lidí. Majitelem je mlynář Josef Braun, dále zde máme jeho ženu Annu, jejich syna Josefa Brauna a jeho ženu Marii Braunovou, kteří zde mají potomky Josefa, Antonína, Marii a Boženu. Dále by se ve mlýně měl nacházet bratr mlynáře Hynek mlynářský učedník Štěpán Hola z Klencí u Domažlic a jedna služka.²⁵⁵ V roce 1890 byl mlýn přepsán na manžele Josefa a Marii Braunovou.²⁵⁶ Sčítání lidu z roku 1900 nemá záznamy o budově s čp. 39. Ze seznamu obchodů a živností v Janovicích lze vyčíst, že zde provozoval mlynářství Josef Braun.²⁵⁷ V roce 1910 už záznamy dochované jsou a máme ve mlýně už jen pět osob: majitele Josefa Brauna, jeho ženu Marii Braunovou, jejich dva syny. Antonína, který je zapsán

²⁴⁷ V záznamu Společenstva mlynářů je potvrzen a psán jako Vilém Lövi. Státní oblastní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 5, karton č. 5, Kniha členů 1912–1941.

²⁴⁸ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy-vodní knihy (nezpracovaný fond) karton označený 532.

²⁴⁹ Příloha č. 5.

²⁵⁰ LHOTÁK, *Dějiny města Janovice nad Úhlavou*, s. 296–297.

²⁵¹ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 312, karton č. 31, Živnostenská, obchodní a hospodářská společenstva, družstva a cechy 1850–1923.

²⁵² Ve volbách roku 1861 byl zapsán v prvním voličském sboru. Povinnou daň zaplatil ve výši 19 zlatých a 70 krejcarů. Archiv města Janovice nad Úhlavou, Volby 1850–1935, inv. č. 263, ev. č. 11.

²⁵³ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1880 Janovice nad Úhlavou. Nr. 39. s. 1.

²⁵⁴ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 312, karton č. 31, Živnostenská, obchodní a hospodářská společenstva, družstva a cechy 1850–1923.

²⁵⁵ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1487, karton č. 23, Census 1890 Janovice nad Úhlavou. Nr. 39., s. 1–2.

²⁵⁶ Katastrální úřad Klatovy, pozemkové knihy katastrální obce Janovice nad Úhlavou, knihovní vložka č. 39.

²⁵⁷ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 312, karton č. 31, Živnostenská, obchodní a hospodářská společenstva, družstva a cechy 1850–1923.

jako praktikant ve velkostatku a Františka, který pracoval s otcem ve mlýně. Poslední řadě má mlynář jednu dceru Boženu Braunovou, která byla svobodná a živila se šitím prádla pro kovárnu.²⁵⁸ Josef Braun se od roku 1912 nacházel jako člen ve Společenstvu mlynářů Klatovy.²⁵⁹ V obecních volbách k roku 1919 jsou dochováni čtyři voliči z domu čp. 39. Konkrétně mlynář Josef Braun, manželka Marie Braunová, jejich syn Josef Braun a dcera Božena Braunová. Antonín Braun byl ze seznamu vyškrtnut četníkem z blíže nespécifikovaného důvodu.²⁶⁰ Výsledky sčítání lidu z roku 1921 jsou počtem osob ve mlýně shodné s rokem 1910.²⁶¹ K roku 1929 je jako majitel mlýna brán Josef Braun,²⁶² předchůdci jsou zapsáni dva: Josef Braun a Josef Braun.²⁶³ Josef Braun je potvrzený majitel i v roce 1930.²⁶⁴ Poslední zaznamenanou majitelkou k roku 1934 na Katastrálním úřadě z rodu Braunů je Božena Braunová, dcera Josefa a Marie Braunové.²⁶⁵ Dne 14. ledna 1936 získal vlastnické právo Václav Špirk,²⁶⁶ ale jako majitelka je skrze vodoprávní revizi mlýna k roku 1938 právě Božena Braunová.²⁶⁷ Dle rozsudku krajského soudu v Plzni zde dne 10. srpna 1956 vloženo bylo právo vlastnické Československému státu.²⁶⁸ Ale data v navazující kronice Janovic dokazují, že v letech 1948/1949 byla v domě právě Božena Braunová a pravděpodobně byla nějak spřízněná s vedlejším domem čp. 40, kde bydlel Karel Hošek.²⁶⁹

²⁵⁸ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1660, karton č. 123, Census 1910 Janovice nad Úhlavou. Nr. 39, s. 2.

²⁵⁹ Státní oblastní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 5, karton č. 5, Kniha členů 1912–1941. Inkorporální poplatek činil deset korun. Je zde taky uvedena berní sazba výdělkové daně od roku 1912 do roku 1930. Tamtéž.

²⁶⁰ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

²⁶¹ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 573, karton č. 163, Census 1921 Janovice nad Úhlavou. Nr. 39, s. 2. K roku 1923 je v domě čp. 39 potvrzen Antonín Braun (syn Josefa Brauna a Marie Braunové) a je zde zapsán jako *mlynářský*, takže se může jednat o mlynářského syna, nebo mlynářského učně či pomocníka. Archiv města Janovice nad Úhlavou, Volby 1850–1935, inv. č. 263, ev. č. 11. Příloha č. 6.

²⁶² Potvrzen Chytilem v roce 1915. CHYTIL, s. 574.

²⁶³ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 149.

²⁶⁴ JIRÁK, s. [...].

²⁶⁵ Katastrální úřad Klatovy, knihovní vložka č. 39. Božena Braunová je doložena i ze správy revize mlýna čp. 4. Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy-vodní knihy (nezpracovaný fond) karton označený 532.

²⁶⁶ Katastrální úřad Klatovy, knihovní vložka č. 39. KŘÍŽ, s. 17 zmiňuje zahradu za mlýnem, který se nazýval U Pavlíků, ale později se mu říkalo U Špirků. Je možné, že v roce 1937 už zde měl Václav Špirk mlynářského učně Josefa Jílka z Plánice. Státní oblastní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 9, karton č. 9, Kniha učňů 1912–1948.

²⁶⁷ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy-vodní knihy (nezpracovaný fond) karton označený 532.

²⁶⁸ Katastrální úřad Klatovy, knihovní vložka č. 39.

²⁶⁹ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1948–1985, s. 585.

Třetím a posledním mlýnem v Janovicích byl dům s čp. 95. V pramenech nalezneme hned několik pojmenování: Veselský Mlýn, mlýn v Drahách, ale nejčastěji je nazývaný Markův a Markovský mlýn.²⁷⁰ Rod Pavlíků se k mlýnu dostal skrze sňatek Šimona Pavlíka z Horšovského Týna s dcerou Kateřinou rozenou Steinbachovou a mlýn na něj byl převeden 28. listopadu 1786. Šimon Pavlík se zaměřil hlavně na rozšíření pozemků a majetku. Původní záměry mu poměrně dobře vycházely a majetek se slibně navyšoval. Po smrti jeho ženy Kateřiny se oženil s vdovou Marií Annou Storchovou, která nedostala podíl na mlýně, ale bylo jí zajištěno pokojné dožití na výměnku. Svatební smlouvou ze dne 22. června 1825 Šimon předal mlýn a všechny pozemky se vším náradím do spoluvlastnictví jeho syna z prvního manželství Michala Pavlíka a jeho ženy Rozálie rozené Fridrichová. Michalu Pavlíkovi se ještě podařilo v roce 1840 majetek rozšířit o kus obecního pozemku.²⁷¹ V roce 1853 žádal o povolení výstavby druhé sestavy ve mlýně a o rok později toto povolení skutečně dostal. Povolení k rozšíření mlýna za určitých podmínek mu bylo uděleno stavební komisí, ve které byl mimo jiné i mlynář František Vokál z Klatov.²⁷² Výkaz živností z roku 1863 jako mlynáře z domu čp. 95 uvádí Michala Pavlíka.²⁷³ Dle Katastrálního úřadu v Klatovech získal mlýn v roce 1879 do vlastnictví jistý Čeněk Pavlík.²⁷⁴ Sčítání lidu z roku 1880 dokazuje devět obyvatelů Markovského mlýna. Konkrétně se jedná o majitele mlýna Čenka Pavlíka, Johannu Pavlíkovou, Františka Pavlíkovou, [Júlii?] Pavlíkovou, [Jozefu?] Pavlíkovou a výměnkářku Johannu Pavlíkovou. V poslední řadě se zde nachází jeden mlynářský pomocník, služka a čeledín.²⁷⁵ Usedlost byla roku 1887 a 1888 vydražena.²⁷⁶ Následující rok měla připadnout jistému Jaroslavu Fürstovi.²⁷⁷ Roku 1890 máme jako mlynáře zapsaného Jana Pilmana.²⁷⁸ Ve mlýně dále přebývá jeho žena Filoména, syn Adolf a dcera Anna. V poslední řadě se

²⁷⁰ Viz příloha č. 7.

²⁷¹ LHOTÁK, *Dějiny města Janovice nad Úhlavou*, s. 351–353.

²⁷² Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 312, karton č. 31, Živnostenská, obchodní a hospodářská společenstva, družstva a cechy 1850–1923.

²⁷³ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 312, karton č. 31, Živnostenská, obchodní a hospodářská společenstva, družstva a cechy 1850–1923.

²⁷⁴ Katastrální úřad Klatovy, pozemkové knihy katastrální obce Janovice nad Úhlavou, knihovní vložka č. 95. Ale ve volebním seznamu do prvního voličského sboru roku 1877 už je Čeněk Pavlík veden v čp. 95. Archiv města Janovice nad Úhlavou, Volby 1850–1935, inv. č. 263, ev. č. 11.

²⁷⁵ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1880 Janovice nad Úhlavou. Nr. 95, s. 1.

²⁷⁶ Dražba byla plánovaná na 30. leden, 3. březen a 3. duben 1883. Odhadovaná cena byla 15 825 zlatých. Šumavan, 06. 01. 1883, 16/1, s. 6.

²⁷⁷ Katastrální úřad Klatovy, knihovní vložka č. 95.

²⁷⁸ Původem z Janovic nad Úhlavou, později mlynář v Klenové. Státní oblastní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 9, karton č. 9, Kniha učňů 1912–1948.

zde nachází jeden chasník a dvě služby.²⁷⁹ Jan Pilman a jeho čeledín Josef Hubalík byli obviněni c. k. okresním komisařem v prosinci 1892 z neoprávněného rybolovu u Markovského mlýna. Vyrozumění a další prošetření se nedochovalo.²⁸⁰ K následujícím podkladům ke sčítání z roku 1900 a 1910 nemáme k domu čp. 95 žádné podklady sčítání obyvatel. V lednu roku 1900 připadl mlýn do rukou manželů Emanuela a Anně Pavlíkových.²⁸¹ Emanuel se nachází i v seznamu obchodů a živností v Janovicích k roku 1903. Stavení je konkrétně uvedeno jako umělecký válcový mlýn.²⁸² V roce 1910 vstoupil Emanuel Pavlík mladší do učení na plánovanou dobu tři roky. Je zapsán do knihy učňů v Společenstvu mlynářů v Klatovech a jako jeho učební pán byl zaznamenán jeho otec Emanuel Pavlík starší.²⁸³ Ten mimo jiné v témže roce učil i učně Reila.²⁸⁴ Vysvědčení z předchozího studia Emanuel ml. nepředložil, za přípovědný a výuční poplatek zaplatil celkem dvanáct korun a výučný list mu byl vydán ke dni 11. listopadu 1914.²⁸⁵ Za první světové války byl Markovský mlýn pověřen mletím z obilí odevzdaného z přebytků z janovického okolí, které se muselo podřídit stanoveným kvótám spotřeby.²⁸⁶ K roku 1915 měl Emanuel v učení Karla Josefa z Rakovníka, ale ten již 30. prosince 1915 vystoupil.²⁸⁷ Další učeň pod vedením Emanuela byl veden k roku 1916. Byl jím František Malát z Klenové a výuční list získal 27. února 1919. Tímto rokem navázal učeň Karel Kozák z Blat.²⁸⁸ V témže roce jsou dochovány voličské seznamy k obecním volbám, kde se za dům čp. 95 nacházelo sedm voličů. Konkrétně se jednalo o mlynáře Emanuela

²⁷⁹ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1880 Janovice nad Úhlavou. Nr. 95, s. 1.

²⁸⁰ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 312, karton č. 31, Živnostenská, obchodní a hospodářská společenstva, družstva a cechy 1850–1923.

²⁸¹ Katastrální úřad Klatovy, knihovni vložka č. 95. K roku 1915 Emanuel potvrzen jako mlynář. CHYTIL, s. 574.

²⁸² Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 312, karton č. 31, Živnostenská, obchodní a hospodářská společenstva, družstva a cechy 1850–1923.

²⁸³ Od roku 1912 zapsán ve Společenstvu mlynářů v Klatovech. Je zde zapsána berní sazba výdělkové daně za rok 1912 až 1930. Od roku 1920 je zde psán Emanuel mladší, ale inkorporační poplatek roku 1925 zaplatil Pavlík starší. Roku 1928 je zde místo Emanuela Pavlíka ml. zapsán Václav Krejča, a bývalý majitel a soukromník Em. Pavlík ml. nacházel se v Nepomuku. Tudíž i pro další statistiku budeme počítat s faktem, že po roce 1928 na mlýně v Janovicích zůstal Emanuel starší. Státní oblastní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 5, karton č. 5, Kniha členů 1912–1941.

²⁸⁴ Nemůžeme doložit z archů sčítání lidu, protože k čp. 95 pro rok 1900 a 1910 záznamy chybí.

²⁸⁵ Státní oblastní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 9, karton č. 9, Kniha učňů 1912–1948.

²⁸⁶ SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 28. Mlynářství za války také zmiňuje VILIKOVSKÝ, s. 492–493.

²⁸⁷ Státní oblastní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 9, karton č. 9, Kniha učňů 1912–1948.

²⁸⁸ Vystudoval obecnou školu, poplatky musel zaplatit ve výši 54 korun a výučný list dostal 16. srpna 1922. Státní oblastní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 9, karton č. 9, Kniha učňů 1912–1948.

Pavlíka, jeho ženu Annu Pavlíkovou, jejich syna Emanuela Pavlíka, který je ale povoláním řezník, jeho manželku Josefu Pavlíkovou a v poslední řadě služku a čeledína.²⁸⁹ K roku 1921²⁹⁰ už máme ve sčítání lidu jako majitele Markovského mlýna Emanuela Pavlíka.²⁹¹ Ve mlýně je započítáno celkem devět osob. Krom Emanuela je zde i jeho žena Anna Pavlíková a jejich syn Emanuel. Na posledním místě jsou zapsáni dva pomocníci, dvě služky, jeden čeledín a jeden již zmíněný Karel Kozák, mlynářský učedník.²⁹² Dalším učněm, který zavítal do Markovského mlýna, byl od 9. června 1924 Karel Řezníček z Terešova až z Moravy.²⁹³ Od 17. listopadu 1924 byl ve mlýně pod taktovkou mlynáře Emanuela Pavlíka učen z Třebíšova, okresu Klatovského, Václav Švejda.²⁹⁴ V roce 1927 už je jako učební pán zapsán Emanuel Pavlík mladší, měl na starosti učně Františka Vělenovského z Klatov.²⁹⁵ K roku 1929 je potvrzeným majitelem mlýna Emanuel Pavlík starší a jako jeho předchůdci jsou zapsáni: Michal Pavlík a Vincent Pavlík.²⁹⁶ V témže roce nastaly povodně a Markův mlýn musel být i s dobytkem vystěhován.²⁹⁷ Poškozený mlynář Pavlík byl dokonce zmíněn v tisku *Nová doba*, který vyšel v Plzni dne 6. července 1926.²⁹⁸ Ze září 1929 se dochovalo oznámení z okresního úřadu Klatovy, kde figuruje jistý mlynář Václav Krejča. Konkrétně se vzdává dnem 30. září 1929 dalšího provozování živnosti mlynářské v Janovicích na mlýně čp. 95, ke které byl oprávněn dle živnostenského listu ze dne 6. prosince 1928. Krejča již byl zmíněn skrze Společenstvo mlynářů Klatovy, ale další prameny k jeho setrvání v Janovicích na

²⁸⁹ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

²⁹⁰ Mezi lety 1922/1923 měl Emanuel Pavlík postavit nový dům čp. 214 u Markovského mlýna. SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 58. Viz příloha č. 8. Katastrální úřad Klatovy dokládá, že k domu čp. 95 patřil majetkově i dům čp. 214. Katastrální úřad Klatovy, knihovní vložka č. 95.

²⁹¹ Emanuel Pavlík narukoval za první světové války do armády. SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 23.

²⁹² Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 573, karton č. 163, Census 1921 Janovice nad Úhlavou. Nr. 39, s. 2–3.

²⁹³ Absolvoval první třídu obecní školy v Terešově a dále se učil u Čenka Jokla v Křečkovcích u Vyškova od 1. května do 1929 do 1. března 1924. Už 27. července však z učení vystoupil a vrátil se zpět na Moravu. Státní oblastní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 9, karton č. 9, Kniha učňů 1912–1948.

²⁹⁴ Chodil do druhého oddělení 5. třídy školy obecné v Němčicích. Poplatky měl ve výši 70 korun a výučný list dostal ke dni 18. ledna 1928. Státní oblastní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 9, karton č. 9, Kniha učňů 1912–1948.

²⁹⁵ Dříve chodil do třetí třídy občanské školy v Klatovech. Vystoupil v srpnu 1927 a výuční list tak nedostal. Státní oblastní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 9, karton č. 9, Kniha učňů 1912–1948.

²⁹⁶ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 147.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 105.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 106.

mlýně nebyly potvrzeny.²⁹⁹ K roku 1930 mlýn čp. 95 náležel k obci Veselí a Emanuelovi Pavlíkovi. Stavení je bráno jako mlýn a elektrárna.³⁰⁰ V kronice je k nalezení záznam z roku 1935 o prodeji Markovského mlýna. Emanuel Pavlík údajně mlýn prodal jistému Václavu Špírkovi z Dubové Lhoty.³⁰¹ Špírk tedy získal mlýn s čp. 35 i mlýn čp. 95. Záznamy klatovského katastrálního úřadu však dokládají, že v roce 1936 se stala majitelkou mlýna nezletilá Milena Pavlíková.³⁰² Ale roku 1937 patří Václavu Špírkovi, kdy podává žádost o revizi jako oprávněná osoba mlýna čp. 95 v Janovicích.³⁰³ V rozhraní let 1948/1949 mlýn čp. 95 stále vlastnil mlynář Václav Špírk.³⁰⁴

Při obecních volbách v Janovicích roku 1877 byl ve třetím voličském sboru zařazen mlynář Josef Zuvač, který platil daň čtyři zlaté a 50 krejcarů.³⁰⁵ Dle dochovaného sčítání lidu z roku 1880 můžeme doložit, že v domě čp. 94, tedy sousední dům Markovského mlýna s čp. 95, opravdu bydlel jistý Josef Zuvač s rodinou a je zde zapsán jako nájemce mlýna.³⁰⁶ Tento fakt potvrzuje i třetí voličský seznam z voleb k roku 1880. Zuvač v tento rok měl daň 7 zlatých a 65 krejcarů, tedy vyšší než před třemi lety. K roku 1890 už byl majitelem Josef Smola, nájemníkem a zároveň mlynářem byl Antonín Kostlivý. Druhým nájemníkem se stal Josef Zábraník původem ze Strážova. Třetím zapsaným nájemníkem byl Jiří Seidl. Posledním nájemníkem k roku 1890 byl Martin Janda. Všichni zde mají připsané i všechny rodinné příslušníky.³⁰⁷ Z dochovaných materiálů Katastrálního úřadu v Klatovech však není záznam o majetnickém vztahu stavení čp. 94 a čp. 95. tak jako to je s čp. 214.³⁰⁸ K roku 1900 a 1910 nejsou dochované

²⁹⁹ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 312, karton č. 31, Živnostenská, obchodní a hospodářská společenstva, družstva a cechy 1850–1923.

³⁰⁰ JIRÁK, s. [...].

³⁰¹ SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 212. Také v Šumavan, 02. 02. 1935, 67/9, s. 4. Potvrzeno také v Státní oblastní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 9, karton č. 9, Kniha učňů 1912–1948.

³⁰² Katastrální úřad Klatovy, knihovní vložka č. 95.

³⁰³ V průvodní správě jsou zaneseny nejen technické parametry mlýna, ale i sousední katastry. Markovský mlýn dle nich sousedí mimo jiné se třemi parcelami Emanuela Pavlíka staršího a jeho ženy Anny. Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy-vodní knihy (nezpracovaný fond) karton označený 394.

³⁰⁴ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, číslo fondu 82, sign. OK 49, pamětní kniha Janovice nad Úhlavou 1948–1985, s. 588.

³⁰⁵ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

³⁰⁶ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1880 Janovice nad Úhlavou. Nr. 94, s. 1.

³⁰⁷ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1890 Janovice nad Úhlavou. Nr. 94, 1–7.

³⁰⁸ Katastrální úřad Klatovy, pozemkové knihy katastrální obce Janovice nad Úhlavou, knihovní vložka č. 95.

archy sčítání lidu a v roce 1921 už v tomto domě nežijí žádní příslušníci mlynářského řemesla.³⁰⁹

V obecních volbách roku 1919 se v seznamu voličů objevil mlynář Jan Pavlík, jeho manželka Marie Pavlíková a výměnkář Michal Podstatný z domu čp. 93.³¹⁰ K roku 1921 byl stále majitelem domu Jan Pavlík,³¹¹ který tedy pocházel z Předenic od Blovic, ale od roku 1895 je veden pod Janovicemi. Jako druh povolání měl zapsané stále mlynářství a konkrétně už ve statutu stárka. V domě s ním žila stále i jeho manželka Marie Pavlíková a k tomuto roku máme záznamy i o potomcích: Emanuelovi,³¹² Oldřichu a Zbyňkovi a Marii Pavlíkových. V domě se stále nacházel vdovec Michal Podstatný, psaný jako tchán a bývalý majitel.³¹³

V roce 1929 vyhotovil kronikář v kronice výkaz vlastníku jednotlivých čísel popisných a jejich předchůdců. Na základě tohoto výkazu v domě čp. 20³¹⁴ před Karlem Rubášem bydlel mimo jiné i Josef Pavlík a Emanuel Pavlík.³¹⁵ Z voličského seznamu k volbám z roku 1870 se ve třetím voličském sboru nacházel měšťan Antonín Pavlík, který měl bydliště v domě čp. 20, ale zápis ze seznamu voličů v Janovicích do třetího sboru voličského z roku 1874 ukazuje, že je zde evidován Emanuel Pavlík a platil daň jeden zlatý a 77 krejcarů.³¹⁶ Sčítání lidu roku 1880 už zachytilo pouze vdovu Annu Pavlíkovou a její dvě dcery Annu (narozena roku 1868) a Josefínu (narozena dne 27. října 1870), obě svobodné původem z Pocinovic. V poznámce je však uvedeno, že majitelem tohoto domu je Josef Pavlík z domu čp. 4.³¹⁷ K následujícímu roku 1890 už v domě nikdo z rodiny Pavlíků není. V roce 1880 jsou evidovány v čp. 4 Josefína (narozena roku 1855)

³⁰⁹ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1921 Janovice nad Úhlavou. Nr. 94, s. 1–7.

³¹⁰ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

³¹¹ Potvrzeno i v kronice. SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 17.

³¹² Narozen 30. listopadu 1905. • Státní archiv Plzeň, Janovice nad Úhlavou 29, č. fondu 10014, Matrika narozených 1882–1916, s. 182.

³¹³ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1921 Janovice nad Úhlavou. Nr. 93, s. 2.

³¹⁴ V roce 1923–1924 zde byla umístěna školní třída, kvůli absenci školní budovy a nedostatečných parametrů bývalých prostor pro výuku. SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 52.

³¹⁵ Tamtéž, s. 148.

³¹⁶ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

³¹⁷ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1880 Janovice nad Úhlavou. Nr. 20, s. 1.

a Anna Pavlíkovi (narozena roku 1878), ale obě jsou původem z Janovic. Muselo však dojít buď ke shodě jmen, nebo jsou mylně zapsaná data narození.³¹⁸

Dle soupisu *Seznam a mapa vodních děl Republiky československé* se stavem ke konci roku 1930 lze určit podrobnější informace techničtějšího rázu. Mlýn čp. 39 v držení Josefa Brauna měl jedno vodní kolo na svrchní vodu.³¹⁹ Roku 1938 byl mlýn v držení Boženy Braunové, která žádala o revizi mlýnského stavení. Podle vodní knihy zde měly být vodní kola dvě, ale po revizi bylo potvrzeno jen jedno na vrchní vodu a majitelka neplánuje znovu zbudovat druhé kolo.³²⁰ Naproti tomu mlýn Václava Englera čp. 4 disponoval k roku 1930 dvěma koly na svrchní vodu a fungoval jako mlýn i elektrárna a měl.³²¹ Engler získal podrobnou revizi svého mlýna k roku 1935,³²² kde se nachází popis obou kol a zní takto: „*Obě mlýnská kola jsou rovnoběžná a jsou zřízena tak, že v případě potřeby může pracovati každé zvlášť.*“³²³ Další technické parametry k mlýnu čp. 4 lze vyčíst z další provedené revize mlýna k roku 1938, mlýn vlastnil stále dvě kola na svrchní vodu.³²⁴ S revizemi nebyl pozadu ani majitel mlýna čp. 95 Václav Špírk, který zažádal o revizi k roku 1935. Revizní řízení mělo proběhnout až v dubnu 1937 a bylo potvrzeno jedno vodní kolo. Jako sousedé revidovaného mlýna jsou uvedeny různé katastry, pro účel této práce je vhodné zmínit tři parcely, které vlastní Emanuel Pavlík a jeho žena Anna.³²⁵

Dominanci mlýna čp. 94 by potvrzoval i počet zde bydlících osob a zaměstnaného personálu. Ve mlýně čp. 4 se od roku 1880 do roku 1921 nacházelo průměrně osm osob. Maximum bylo deset osob v roce 1910. Dům čp. 39 měl rámcově pět lidí ve mlýně. Nejvíce obyvatel se nacházelo ve stavení v roce 1890, konkrétně jedenáct lidí. Stavení s čp. 95 obývalo v průměru devět lidí, ale musíme brát v potaz, že chybí sčítání z roku 1900 a 1910. K roku 1921 bylo ve mlýně nejvíce „služebnictva“ ze všech mlýnů v průběhu sledovaného období. Dle nashromážděných informací byl nejmajetnějším obydlím

³¹⁸ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1880 Janovice nad Úhlavou. Nr. 4, s. 1.

³¹⁹ JIRÁK, s. [...].

³²⁰ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy-vodní knihy (nezpracovaný fond) karton označený 532.

³²¹ JIRÁK, s. [...].

³²² Příloha č. 9.

³²³ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy-vodní knihy (nezpracovaný fond) karton označený 532.

³²⁴ Tamtéž.

³²⁵ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy-vodní knihy (nezpracovaný fond) karton označený 394. Výpis z vodní knihy Revize vodního díla Václava Špirka, ale jako držitel mlýna je zapsán Čeněk Pavlík. Tamtéž.

Markův mlýn. Vlastnictví se tedy vztahovalo k budově mlýna čp. 95 a k domu čp. 214. Dle Katastrálního úřadu v Klatovech k mlýnu připadalo několik luk, pastvin, území lesa a cest. Nemalý majetek připadal i na území katastrální obce Veselí. Také lze dedukovat význam tohoto mlýnu z map, protože je v dochovaných mapách vždy jmenovitě zmíněn, na rozdíl od dalších mlýnů v Janovicích.

Majetnost jednotlivých mlynářů lze konečně vypořádat skrze výši placených přímých daní, které se zapisovaly do voličských seznamů. Podle nich byl dlouhodobě nejmajetnějším z mlynářů majitel mlýna čp. 4: byl stabilně zapisován do prvního voličského sboru. V roce 1861 byl mlynář Josef Pavlík (čp. 4) zařazen do prvního voličského sboru s hrazenou daní ve výši 68 zlatých a třináct krejcarů. Pro porovnání, farář a rabín zaplatili oba shodně 76 zlatých a 50 krejcarů, učitel František Pešek zaplatil pět zlatých a devět krejcarů, měšťan Josef Kobler 53 zlatých a 33 krejcarů. Josef Pavlík se také nacházel v seznamu voličů do prvního sboru voličského v obecních volbách v roce 1867. Daně, které mlynář platil, činily výši 69 zlatých a jeden krejcar. K roku 1870 a 1871 už Pavlík platil nižší daně, konkrétně 68 zlatých a 47 krejcarů. Obecní volby roku 1874 už vykazují vyšší daně pro Josefa Pavlíka, stále je v prvním voličském sboru a výše daní měl tedy 69 zlatých a 24 krejcarů. Následující volby roku 1877 přinesly opět doložení zvýšených daní pro Pavlíka, teď už na 72 zlatých a 19 krejcarů. Bylo tomu tak i k roku 1880 a Pavlík platil opět více, 78 zlatých a 85 krejcarů. Daně k roku 1885 se vyšplhaly na částku 95 zlatých a 70 krejcarů³²⁶

Dalším zapsaným mlynářem, který měl právo volit k roku 1861 a nacházel se v prvním voličském sboru byl Michal Pavlík čp. 95, který zaplatil 30 zlatých a 90 krejcarů. K roku 1867 měl daň už jen 34 zlatých a 40 krejcarů, ale i tak se stále nacházel v prvním voličském sboru. K rokům 1870, 1871 a 1874 měl daně stejně vysoké.³²⁷

Třetí mlynář z voleb roku 1861 byl Josef Braun (čp. 39), který měl výši daně 19 zlatých a 70 krejcarů, ale nacházel se ve třetím voličském sboru. Josef Braun byl součástí seznamu voličů třetího sboru do obecního výboru a měl v roce 1870 daň 21 zlatých a 55 krejcarů. K roku 1877 už jeho daň činila 23 zlatých a 66 krejcarů a zařadil se tak do druhého voličského sboru. Tam zůstal i k roku 1880 s daní vysokou 28 zlatých a 90 krejcarů, ale rok 1885 opět zaznamenal snížení daně na 26 zlatých a 44 krejcarů. Josef Braun se v roce 1895 dostal do prvního voličského sboru s daní ve výši 37 zlatých a 19

³²⁶ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

³²⁷ Tamtéž.

krejcarů. V prvním voličském sboru zůstal i k roku 1898 s daní 35 zlatých a 91 krejcarů. V roce 1913 se Josef Braun propadl do třetího voličského sboru s daní 32 zlatých a 47 krejcarů.³²⁸

K roku 1877 se ve volbách objevil mlynář Čeněk Pavlík z domu čp. 95 na seznamu voličů do prvního voličského sboru s daní 33 zlatých a 33 krejcarů. K roku 1880 už platil daň 34 zlatých a 76 krejcarů a k roku 1885 36 zlatých a 32 krejcarů.³²⁹

Dalším mlynářem vyzorovaným z voličských seznamů byl Karel Pavlík z čp. 4, který ve volbách 1898 patřil do prvního voličského sboru s daní 56 zlatých. K roku 1913 se v prvním voličském seznamu objevil mlynář Emanuel Pavlík z čp. 95 s daní 99 zlatých a 94 krejcarů. Mlynář Jan Pavlík ve stejném roce s daní 30 zlatých a 57 krejcarů získal místo ve třetím voličském sboru.³³⁰

2.3 Politická a společenská angažovanost mlynářů

První zmínky o Antonínu Pavlíkovi jsou skrze volby roku 1850, protože byl zvolen do obecního zastupitelstva.³³¹ V roce 1896 přispěl darem na konání Národní slavnosti v Klatovech, která se konala dne 9. srpna tohoto roku.³³² Dle záznamu v pamětní knize města lze zjistit, že na začátku první světové války v roce 1914 narukoval do armády.³³³ Dále se v kronice nachází záznam o jeho působení v italských legiích.³³⁴ Další mlynář z domu čp. 4 byl Václav Engler, který se roku 1913 objevil ve druhém voličském sboru s daní 62 zlatých a 76 krejcarů. Václav též narukoval za první světové války do armády.³³⁵ Po válce se navrátil zpět do Janovic nad Úhlavou a roku 1919³³⁶ kandidoval za volební skupinu sdružených domkařů a živnostníků. V roce 1923³³⁷ byl zvolen za stranu občanskou v obecních volbách.³³⁸ Třetím angažovaným mlynářem z tohoto domu byl Josef

³²⁸ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

³²⁹ Tamtéž.

³³⁰ Tamtéž.

³³¹ Tamtéž.

³³² Šumavan, 29. 08. 1896, 29/35, s. 394.

³³³ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 22.

³³⁴ Tamtéž, s. 39. Potvrzen v oficiálním seznamu legionářů. Do legie byl zařazen 1. června 1918 a zemřel na zápal plic dne 17. června 1918. Bohužel, fotografie není doložena. *Antonín Pavlík*. In: Legie 100 [online], [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: <http://www.legie100.com/krev-legionare/83383/>.

³³⁵ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 21.

³³⁶ Příloha č. 15.

³³⁷ Příloha č. 6.

³³⁸ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 58.

Pavlík st. který byl v letech 1860, 1861, 1864 zvolen v obecních volbách.³³⁹ Dále byl zvolen do výboru roku 1877.³⁴⁰ V Šumavanu je k nalezení záznam k roku 1880, kdy byl Josef Pavlík na seznamu členů spolku „*Sv. Alojsius*“.³⁴¹

Z domu čp. 39 pocházel Josef Braun a ten roku 1890 přispěl na opravu janovického kostela celkem dva zlaté.³⁴² Na veřejné schůzi lidu konané Sokolem v Janovicích dne 30. září 1900 byl zvolen zapisovatelem jistý mlynář Braun, ale bližší identifikace chybí.³⁴³

Jako zástupce domu čp. 93 byl Jan Pavlík. První část bude věnovaná jeho politické angažovanosti. První zmínky o jeho kariéře jsou z roku 1919, kdy se stal náměstkem starosty, kterým byl v tomto roce zvolen Josef Bozděch, bývalý učitel. Pavlík v tomto roce kandidoval do obecního zastupitelstva za politickou stranu republikánskou³⁴⁴ a byl úspěšně zvolen³⁴⁵ (zvolen za stejnou stranu i v roce 1923³⁴⁶, ale jako náměstek starosty Václava Fialy³⁴⁷). K roku 1920 byl místní Domovinou domkařů a malorolníků v Janovicích navrhnut do místního výboru poradního, případným náhradníkem byl krejčí Florian Urvík.³⁴⁸ Rok 1924 mu přinesl post předsedy volební komise³⁴⁹ a v následujícím roce ve volbách do národního shromáždění kandidoval za stranu republikánskou.³⁵⁰ Rok 1932³⁵¹ přinesl další obecní volby a další funkci předsedy volební komise pro Jana Pavlíka a zároveň získal jeden mandát za kandidátní listinu Domoviny. Zde zapsán jako rolník a čp. 93.³⁵² V roce 1928 byl zvolen do okresního zastupitelstva za republikánskou stranu zemědělského a malorolnického lidu, je zde uveden jako chalupník.³⁵³ Při volbách do senátu a zemského zastupitelstva roku 1935 zastával funkci předsedy volební

³³⁹ Archiv města Janovice nad Úhlavou, Volby 1850–1935, inv. č. 263, ev. č. 11.

³⁴⁰ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935. Také BERÁNKOVÁ, s. 10. Výsledky vydány i v Šumavanu: Šumavan, 10. 02. 1877, 10/7, s. 66.

³⁴¹ Šumavan, 21. 02. 1880, 13/8, s. 82.

³⁴² Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, číslo fondu 1018, Kronika Fary 1760–1976, s. [21].

³⁴³ Šumavan, 06. 10. 1900, 33/40, s. 6.

³⁴⁴ Příloha č. 10.

³⁴⁵ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 44.

³⁴⁶ Příloha č. 11.

³⁴⁷ Tamtéž, s. 57.

³⁴⁸ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 259, ev. č. 8, Strany a spolky 1851–1944.

³⁴⁹ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

³⁵⁰ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 61.

³⁵¹ Příloha č. 12.

³⁵² Tamtéž, s. 177–178.

³⁵³ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 142.

komise.³⁵⁴ Dne 2. června 1935 v obecních volbách získal mandát za Domovinu³⁵⁵ a navíc se stal radním za nově zvoleného starosty Josefa Bozděcha.³⁵⁶ S jeho politickou kariérou pěstoval postupně i tu společenskou. V roce 1909 byl zmíněn Jan Pavlík jako člen Tělovýchovné jednoty Sokol a dne 14. března měl přednášku v sále hostince „U Šumavy“ na téma „*Sokolstva, úkol, směr a cíl.*“³⁵⁷ Skrze členství pronesl roku 1932 projev na pohřbu starosty československé sokolské obce.³⁵⁸ Co do finanční pomoci, tak kolem roku 1923 společně s Josefem Dvořákem zafinancoval koupi domu čp. 53 od jisté paní Steinerové za 150 000Kč. Budova měla sloužit patnáct let jako místní škola a měla tak vyřešit vzniklý problém místního školství.³⁵⁹ K roku 1923 byl i členem družstevního výboru, který v tu dobu řešil manipulaci a spravedlivé užívání mlátícího stroje. Jeho spravedlivé užívání očividně rezonoval v místní společnosti.³⁶⁰ Rok 1925 byl pro Jana Pavlíka poměrně nabitý, protože byl angažován i v záležitosti s lesem „*Osina*“, o které se psalo i v novinách (Český deník, Nová doba, Klatovský kraj). Ve zkratce se jednalo o přidělení vlastnictví zmíněného lesa mezi obce (Janovice, Hvízdalka, Opálka, Ondřejovice, Český Hamr), nebo jistého pana inženýra Ludvíka Šambergra, majitele statku ve Veselí. Po vyčerpání všech možných prostředků byl les nakonec přidělen panu Šambergrovi. Dne 12. května byl Jan Pavlík (v té době náměstek starosty) slovně napaden a vyprovokován členem obecního zastupitelstva Josefem Koblerem (čp. 3) výrokem: „*že obec přivedl do úhony*“. Následně Pavlík rezignoval na členství v obecním zastupitelstvu i místní školní radě i na funkci starosty tělovýchovné jednoty Sokol a podal k obhájení své cti na pana Koblera žalobu. Na základě soudního výroku byl Kobler pro urážku na cti odsouzen na 24 dnů do vězení, ale trest mu byl změněn na pokutu 100 Kč na rok podmíněčně. Vedle toho musel Kobler dát žalobci zadostiučinění. Obvinění bylo neoprávněné, protože Jan Pavlík obec ve zmíněné záležitosti zastupoval pouze na počátcích akce a na samém počátku roku se zastupování ve vší formě zřekl.³⁶¹ V jubilejním roce 1928 se Jan Pavlík účastnil Žňové soutěže, kterou vypsal Zemědělská rada v Praze. Pavlík získal 3660g pšenice ozimé po 1 ha.³⁶² Se vznikem vodního družstva

³⁵⁴ Tamtéž, 206–209.

³⁵⁵ Viz příloha č. 13.

³⁵⁶ Tamtéž.

³⁵⁷ Šumavan, 06. 03. 1909, 42/10, s. 6.

³⁵⁸ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 181.

³⁵⁹ Tamtéž, s. 53.

³⁶⁰ Tamtéž, s. 44–45.

³⁶¹ Tamtéž, s. 109–116.

³⁶² Tamtéž, s. 189.

v obci roku 1929 získal Pavlík (psán jako majitel hospodářství) funkci předsedy.³⁶³ Jan Pavlík je velmi důležitou osobností Janovic i díky tomu, že se stal kronikářem místní první pamětní knihy. Původně kroniku vedl učitel Josef Bozděch, ale nečinil tak dobře, tudíž post kronikáře převzal Jan Pavlík z čp. 93.³⁶⁴ Na jeho kronikářskou činnost pak navázal jeho syn Emanuel Pavlík.³⁶⁵

Mlynáře Emanuela Pavlíka zachycuje výsledek doplňovacích voleb komisí pro všeobecnou daň výdělkovou okresu Klatovy z 8. až 9. srpna 1911, kde je zvolen jako zástupce.³⁶⁶ Jméno Emanuel Pavlík se nachází v obecních volbách roku 1913, je zde zapsán jako mlynář,³⁶⁷ to samé ve volbách roku 1915.³⁶⁸ Jeho politická kariéra v Janovicích není dále zachycena. Skrze spolkovou činnost je v roce 1907 dochován záznam o předsednictví Emanuela Pavlíka v Družstvu za zbudování sokolovny v Janovicích nad Úhlavou.³⁶⁹ Emanuel je také v seznamu mužů, kteří za první světové války narukovali do armády.³⁷⁰ Po válce je v časopisu Mlynář z k roku 1920 doložen Emanuel Pavlík jako člen představenstva Mlynářského družstva v Klatovech s. r. o.³⁷¹ Dne 16. srpna 1929 je zapsán jeho odchod z představenstva ke dni 25. června 1929.³⁷² Jeho finanční podpora je doložena dle výkazu městské spořitelny v roce 1922. Emanuel daroval 10 Kč na zbudování pomníku obětem války v Klatovech.³⁷³ Téhož roku ještě složil v redakci Šumavanu mlynář Emanuel Pavlík z Janovic nad Úhlavou 50 Kč na památník padlých.³⁷⁴ Mezi lety 1922–1924 postavil Emanuel dům čp. 214 u Markovského mlýna.³⁷⁵ Od září roku 1927 začal působit na obecné škole v Janovicích jako výpomocný učitel. Bohužel byl 30. září 1927 zproštěn služby, protože dnem 1. října 1927 nastoupil presenční službu vojenskou. Výpomocný učitel Pavlík, téhož času vojín v presenční službě, pak nabyl způsobilosti pro obecné školy na podzim téhož roku.³⁷⁶

³⁶³ Tamtéž, s. 145.

³⁶⁴ SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 17.

³⁶⁵ SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1948–1985, s. 596.

³⁶⁶ Šumavan, 17. 02. 1912, 45/7, s. 4.

³⁶⁷ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

³⁶⁸ Tamtéž.

³⁶⁹ Šumavan, 31. 08. 1907, 40/35, s. 6.

³⁷⁰ SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 22.

³⁷¹ Mlynář, 02. 07. 1920, 41/27, s. 190.

³⁷² Mlynář, 16. 08. 1929, 50/33, s. 256.

³⁷³ Šumavan, 10. 06. 1922, 54/45, s. 4.

³⁷⁴ Šumavan, 03. 03. 1922, 54/43, s. 3.

³⁷⁵ SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 58.

³⁷⁶ Státní okresní archiv Klatovy, Škola Janovice nad Úhlavou, inv. č. 445, karton č. 445, školní kronika 1926–1940, s. 12–15.

K roku 1939 už je zpět na škole jako učitel.³⁷⁷ Emanuel Pavlík roku 1959 doplnil informace do kroniky města a tím se chopil pomyslného žezla kronikáře, které převzal po svém otci Janu Pavlíkovi.³⁷⁸ Konkrétně se jednalo o obrazovou přílohu z období 1938–1948.³⁷⁹ Dále vedl kroniku 1938–1948 a kroniku 1948–1985. V domě čp. 214 bydlel i v letech 1948/1949.³⁸⁰ K roku 1954 byl tedy městský kronikář a ředitel školy.³⁸¹

Karel Pavlík³⁸² mezi lety 1922–1924 postavil dům čp. 213³⁸³ u Markovského mlýna, stejně jako Emanuel Pavlík dům čp. 214.³⁸⁴ V roce 1928 byl Karel v obecní radě za stranu živnostenskou.³⁸⁵ Obecní volby roku 1932³⁸⁶ přinesly jeho zvolení (psán jako obchodník s dobytkem, čp. 213) za kandidátní listinu československé živnostensko-obchodnické strany středostavovské.³⁸⁷ Stejně tak byl zvolen roku 1935.³⁸⁸

Oldřich Pavlík byl zmíněn ve spojitosti s odvodem k vojsku v roce 1931, ale není doloženo místo bydliště a ani číslo popisné.³⁸⁹

Skrze bádání byl nalezen i další Josef Pavlík, který se však narodil roku 1815³⁹⁰ v Ujčíně u Velhartic,³⁹¹ ale i tak pocházel z mlynářské rodiny.³⁹² Jako literárně činný se snažil být skrze časopis „Šumavan“, kam slíbil zasílat příspěvky (1877³⁹³ a leden 1878³⁹⁴). Jeho dobročinnost je doložena skrze jeho dary muzeu. Už jako ředitel měšťanské školy daroval muzeu dvě lastury kyjovky a mořského koníčka.³⁹⁵ Roku 1906 daroval městskému muzeu mapu výškopisnou okresu Klatovského.³⁹⁶ Skrze spolky se

³⁷⁷ Státní okresní archiv Klatovy, Škola Janovice nad Úhlavou, inv. č. 446, karton č. 446, školní kronika 1940–1952, s. 2.

³⁷⁸ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 277. A také SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1948–1985, s. 596.

³⁷⁹ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1938–1948, s. 359.

³⁸⁰ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1948–1985, s. 594.

³⁸¹ SOKA Klatovy, AM Janovice pamětní kniha 1938–1948, s. 359.

³⁸² Jedná už se o potomka původního majitele mlýna čp. 4.

³⁸³ Mezi lety 1948/1949 byl v domě Otakar Pavlík a nacházela se zde továrna na konzervy a uzeniny (Masná továrna). SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1948–1985, s. 594.

³⁸⁴ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 58.

³⁸⁵ Tamtéž, s. 133.

³⁸⁶ Příloha č. 14.

³⁸⁷ Tamtéž, s. 178.

³⁸⁸ Tamtéž, s. 208.

³⁸⁹ SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 175.

³⁹⁰ Státní oblastní archiv Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, č. fondu 10014, Velhartice 14, s. 38.

³⁹¹ Státní oblastní archiv Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, č. fondu 10014, Velhartice 21, s. 318.

³⁹² Jeho otec Josef Pavlík pocházel taky z Ujčína. Státní oblastní archiv Plzeň, Sběrka matrik západních Čech, č. fondu 10014, Zbynice 17, s. 30.

³⁹³ Šumavan 29. 12. 1877, 10/53, s. 559.

³⁹⁴ Šumavan, 05. 01. 1878, 11/1, s. 1 a zároveň Šumavan, 12. 01. 1878, 11/2, s. 13.

³⁹⁵ Šumavan, 01. 02. 1902, 35/5, s. 6.

³⁹⁶ Šumavan, 17. 11. 1906, 39/46, s. 5.

Pavlík angažoval u Spolku Dobrovolných hasičů jako přispívající člen k roku 1875³⁹⁷ (dále jeho členství potvrzeno k rokům 1868³⁹⁸, 1870³⁹⁹, 1887⁴⁰⁰, 1878⁴⁰¹). Josef Pavlík zemřel roku 1914 a v otištěném nekrologu je zmíněna jeho funkce učitele a později i ředitele obecné a měšťanské školy v Klatovech.⁴⁰²

Nejvíce úspěšných mlynářů pocházelo z domu čp. 4, což by podporovalo celkovou úspěšnost tohoto stavení. Jako samostatná osoba byl nejúspěšnější Jan Pavlík z domu čp. 93, a to jak z politického hlediska, tak i společenské angažovanosti.

³⁹⁷ Šumavan, 05. 06. 1875, 8/23, s. 269.

³⁹⁸ Šumavan, 01. 08. 1868, 1/31, s. 3.

³⁹⁹ Šumavan, 05. 03. 1870, 3/10, s. 3.

⁴⁰⁰ Šumavan, 26. 03. 1887, 20/12, s. 133.

⁴⁰¹ Šumavan, 23. 02. 1878, 11/8, s. 84.

⁴⁰² Šumavan, 09. 05. 1914, 47/19, s. 5. Viz také *Knihy zemřelých* [online], [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=59F81DED2E614234B6C7C4DC52A33CBE&scan=35#scan35>, s. 32.

3 Mlynáři a jejich společenská pozice – Sušice

Dostupné literatury je nemálo, ale sušičtí mlynáři na vlastní publikaci čekají. Sušici skrze vodní mlýny můžeme najít opět ve čtvrté knize od Josefa Klempery, a to už o něco podrobněji než předchozí Janovice.⁴⁰³ Tématika mlynářství v Sušici nebyla doposud zpracována ani formou kvalifikační práce. Město Sušice však bylo detailně zpracováno skrze různé aspekty a zaměření hned v několika publikacích. Skrze památky a historii města⁴⁰⁴ je vhodná kniha od Jana Lhotáka *Památky města Sušice*⁴⁰⁵ a také jeho nejnovější kniha *Město Sušice a jeho poddaní*,⁴⁰⁶ která mapuje královská města v novověku. V knize *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*⁴⁰⁷ má Sušice také své místo. Jako cenný zdroj mohou posloužit i jednotlivé svazky městské kroniky.

3.1 Základní charakteristika sídla

Město Sušice,⁴⁰⁸ též nazýváno „*Brána Šumavy*“ se nachází v nadmořské výšce 465 m ve Svatoborské vrchovině. Město je situováno v říčním údolí, na východní straně se nad ním tyčí vrchol Stráž a na západě dominuje nejvyšší vrchol Sušicka-Svatobor (845 m n. m.).⁴⁰⁹ Vrcholy Svatoborské vrchoviny přechází směrem k jihu do vlastní Šumavy, která tak utváří přirozenou hranici mezi Čechami a sousedním Bavorskem.⁴¹⁰ Poměrně složitý terén tak už od počátků formuloval charakteristiku města a povahu obyvatelstva.⁴¹¹ Na základě geografických podmínek se na pozemcích města nachází méně úrodná horská půda, které neumožňovala obyvatelům intenzivnější zemědělskou činnost a zároveň

⁴⁰³ KLEMPERA, s. 189–194.

⁴⁰⁴ Také krátce zmíněno v článku v periodiku Světozor. Světozor, 13. 06. 1879, 13/24, s. 285–286.

⁴⁰⁵ LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav, RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012

⁴⁰⁶ LHOTÁK, Jan, *Město Sušice a jeho poddaní. K úloze a významu vrchnostenského hospodaření královských měst v raném novověku*, Praha, Sušice 2018.

⁴⁰⁷ KUČA, s. 196–208.

⁴⁰⁸ PELANT, s. 272–274.

⁴⁰⁹ KOVÁRNOVÁ, Pavlína, *Historicko-geografické aspekty populačního vývoje města Sušice*, bakalářská práce, České Budějovice 2013. Dostupné z: https://theses.cz/id/f7t5ib/BP_Pavlina_Kovrnov_Historicko-geografick_aspekty_populanho.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dsu%C5%A1ice%26start%3D2, s. 16.

⁴¹⁰ LHOTÁK, *Město Sušice a jeho poddaní*, s. 47–48.

⁴¹¹ Na populaci v Sušici mělo zajisté vliv několik přírodních faktorů. Mimo jiné i každoroční povodně způsobené tání sněhu na Šumavě. Například povodně roku 1856. SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 7. V prosinci 1875 přinesla velká voda i přival ledu. Tamtéž, s. 46. V roce 1879 byl sníh ve městě dokonce ještě v květnu. Tamtéž, s. 52. V červnu roku 1880 postihlo Sušici obrovské krupobíjí. Údajně padaly kroupy o velikosti husích vajec. Tamtéž, s. 55. Roku 1890 povodeň způsobená táním ledu poškodila přes 200 domů. Tamtéž, 137. V roce 1897 napadl sníh dokonce už v měsíci říjnu. Tamtéž, s. 203. Dne 25. června 1927 bylo dokonce zaznamenáno zemětřesení. SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 124.

zemědělskou samostatnost. Bylo tedy existenčně nutné zde rozvíjet a koncentrovat obchod a řemeslnou výrobu.

Dominantním tokem pro město Sušici byla a je řeka Otava, která se stala velmi důležitým zdrojem zlata v této oblasti. Také sloužila k plavení dřeva ze šumavských hvozdů.⁴¹² Otava utvářela samotný půdorys města a byla nedílnou součástí pro obyvatele i skrze společenský život.⁴¹³ Řeku doplňoval nevýznamný soubor rybníků. Dva rybníky přímo u města a dále k městu náležely rybníky Kadešický, Chmelenský, Vrabčovský, Podmokelský hořejší a mlýnský a Divišovský. Od konce 18. století se jich část zlikvidovala.⁴¹⁴

Vývoj počtu obyvatel zřehledňuje tabulka č. 9:

⁴¹² KOVÁRNOVÁ, s. 16.

⁴¹³ Roku 1989 byla bruslařsko-veslařským spolkem konána večerní plavba po Otavě a nábřeží bylo po obou stranách vyzdobeno lampiony. SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 126.

⁴¹⁴ ŘEZNIČKOVÁ, Zdeňka, *Historie Sušice*. In: Sušice. Brána Šumavy [online], [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.mestosusice.cz/susice/fr.asp?tab=snet&id=560&burl=&pt=TUOMHI>.

Tabulka č. 9: Vývoj obyvatel v městě Sušici.

Rok	Počet obyvatel vnitřního města	Počet domů vnitřního města
1850 ⁴¹⁵	3757	-
1854 ⁴¹⁶	4036	-
1857 ⁴¹⁷	4302	145
1869 ⁴¹⁸	5024	-
1880 ⁴¹⁹	6043	-
1881 ⁴²⁰	5887	-
1888 ⁴²¹	7000	-
1890 ⁴²²	6152	-
1891 ⁴²³	6485	-
1900 ⁴²⁴	6973	156
1910 ⁴²⁵	7263	140
1914 ⁴²⁶	6929	-
1921 ⁴²⁷	6988	143 ⁴²⁸
1930 ⁴²⁹	6856	-

Hlubší porovnání dat ze sčítání lidu nelze provést, protože sčítací archy jsou dochovány až od roku 1921. Zjištěná celková čísla obyvatel Sušice pro jednotlivé roky

⁴¹⁵ LHOTÁK, *Památky*, s. 31.

⁴¹⁶ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 140.

⁴¹⁷ Tamtéž, s. 8.

⁴¹⁸ KOVÁRNOVÁ, s. 70.

⁴¹⁹ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 60.

⁴²⁰ SOKA Klatovy, AM Sušice, pamětní kniha 1915–1925, s. 337.

⁴²¹ Tamtéž, s. 338.

⁴²² SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 60.

⁴²³ Tamtéž, s. 138.

⁴²⁴ Tamtéž, s. 141. Dle Seznamu míst v království českém je ve vnitřním městě evidováno k roku 1900 celkem 6674 obyvatel a 539 domů. [?] *Seznam míst v království českém. K rozkazu c. k. místodržitelství na základě úředních udání sestaven*, Praha 1907, s. 529.

⁴²⁵ SOKA Klatovy, AM Sušice, pamětní kniha 1915–1925, s. 14–15.

⁴²⁶ LHOTÁK, *Památky*, s. 31.

⁴²⁷ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Sušice, inv. č. 1411, karton č. 512–517, Census 1921 Sušice. Souhrn. Sběrné archy ze sčítání lidu se dochovaly jen k roku 1921. Sušice je rozdělena na tři části: vnitřní město, horní a dolní předměstí. Ve vnitřním městě bylo celkem 138 domů v horním předměstí 122 domů a v dolním předměstí 358 domů. Tamtéž. Sčítání dochováno i v kronice. SOKA Klatovy, AM Sušice, pamětní kniha 1915–1925, s. 46. Celkově měl soudní okres sušický 26 267 obyvatel. Tamtéž, s. 111.

⁴²⁸ Ze všech částí celkem 620 domů. LHOTÁK, *Památky*, s. 46.

⁴²⁹ KOVÁRNOVÁ, s. 70. Jeden z možných poklesů obyvatel od posledního sčítání lidu mohlo být vystěhovalectví. Jenom k roku 1929 bylo vydáno 423 vystěhovaleckých pasů 423. Celkem 21 osob plánovalo odejít do zámoří. SOKA Klatovy, AM Sušice, pamětní kniha 1915–1925, s. 227. Během roku 1929 zemřelo 803 obyvatel, ale na druhou stranu se narodilo 1166 dětí. Tamtéž, s. 235.

se z různých zdrojů mírně liší, a to i v jednotlivých kronikách, ale pro zaznamenání demografického vývoje obyvatel tato čísla postačí. Až na pár zakolísání se populace města Sušice přiměřeně rozrůstala. Na rozvoj lidské populace v Sušici mělo zajisté vliv mnoho faktorů. Město velmi často trpělo požáry, drobnější lze zaznamenat téměř v každém roce mezi lety 1860–1925.⁴³⁰ Svůj význam měly i válečné souvislosti a epidemie.⁴³¹ Překvapivě první světová válka neměla na populaci Sušice až takový vliv, jak by se mohlo předpokládat. Kvůli válce došlo k poklesu z 8866 obyvatel na 8707 obyvatel. Po roce 1945 začala obnova města, která napomohla dynamickému průmyslovému rozvoji.⁴³²

S rokem 1850 se Sušice stala sídlem všech důležitých státních úřadů okresního úřadu, okresního soudu, berního úřadu, působily zde také služebny finanční stráže a četnictva.⁴³³ Samosprávu tu ve shodě se zákonem z roku 1849 tvořil obecní výbor s 18 členy. První obecní volby v Sušici proběhly 25. června 1850 dle *Prozatimního obecního zřízení* ve třech voličských sborech. Každý voličský sbor vybral šest členů obecního výboru a tři náhradníky, dohromady 18 členů výboru a devět náhradníků. Tak tomu bylo i k roku 1861. K roku 1864 už se volilo z každého sboru 10 zástupců a pět náhradníků, počet sborů zůstal na čísle tři. Ve volbách roku 1867 a 1871 se v každém sboru volilo osm členů a čtyři náhradníci. K roku 1874 bylo devět členů a pět náhradníků ze třetího sboru a ve druhém a prvním sboru po deseti členech a pěti náhradnících. Od roku 1877 až do roku 1905 byly tři voličské sbory, které volily 10 členů a pět náhradníků. Změna přišla roku 1908, kde každý ze tří voličských sborů volil 12 členů a šest náhradníků. Stejně tak až do roku 1911. Od roku 1918 přišlo s přijetím novely o obecním zřízení několik změn. Odbouráním daňového cenzu se vytvořily kandidátky vázané politicky. Do roku 1938 proběhlo celkem pět voleb.⁴³⁴

⁴³⁰ Konkrétně roky 1860, 1861, 1865, 1870, 1872, 1873, 1874, 1875, 1877, 1878, 1879, 1885, 1880, 1881, 1882, 1883, 1885, 1886, 1888, 1889, 1892, 1893, 1894, 1895, 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, 1905, 1906, 1908, 1910, 1912, 1913, 1914, 1915, 1917, 1918, 1919, 1921, 1923, 1924 a 1925. KAJETÁN, Turek, *Požáry města Sušice od 15. století*, Sušice 1926, s. 84–119. Knihu o požárech v Sušici sepsal Kajetán Turek, který byl od roku 1915 do roku 1938 ředitelem městských úřadů a zároveň kronikářem v těchto letech. SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 1.

⁴³¹ V roce 1927 tak zemřelo 207 obyvatel na následky chřipky. SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 129. O dva roky později na chřipku zemřelo 265 osob. SOKA Klatovy, AM Sušice, pamětní kniha 1915–1925, s. 227.

⁴³² KOVARNOVÁ, s. 22–23.

⁴³³ LHOTÁK, *Památky*, s. 31.

⁴³⁴ LHOTÁK, Jan, *Soupis představitelů obecní samosprávy v Sušici za léta 1850–2010*. In: *Minulostí Západočeského kraje* 48, 2013, s. 231–251.

V celém sledovaném období se v Sušici rozvíjel společenský život úměrný významu venkovského okresního města. Společenské korporace jako první ztělesňovaly cechy, nejstarší doložený cech sladovníků se hlásí k roku 1464.⁴³⁵ Výčet řemesel byl samozřejmě širší, v okamžiku zrušení cechovního zřízení k roku 1860 se v Sušici nacházelo 17 cechů (1. provazníků, 2. mydlářů a voskařů, 3. ševců, 4. tkalců, 5. krejčích, 6. punčochářů, 7. kovářů, kolářů a bednářů, 8. soukeníků, krojířů, postřiháčů, 9. řezníků, 10. hrnčírů, 11. kloboučníků, 12. koželuhů, 13. kožesníků, 14. pekařů, 15. zedníků, kameníků, pokrývačů a tesař, 16. truhlářů, sklenářů, soustružníků a mečířů, 17. V poslední řadě cechovní sdružení zámečnicků, hřebíkářů, klempířů, puškařů, nožířů, hodinářů, pilníkářů, a výrobců pánví).⁴³⁶ Od 1. ledna 1860, byla v Sušici dle živnostenského zákona založena živnostenská společenstva a cechovní soustava byla zrušena.⁴³⁷

Liberalizace společenského života se ve druhé polovině 19. století projevovala rozvojem spolkového života. Záznam v městské kronice k roku 1896 dokládá celkem 23 spolků.⁴³⁸ Z místních besed byla nejvíc aktivní Čtenářská beseda, založena 17. března

⁴³⁵ HAVLOVIČOVÁ, Eva, *Cech sladovníků Sušice (1464) 1512–1765*. In: Státní oblastní archiv Klatovy [online], [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-kt/soap-kt_ap0535_01452_cech-sladovniku-susice.pdf, s. 1.

⁴³⁶ *Archivní pomůcky Sušice*. In: Inventare.cz [online], [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pomucky?archiv=All&oddeleni=&nadpis=&misto=su%C5%A1ice&od=&do=&nad=&elektronicke=All&skupiny=All&sort_by=nid&sort_order=ASC&page=2.

⁴³⁷ HAVLOVIČOVÁ, Eva, *Cech mydlářů a voskařů Sušice 1708–1814*. In: Státní oblastní archiv Klatovy [online], [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-kt/soap-kt_ap0520_02094_cech-mydlaru-voskaru-susice.pdf, s. 4.

⁴³⁸ Měšťanská beseda, Řemeslnická beseda, zpěvácký spolek, Odbor divadelních ochotníků Sokola, Odbor národní Jednoty Pošumavské, Odbor Klubu českých turistů, Tělocvično-hasičská jednota Sokol, Hasičský odbor továrny B. Fürtha, Hasičský sbor továrny Scheinostů, Tělocvičná jednota Sokol, Jednota katolických tovaryšů, Spolek vojenských vysloužilců, Spolek ostrostřelců, Bruslařsko-veslařský klub, Živnostenská společenstva od č. 1 do č. 8, Spolek koželuhů, Krejcarový spolek svatého Josefa, Dělnická beseda, Okrašlovací spolek, Hospodářsko-lesnický spolek, Politický spolek, Růžencový spolek, Spolek svaté Anežky. Přípravoval se ještě Rybářský spolek. Komentář kronikáře zněl takto: „*Jak je vidět spolků bylo již tehdy dost a schůzování bylo velmi časté.*“ SOkA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 185. Pro porovnání poslouží zpracovaná data od Chytila k roku 1915. V Sušici byly potvrzeny tyto uskupení živnostenská společenstva: Obchodní gremium, Společenstvo hostinců, Společenstvo živností potravních, Společenstvo obuvníků, Společenstvo živností stavebních, Společenstvo bednářů a zámečnicků, Společenstvo natěračů, Společenstvo kovářů, Společenstvo mlynářů, Společenstvo živností oděvních. Z finančního hlediska zde k tomuto roku existují Městská spořitelna a Okresní hospodářská záložna. Místní organizace národní strany svobodné, Krajská organizace národní strany svobodomyslné, Politický spolek „*Pokrok*“, Katolická politická jednota na českém Pošumaví, Politický spolek pro politický okres Sušický, Politický klub křesťanských sociálů, Tělovýchovná hasičská jednota „*Sokol*“, Hasičská župa Sušická, Spolek vojenských vysloužilců, Všeodborný spolek dělnický, Národní vzdělávací a podporující beseda „*Havlíček*“, Místní odbor všeodborného sdružení křesťanských dělníků, Dělnická tělovýchovná jednota, Dělnický dům pro Sušici a okolí, Místní skupina říšského svazu děln. lučebního, Zpěvácký spolek svatého Václava, Israelský dobročinný spolek, Měšťanská beseda, Učitelská jednota českých škol hejtmantství Sušického, Řemeslnická beseda, Krejcarový spolek svatého Josefa, Sdružení českých zemědělců, Okrašlovací jednota pro Sušici a okolí, Odbor klubu českých turistů, Tělovýchovná jednota Sokol, Jednota katolických tovaryšů, Rybářský spolek, Konference svatého Vincenta, Křesťanský soc. vzdělávací a

1869.⁴³⁹ Dne 26. prosince 1879 byla provedena změna názvu na Měšťanskou besedu. Dále Řemeslná beseda, založena 26. prosince 1874.⁴⁴⁰ Zaměření spolků bylo spíše kulturního rázu.

Nejstarším dochovaným spolkem v Sušici byl zpěvácký spolek svatého Václava, který byl založen už roku 1861.⁴⁴¹ Den 23. a 24. září 1872 se konala slavnost svěcení jejich praporu. Druhý den slavnosti byla konána slavnostní akademie, která se v budoucnu stala typicky konanou akcí pod záštitou spolku.⁴⁴² Od 16. září 1873 byly do zpěváckého spolku přizvány i ženy.⁴⁴³ Další typickou společenskou akcí, které se spolek zhostil, byly pěvecké akademie zábavy, jako např. roku 1874, kdy při této příležitosti vznikl Krejcarový spolek svatého Josefa, který si do programu zadal podporu chudé školní mládeže skrze školní knihy a pomůcky.⁴⁴⁴ K roku 1888 měl zpěvácký spolek 38 činných a šest přispívajících členů, což je poměrně malá členská základna v poměru konaných akcí zpěváckým spolkem.⁴⁴⁵ I přes to spolek dne 28. září roku 1890 velkolepě oslavil třicetileté jubileum svého trvání za přítomnosti zpěváckých spolků z Plzně, Písku, Strakonice a Horažďovic.⁴⁴⁶ Spolek dokonce oslavil i sedmdesáté páté výročí svého trvání a to ve dnech 20. a 21. června 1936.⁴⁴⁷

Dalším významným společenským uskupením byl Sokol, který měl ale v Sušici poněkud komplikovanější trvání. O založení se jednalo už 26. října 1871, ale oficiálně bylo založeno až o rok později dne 18. března.⁴⁴⁸ Dne 15. listopadu 1873 na mimořádné schůzi výboru tělocvičné jednoty bylo odsouhlaseno zřízení dobrovolného hasičského

vzájemně se podporující spolek českých žen a dívek, Červený kříž, Spolek pěstitelů králíků a drobného hospodářského zvířectva, Včelařský spolek, Spolek zemědělské jednoty soukromých úředníků, Odbor česko-německé pomocné společnosti pro nemocné plicními chorobami, Spolek majitelů a vlastníků nemovitostí, Družstvo pro zvelebení chovu dobytka v Pošumaví, Místní skupina ústředního svazu zedníků, Župní jednota spolku pro úředníky velkostatků, Spolek pěstitelů králíků pro Sušici a okolí, Ovocnářský spolek pro okres Sušický, Okresní sdružení dorostu českého venkova, Odbor krajinského spolku „Prácheň“, Okresní agrární svaz, Místní odbor spolku c. k. poštovních a telegrafních zřízenců pro země koruny České, Bratrstvo živého růžence, Okresní sdružení chovatelů hospodářského zvířectva, Okresní komise pro péči o mládež v zastoupení okresu Sušického a v poslední řadě Spolek pro zachování a udržení historických a uměleckých památek v okresu Sušickém. CHYTIL, s. 1004. Další porovnání v kronice města. Viz SOKA Klatovy, AM Sušice, pamětní kniha 1915–1925, s. 49–51.

⁴³⁹ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 29.

⁴⁴⁰ Tamtéž, s. 42.

⁴⁴¹ LHOTÁK, *Památky*, s. 31. Také v kronice: SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 336.

⁴⁴² SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 37.

⁴⁴³ Tamtéž, s. 39.

⁴⁴⁴ Tamtéž, s. 40.

⁴⁴⁵ Tamtéž, s. 115.

⁴⁴⁶ Tamtéž, s. 136.

⁴⁴⁷ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1935–1943, s. 46.

⁴⁴⁸ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 34–35.

sboru.⁴⁴⁹ Tak byla poměrně nedávno vzniklá jednota Sokol v srpnu 1874 přeformována na jednotu tělocvično-hasičskou, respektive na hasičskou jednotu Sokol. Takový byl konec prvotní existence sokolské jednoty.⁴⁵⁰ Nové hasičské uskupení nezahálelo a hned v následujícím roce 1875 se konalo veřejné hasičské cvičení na náměstí. Tato akce se konala v červnu a hned v říjnu hasičská jednota zasahovala u prvního požáru. Tehdy měl spolek 78 činných a 92 přispívajících členů sboru.⁴⁵¹ Ve stejném roce byl v Šumavanu otištěn výkaz dobrovolných příspěvků na zakoupení nové stříkačky.⁴⁵² K roku 1892 byla zařízena hasičskou jednotou Sokol spolková kapela o čtrnácti mužích, která měla sloužit i městské radě ke všem příležitostem, a to vzhledem k obecní podpoře tohoto spolku.⁴⁵³

O znovuzaložení, v tomto případě o obnovení tělocvičné jednoty Sokol, se jednalo v Měšťanské besedě dne 9. srpna 1891. Jeho znovuzkříšení proběhlo 8. prosince 1891 opět v Měšťanské besedě.⁴⁵⁴ Dne 2. února roku 1892 se konala ustavující schůze tělocvičné jednoty Sokol v Sušici za přítomnosti 34 členů.⁴⁵⁵ Bohužel nastal další zlomový okamžik v existenci, a to konkrétně dne 25. září 1894, kdy byla oficiálně úředně rozpuštěna. Důvodem byl zásah činnosti Sokola do politických záležitostí. Především se kladl důraz na pronesené řeči na spolkových večerech. Na to se hned v říjnu konala tajná schůze s hlavním cílem znovu založit znovu Sokol, protože místní obyvatelé těžce nesou jeho ukončení. Okresní hejtmanství v Sušici vydalo v roce 1895 povolení k další činnosti tělocvičné jednotě Sokol, byl jim navrácen prapor, jmění i veškeré spisy, a spolek mohl dále existovat.⁴⁵⁶ K roku 1915 byla slavnostně otevřena Sokolovna, ale do opravdového provozu byla uvedena až po roce 1918.⁴⁵⁷ V pozdějších dobách vzniká odnož, a to Dramatický odbor dělnické tělocvičné jednoty, který se mimo jiné angažoval na oslavách 28. října 1936,⁴⁵⁸ pravděpodobně se k tomuto ochotnickému společenství přidal i původní Divadelní ochotnický spolek,⁴⁵⁹ který byl znovu obnoven už roku 1886 a zajišťoval ve městě Sušici nespočet divadelních představení.⁴⁶⁰

⁴⁴⁹ TUREK, s. 90–91.

⁴⁵⁰ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 42.

⁴⁵¹ Tamtéž, s. 44.

⁴⁵² Šumavan, 20. 11. 1875, 8/47, s. 524.

⁴⁵³ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 151.

⁴⁵⁴ Tamtéž, s. 148. Také LHOTÁK, *Památky* s. 31.

⁴⁵⁵ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 149.

⁴⁵⁶ Tamtéž s. 174–179.

⁴⁵⁷ LHOTÁK, *Památky*, s. 467.

⁴⁵⁸ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1935–1943, s. 47.

⁴⁵⁹ ŠTĚCHOVÁ, Michaela, *Ochotnické dění v obcích na Sušicku, Horažďovicku a Klatovsku*, diplomová práce, Plzeň 2021. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/handle/11025/44412>, s. 4–5.

⁴⁶⁰ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 106.

Dalším významným spolkem byl Klub českých turistů, který datuje založení svého odboru v Sušici k roku 1890,⁴⁶¹ a který se zasloužil o stavbu svatoborské rozhledny.⁴⁶² O samotných začátcích nejsou dochovány téměř žádné informace. O rok později měl odbor devatenáct členů, v dalších letech počet dokonce stagnoval a počet členů k roku 1892 klesl na sedmnáct. Dost nízké počáteční stavy členské základny byly pravděpodobně negativně ovlivněny působením velkého množství jiných aktivních spolků, které pravidelně pořádaly různorodé výlety, od drobných volně organizovaných procházek např. do městských sadů, nebo na rozsáhlejší cesty na Šumavu a do větších měst za kulturou. Jedním z důvodů mohl být i členský příspěvek,⁴⁶³ který si nemohl dovolit každý. Ani na přednášky jako takové neměl odbor turistů monopol, a to ze zcela stejného důvodu.⁴⁶⁴ Množství jiných spolků, které pořádalo kulturní a vlastivědná posezení bylo v Sušici nespočet. Enormní nárůst členů nastal až se stavbou rozhledny Svatobor mezi lety 1896 a 1897.⁴⁶⁵ Jako první však s nápadem rozhledny přišel místní Okrašlovací spolek, který byl založen 18. července 1880.⁴⁶⁶ Stavba byla plánovaná na rok 1890.⁴⁶⁷ V lednu se rozešel výherní spolek Svatobor.⁴⁶⁸ V říjnu 1894, tedy po vzniku Klubu turistů, bylo oznámeno Klubem a Jednotou okrašlovací plán na výstavbu rozhledny, která by místním lidem a turistům poskytla široký a krásný pohled na Šumavu a její široké okolí.⁴⁶⁹ Slavnostní otevření proběhlo mezi osmým a devátým zářím roku 1900 za krásného počasí a hojně účasti.⁴⁷⁰ Odbor klubu československých turistů zanikl pravděpodobně mezi lety 1917 a 1918.⁴⁷¹ Bohužel už roku 1930 byla rozhledna údajně ve špatném stavu a vstup byl pouze na vlastní nebezpečí.⁴⁷²

⁴⁶¹ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 77.

⁴⁶² LHOTÁK, *Památky*, s. 31.

⁴⁶³ Mezi krátkodobé členy patřili například geodet, majitelé realit, syn mlynáře (Pan Hernych Josef mladší) nebo podnikatel s masnými výrobky. Tedy lidé sice pravděpodobně finančně dobře zaopatření. NOVÁ, Lucie, *Činnost klubu turistů v Sušici v letech 1890–1914*, bakalářská práce, České Budějovice 2016. Dostupné z: https://theses.cz/id/0fp10j/Cinnost_Klubu_ceskych_turistu_v_Susici_v letech_1890-1914.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dsu%C5%A1ice%26start%3D4, s. 39.

⁴⁶⁴ Tamtéž, s. 31–35.

⁴⁶⁵ Tamtéž, s. 35.

⁴⁶⁶ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 57.

⁴⁶⁷ Tamtéž, s. 130.

⁴⁶⁸ Tamtéž, s. 48.

⁴⁶⁹ NOVÁ, s. 43.

⁴⁷⁰ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 238–239.

⁴⁷¹ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 76–78.

⁴⁷² Šumavan, 04. 10. 1930, 62/79, s. 2.

V okolí německých hranic a na území Šumavy nesměla chybět Národní jednota Pošumavská,⁴⁷³ která se v Sušici nacházela od roku 1884.⁴⁷⁴ Dne 21. června 1884 se konala ustavující schůze ústředního výboru Národní jednoty Pošumavské. Následně se konal nábor i v Sušici za tím účelem: „*aby se uvědomělou národní prací čelilo germanizačnímu proudu Böhmerwaldbundu, který zakládal německé školy i v českých místech.*“⁴⁷⁵ Jednota měla hlavně napomáhat zakládat české menšinové školy v převážně německých oblastech a zamezit tak snahy německého spolku Schulverein, který dokázal prosadit otevření německé školy v Sušici roku 1875.⁴⁷⁶ Dne 12. října roku 1884 byla konána ustavující schůze a zároveň byla převzata do správy knihovna od spolku „Štítový“.⁴⁷⁷ Tento spolek vykonával kulturní činnost ve všech oblastech království Českého ve formě podpory nemajetných studujících, nebo zakládáním knihoven.⁴⁷⁸ Národní jednota Pošumavská chtěla v Sušici zřídit košíkářskou školu a to kvůli vhodným podmínkám pro pěstování vrby košíkářské.⁴⁷⁹ Roku 1894 bylo usneseno zřízení dámského odboru Jednoty,⁴⁸⁰ oficiálně byl založen až v září 1898.⁴⁸¹

Nejstarší místní vzdělávací instituce byla farní škola, která se v roce 1809 stala hlavní školou v nové školní budově. K roku 1863 chodilo do školy přes 900 žáků.⁴⁸² Od roku 1871 zde byla chlapecká měšťanská škola.⁴⁸³ Vzdělávacích institucí bylo v Sušici nemalé množství, ale důsledkem geografického umístění existovala ve městě a okolí jistá rivalita mezi německými a českými školami. Roku 1875 místní zastupitelstvo řešilo návrh na zřízení jednotřídní německé obecné školy. O zřízení německé školy se zasloužili převážně němečtí Židé.⁴⁸⁴ K roku 1880 se přidala dívčí měšťanská škola a do první třídy bylo zapsáno 29 žákyň.⁴⁸⁵ Od roku 1884 zahájil činnost výbor Ústřední matice české na podporu českého školství. Ve stejném duchu zde již existoval od roku 1874 Krejcarový

⁴⁷³ VONDRÁČEK, Karel, *50 let Národní jednoty Pošumavské*, Praha 1934, s. 504–506.

⁴⁷⁴ LHOTÁK, *Památky*, s. 31.

⁴⁷⁵ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 88.

⁴⁷⁶ LHOTÁK, *Památky*, s. 31.

⁴⁷⁷ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 91.

⁴⁷⁸ Tamtéž, s. 43.

⁴⁷⁹ Tamtéž, s. 97.

⁴⁸⁰ Tamtéž, s. 168.

⁴⁸¹ Tamtéž, s. 216.

⁴⁸² ULRICHOVÁ, Eva, *Hlavní škola Sušice 1790–1869 (1880)*. In: Státní okresní archiv Klatovy [online], [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-kt/soap-kt_ap0399_01383_hlavni-skola-susice.pdf, s. 3.

⁴⁸³ LHOTÁK, *Památky*, s. 31.

⁴⁸⁴ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 47.

⁴⁸⁵ Tamtéž, s. 58.

spolek svatého Josefa.⁴⁸⁶ Jehož cílem bylo podporovat zdejší české školy, aby mohl být kladen odpor zdejší německé škole, do níž se údajně lákaly české děti na různé hmotné prostředky.⁴⁸⁷ Dne 1. ledna 1893 byla zřízena průmyslová škola pokračovací v Sušici. Škola byla už nějakou dobu žádaná a měla sloužit k rozvoji řemesel. Zapsáno bylo 140 žáků celkem ve čtyřech třídách.⁴⁸⁸ Město věnovalo na zřízení 500 zlatých, dále přispěl stát a obchodní a živnostenská komora.⁴⁸⁹ Státní reálka v Sušici započala svoji činnost školním rokem 1906/1907. Zároveň se založením sušické reálky byl ve stejném roce založen i místní Spolek pro podporování chudých studentů. Ten svou činností umožňoval studium chudým žákům a žákyním místním i přespolním. Potřebným žákům byly půjčovány učebnice, v zimním období dostávali denně čtvrt litru mléka nebo kakaa a jednu housku. Dále tento spolek uděloval 28. října a 7. března peněžní podporu 50 až 100 Kč a stipendia. Mimo jiné umožnil hned deseti žákům ubytování v internátě. Jako další spolek opatroval chudým žákům obědy v místních rodinách a v době nemoci měli dokonce bezplatné ošetření. Také spolek přispíval na školní výlety a exkurze a těm nejchudším žákům financoval jízdné. Roku 1913 přibyla Kupecká pokračovací škola.⁴⁹⁰ K roku 1920 se reálka změnila na reálné gymnázium.⁴⁹¹ Základní učňovská škola rolnická byla založena k roku 1923.⁴⁹²

Sušice vytvořila vhodné prostředí nejen pro spolky a školské instituce, ale i prostředí pro vznik literárního života. Přes četné návštěvy významných literárních osobností jako např. přednáška Karla Klostermanna dne 9. srpna 1891.⁴⁹³ Od března 1869 zde působila již zmíněná Čtenářská beseda, ale knihovnu zřídila až Řemeslná beseda v dubnu 1877,⁴⁹⁴ k roku 1880 čítala knihovna 302 knih.⁴⁹⁵ V témže roce Čtenářská beseda

⁴⁸⁶ Tamtéž, s. 40.

⁴⁸⁷ Tamtéž, s. 87.

⁴⁸⁸ Dle řemesel bylo žáků: devět truhlářů, sedm zámečnicků, čtyři zedníci, šest klempířů, čtyři tesaři, čtyři strojníci, dva kováři, jeden nožíř, jedenáct zahradníků, čtyři malíři, tři typografové, jeden soustružník, dva kamnáři a hrnčíři, 33 krejčích, 33 obuvníků, čtyři koželuzi, jeden kloboučník, jeden sedlář, deset pekařů, šest řezníků, dva mlynáři, dva sládcí, osm obchodníků, pět bednářů, jeden hřebenař, jeden kartáčník, jeden sekerník a jeden holič. SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 155.

⁴⁸⁹ Tamtéž, s. 155.

⁴⁹⁰ ULRICOVÁ, Eva, *Kupecká pokračovací škola Sušice 1913–1937* [online], [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-kt/soap-kt_ap0554_01391_kupecka-skola-susice.pdf, s. 3.

⁴⁹¹ ULRICOVÁ, Eva, *Reálné gymnázium Sušice 1906–1953 (1956)* [online], [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-kt/soap-kt_ap0529_01389_realne-gymnazium-susice.pdf, s. 3.

⁴⁹² ULRICOVÁ, Eva, *Základní odborná škola rolnická Sušice 1923–1952* [online], [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-kt/soap-kt_ap0556_01867_zos-rolnicka-susice.pdf, s. 3.

⁴⁹³ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 143.

⁴⁹⁴ Tamtéž, s. 48.

⁴⁹⁵ Tamtéž, s. 59.

už jako Měšťanská beseda odebírala třináct časopisů.⁴⁹⁶ První knihtiskárna byla v Sušici založena v roce 1879 a v říjnu tohoto roku začal vycházet první sušický časopis s názvem *Posel ze Sušice*.⁴⁹⁷ Hned rok poté už na tento týdeník pro zábavu a poučení poukázal časopis *Světazor*.⁴⁹⁸ K roku 1883 Měšťanská beseda odebírala konkrétně tyto časopisy: Národní listy, Politiku, České noviny, Květy, Osvětu, Lumíra, Světazor, Humoristické listy, Palečka, Lva, Posla ze Sušice se Svatoborem, Šumavan a Otavan. K tomuto roku je zmíněn i časopis *Naší mládeži*, který měl v Sušici také vycházet. Časopis získal místo i v několika číslech periodika *Humorné listy*, ale nejstarší zmínka patří k roku 1877, kde byl rekapitulován třetí ročník, tudíž periodikum bylo ještě o něco starší.⁴⁹⁹ Knihovna pro lid byla založena již zmíněným spolkem Štítův dne 22. září 1883. Knihy se půjčovaly dvakrát v týdnu a fond knihovny k tomuto roku čítal celkem 265 svazků.⁵⁰⁰ V prosinci téhož roku byla zahájena činnost Literárního spolku Čechů na horách Kašperských.⁵⁰¹ Knihovna roku 1884 přešla do rukou odboru Národní jednoty Pošumavské,⁵⁰² která ji následně doplnila dalšími knihami.⁵⁰³ K roku 1890 existují další záznamy k odebíraným časopisům Měšťanské besedy ve městě Sušice. Konkrétně tedy Národní listy, Politik, Česká politika, Vyšehrad, Humoristické listy, Šípy, Paleček, Zlatá Praha, Světazor, Šumavan, Posel ze Sušice, Osvěta, Květy a Lumír. Kromě těchto periodik odebírala Beseda i Ottův slovník naučný.⁵⁰⁴ Sušický *Posel ze Sušice* byl k roku 1891 zastaven na neurčitou dobu a jako náhrada vycházely *Sušické noviny* a měsíčník *Svatobor*.⁵⁰⁵ V lednu 1898 bylo jednáno mezi spolkem Sokol, odborem Národní Jednoty Pošumavské, Měšťanskou a Řemeslnou besedou jednáno o možnosti založení veřejné knihovny a čítárny v Sušici, protože byl o obě instituce zájem. Což také konec konců dokazovaly vstřícné kroky obce. Ta byla ochotna poskytnout zcela zdarma vhodné prostory pro čítárnu v obecním domě na náměstí a zároveň povolila roční vydržovací příspěvek ve výši 30 zlatých.⁵⁰⁶ Zřízení muselo proběhnout velmi rychle a zároveň úspěšně, protože ještě ve stejném roce čítárna zaznamenala hojné přílivy návštěv. V kronice je tento stav

⁴⁹⁶ Tamtéž.

⁴⁹⁷ Tamtéž, s. 53.

⁴⁹⁸ Světazor, 26. 11. 1880, 14/48, s. 576.

⁴⁹⁹ Humoristické listy, 28. 04. 1877, 19/17, s. 135.

⁵⁰⁰ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 83.

⁵⁰¹ Tamtéž, s. 84.

⁵⁰² Tamtéž, s. 91.

⁵⁰³ Tamtéž, s. 95.

⁵⁰⁴ Tamtéž, s. 131.

⁵⁰⁵ Tamtéž, s. 145.

⁵⁰⁶ Tamtéž, s. 205.

komentován takto: „*Zejména v neděli a ve svátky je prostorná čítárna do posledního místečka obsazena čtoucími.*“ Nejvíce čítárnu využívají návštěvníci pocházející ze třídy dělnické a mladší úředníci.⁵⁰⁷ Roční příspěvek byl stanoven na 60 krejcarů ročně, aby byla dostupná pro všechny vrstvy lidu. Čítárna si předplácela 31 časopisů, darem dostávala tři, spolky dodávaly celkem 26 a jednotlivci 34 časopisů. Čítárna dokonce pravidelně dávala do osmi ohrožených obcí zdarma 30 časopisů. Návštěvy v září 1898 vzrostly na 734 osob. Návštěvnost se pohybovala přibližně kolem dvaceti dvou osob na den.⁵⁰⁸ K roku 1899 je v čítárně umístěna knihovna Sokola, odboru Národní jednoty Pošumavské a Řemeslnické besedy. Za minulý rok bylo celkem evidováno 4610 výpůjček, celkový náklad za časopisy činil za uplynulý rok 162 zlatých a 62 krejcarů. Celkem čítárnu navštívilo 8569 čtenářů. Celkem bylo evidováno 109 členů.⁵⁰⁹ K roku 1914 docílil spolek Veřejná knihovna a čítárna v Sušici spojení knihoven všech zakládajících spolků s dosavadní veřejnou knihovnou. Následně tento sloučený fond převzala obec dne 2. prosince 1914 do majetku obce a vytvořila tak Lidovou knihovnu a čítárnu Husovu.⁵¹⁰ K roku 1920 už v Sušici vychází pouze *Sušické listy*, které vycházejí každou sobotu a po roce 1915 nahradily zaniklý *Svatobor*,⁵¹¹ a *Úřední list okresní politické správy a okresní školní rady v Sušici*. Roční předplatné vychází na 12 korun.⁵¹² To se však změnilo dne 9. září 1920, kdy začal vycházet v Sušici nový časopis *Jihočeský sport* jako úřední věstník jihočeské župy fotbalové a tiskl ho Jiří Procházka⁵¹³ přímo v Sušici.⁵¹⁴ Od února 1922 začal vycházet každý čtvrtek časopis *Stráž Pošumaví*. Roční předplatné činilo 24Kč. Hned v březnu stejného roku započal v Sušici vycházet časopis *Sokol v Pošumaví*, věstník sokolské župy Šumavské. Vycházel patnáctého dne v každém měsíci a roční předplatné bylo ve výši 12 Kč.⁵¹⁵ Veřejná knihovna Husova se k roku 1923 nachází v budově reálného gymnázia, kde je však prostor nevyhovující pro množství čtenářů, kterých bylo už 1146. Číslo by se zdálo vysoké, ale kronikář čtenářskou situaci hodnotí takto: „*ovšem při počtu obyvatelstva obce není počet čtenářů uspokojující.*“⁵¹⁶

⁵⁰⁷ Tamtéž, s. 211.

⁵⁰⁸ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 217.

⁵⁰⁹ Tamtéž, s. 224.

⁵¹⁰ SOKA Klatovy, AM Sušice, pamětní kniha 1915–1925, s. 42–43.

⁵¹¹ Tamtéž, s. 18. V kronice města jsou vypsány časopisy, které dávaly prostor pro rubriku o Sušicku. Tamtéž, s. 17.

⁵¹² Tamtéž, s. 18.

⁵¹³ FRIEDL, s. 34.

⁵¹⁴ SOKA Klatovy, AM Sušice, pamětní kniha 1915–1925, s. 19.

⁵¹⁵ Tamtéž, s. 27.

⁵¹⁶ Tamtéž, s. 92–93.

Dle výroční správy k roku 1925 fond knihovny stále narůstal.⁵¹⁷ Roku 1926 Josef Procházka začal ve svém podniku tisknout nový časopis. V roce 1926 to byly *Školské zprávy*,⁵¹⁸ roku 1927 nový časopis *Jihočeská realita* a časopis *Československá škola*.⁵¹⁹ Dne 17. září 1929 oslavil místní časopis *Posel ze Sušice* padesátileté výročí tisku.⁵²⁰ K roku 1930 je zapsán přehled vydávaných a tištěných časopisů v Sušici, nebo periodik, které o Sušici psali: *Sušické listy*, *Sokol v Pošumaví*, *Farní věstník duchovních správ sušického vikariátu*, *Farní věstník duchovních správ horažďovického vikariátu*, *Týdenní list československé sociálně demokratické strany dělnické na českém západě*, *Klatovský kraj*, *Český směr*, *Český západ*, *Nová doba*, *Český deník* a *Hlas Plzeňska*.⁵²¹ Blíže se k historii literatury Sušicka věnuje kniha od Milana Pokorného.⁵²²

O jisté míře kulturního a národního cítění svědčily dvě sbírky na Národní divadlo. Jedna proběhla k roku 1882 a v Sušici bylo vybráno 650 zlatých a 15 krejcarů.⁵²³ Svatováclavská sbírka, druhá sbírka na Národní divadlo, byla uskutečněna 28. září 1884. Oproti sbírce první se vybralo méně, konkrétně 27 zlatých a 50 krejcarů.⁵²⁴

3.2 Mlýny v Sušici a jejich majetkové poměry

Na území města Sušice se nacházelo celkem šest mlýnských stavení. Konkrétně se jednalo o mlýn čp. 68, mlýn čp. 8, mlýn čp. 157 (později elektrárna), mlýn čp. 2, mlýn čp. 28 a mlýn čp. 149, který byl původně valchou.⁵²⁵ I seznamy vodních děl k roku 1930 sepsané ministerstvem financí potvrzuje šest mlýnských staveb. Dům čp. 28 už ale veden jako pila a dům čp. 157 jako elektrárna. Pod důchodový kontrolní úřad Sušice spadalo 63 vodních děl.⁵²⁶

Mlýn čp. 2/II, též nazývaný Malý či Malomlýnský, se nacházel v ulici Příkopy blízko mostu na vodním toku Volšovka.⁵²⁷ K roku 1707 se jako majitel vyhořelého mlýna stal Jiří Rytíř, původně řemeslem koželuh. Později se jméno tohoto rodu začalo psát jako

⁵¹⁷ Tamtéž, s. 132–133.

⁵¹⁸ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 76.

⁵¹⁹ Tamtéž, s. 92–93.

⁵²⁰ Tamtéž, s. 202.

⁵²¹ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 229–231.

⁵²² POKORNÝ, Milan, *Literární Sušicko*, Klatovy 1973.

⁵²³ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 72.

⁵²⁴ Tamtéž, s. 90.

⁵²⁵ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 68–69.

⁵²⁶ JIRÁK, s. [...].

⁵²⁷ Příloha č. 16.

Ritter.⁵²⁸ Tato rodina mlýn v následujících desetiletích provozovala a dala mlýnu další jméno Ritterovic mlýn. Od roku 1862 se vlastníkem stal Josef Ritter a jeho žena Emílie Ritterová.⁵²⁹ V kronice je k roku 1882 záznam o rozsáhlé povodni a kronikář situaci popsal těmito slovy: „Dne 28. prosince přišla tak velká voda, že u Ritterovic mlýna se jezdilo na loďce.“⁵³⁰ Roku 1892 byl Ritterův mlýn ohrožen požárem, jenž nakonec přispěl na počátku 20. století k jeho faktickému zániku.⁵³¹ Od 10. června roku 1904 měl skrze odevzdací listinu právo vlastnické Ondřej Ritter, ale od 31. srpna 1904 dle tržové smlouvy připadl mlýn Josefu Vlachovi a jeho ženě Marii Vlachové.⁵³² Po následné dražbě mlýn připadl do rukou Josefa Theimera ze Žichovic⁵³³ a Josefu Matějovskému,⁵³⁴ kterým nabylo vlastnické právo k roku 1907.⁵³⁵ Od 18. prosince 1908 svou polovinu Matějovský předal Jakubovi Holubovi a jeho ženě Aloisii Holubové.⁵³⁶ Nakonec roku 1915 spáleniště zakoupilo město Sušice.⁵³⁷ Ta ho k roku 1919 dále přeprodala Vilému Blažkovi a Elišce Blažkové. Blažek si mlýn moc dlouho neponechal a dále ho v září 1921 prodal Josefu Krejčí a Boženě Krejčí,⁵³⁸ ale ještě před tím Blažka zaevidovalo sčítání lidu k roku 1921 jako majitele domu, ale nebydlel zde.⁵³⁹ Nový majitel měl údajně na zakoupeném spáleništi postavit nový dům s dílnou elektrotechnickou a mlýnem.⁵⁴⁰ K roku 1926 je uvedena skrze vlastnictví Marie Valnohová.⁵⁴¹ Pravděpodobně manželka Bohuslava Valnohy, který je uveden u mlýna k roku 1930 v seznamu vodních děl.⁵⁴² Dne 3. ledna 1929 získal mlýn v dražbě Karel Šafařík a bylo mu uděleno právo vlastnické.⁵⁴³ Klempera uvádí, že k roku 1938 už mlýn není zmiňován.⁵⁴⁴

⁵²⁸ KLEMPERA, s. 190.

⁵²⁹ Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 158.

⁵³⁰ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1851–1900, s. 74.

⁵³¹ Šumavan, 17. 12. 1892, 25/27, s. 270.

⁵³² Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 158.

⁵³³ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 69.

⁵³⁴ Josef Matějovský zmíněn jako majitel mlýna v Sušici k roku 1902. Je zde zapsán jako absolvent mlynářského kurzu. Mlynář, 02. 09. 1902, 23/17, s. 321.

⁵³⁵ Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 158.

⁵³⁶ Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 158.

⁵³⁷ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 69. Potvrzeno skrze katastrální úřad. Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 158.

⁵³⁸ Tamtéž.

⁵³⁹ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Sušice, inv. č. 1411, karton č. 512–517, Census 1921 Sušice. Nr.2.

⁵⁴⁰ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 69.

⁵⁴¹ Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 158.

⁵⁴² JIRÁK, s. [...].

⁵⁴³ Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 158.

⁵⁴⁴ KLEMPERA, s. 190. K roku 1960 připadlo právo vlastnické Československému státu, konkrétně měla budova náležet komunálním službám města Sušice. K roku 1961 vlastnictví přešlo na národní podnik z Plzně, Československé automobilové opravy. Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 158.

Mlýn čp. 8/II, známý jako Meziměstský/Mezimostský a později jako Pelantův mlýn,⁵⁴⁵ se nacházel téměř naproti mlýnu čp. 2 v ulici Na Fufernách na řece Otavě. Tento mlýn je pravděpodobně tím nejstarším v celé Sušici. Jeho vznik se odhaduje na období, kdy se v Sušici těžilo zlato. Mlýn mohl tedy sloužit na zpracování zlatého písku.⁵⁴⁶ Během 19. století mlýn získal sládek ze Sušice, jistý František Kuchynka,⁵⁴⁷ který ho později předal synovi Janu Kuchynkovi.⁵⁴⁸ Dle záznamů z katastrálního úřadu se majitelkou po Kuchynkovi stala k roku 1881 Matilda Brixová,⁵⁴⁹ po ní roku 1877 František Roušar.⁵⁵⁰ K roku 1914 byl mlýn rozdělen rovným dílem mezi tři vlastníky, a to Marii Gregoriadesovou rozenou Roušarovou, Václava Josefa Roušara a Julii Roušarovou.⁵⁵¹ Františka Roušara však ještě zachytil Chytilův adresář k roku 1915.⁵⁵² Dne 18. května 1918 skrze trhové právo připadl mlýn manželům Janu a Růženě Janoudovým. V době jeho krátkého vlastnictví byl mlýn přestavěn.⁵⁵³ Hned 30. ledna roku 1919 byl mlýn prodán Františku Boublíkovi. Po jeho smrti, dle notářského spisu a dle oddacího listu, získala majetek jeho žena Anna Boublíková.⁵⁵⁴ Sčítání lidu k roku 1921 zachytilo v budově s čp. 8 jako vlastníka Františka Boublíka. V domě byly tři bytové jednotky. V první z nich bydlel mlynář a majitel František Boublík a jeho žena Anna. Dále jsou zde „*dědeček*“ František Boublík a „*babička*“ Františka Boublíková, služka Stáza Truhlářová, mlynářský dělník Vojtěch Kalný a mlynářský učeň Václav Kaňák. V druhé bytové jednotce byl účetní František Sychrava a ve třetím bytě žil odborný učitel František Blabolil s rodinou.⁵⁵⁵ Na přelomu roku 1925 a 1926 se

⁵⁴⁵ Příloha č. 17.

⁵⁴⁶ KLEMPERA, s. 190–191.

⁵⁴⁷ Pravděpodobně byl za první světové války v československých legiích v Rusku. *František Kuchynka*. In: Legie 100 [online], [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <http://www.legie100.com/krev-legionare/66607/>.

⁵⁴⁸ SOkA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 68.

⁵⁴⁹ Matilda Brixová rozená Švestková byla v té době už vdovou. SOkA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 68.

⁵⁵⁰ Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 164. Františka Roušara potvrzuje i KLEMPERA, s. 191 a i oficiální stránky mlýnu Pelant. *Stručná historie*. In: L. Pelant mlýn [online], [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <http://www.mlynpelant.cz/strucna.html>. Zapsáno i v městské kronice. SOkA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 68.

⁵⁵¹ Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 164.

⁵⁵² CHYTIL, s. 1003.

⁵⁵³ SOkA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 68. Také Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 164.

⁵⁵⁴ Tamtéž. A také v záznamu z katastrálního úřadu. Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 164.

⁵⁵⁵ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Sušice, inv. č. 1411, karton č. 512–517, Census 1921 Sušice. Nr.8.

vlastníkem stal Ladislav Pelant a jeho žena Marie Pelantová.⁵⁵⁶ Ladislav mlýn v letech 1927–1936 zvětšil a zmodernizoval.⁵⁵⁷ K roku 1929 je zaznamenán jako mlynář v domě čp. 8, a jako vlastník okružní pily. Z celkového počtu deseti majitelů byl Pelant jediný, který měl pilu na vodní pohon.⁵⁵⁸ Mlýn v letech 1927–1936 pravděpodobně zaměstnával až šestnáct pracovníků. Po přestavbě dosáhl kapacity 20 000 kg obilí za pouhý jeden den a mouka byla distribuována po celých jižních a západních Čechách, dokonce i do rakouského pohraničí.⁵⁵⁹ Seznam vodních děl k roku 1930 jako podnikatele dále registruje Ladislava Pelanta a dům je veden jako mlýn a časová výrobní elektrické energie.⁵⁶⁰

Dalším mlýnem v Sušici byl s čp. 28/II, který měl své místo v ulici Volšovská a byl znám hned pod několika názvy. Dle prvních majitelů se nazýval Taraškovský mlýn, nebo jako „*mlýn za německou bránou*“. Později se ujalo označení Roušarův mlýn,⁵⁶¹ a ještě o něco později se zde říkalo Na Pile.⁵⁶² Dle smlouvy z 5. listopadu 1881 připadl mlýn do vlastnictví již zmíněného Františka Roušara,⁵⁶³ ovšem jen do roku 1884.⁵⁶⁴ V tomto roce byl mlýn prodán třem bratrům, sirkařským továrníkům Scheinostovým⁵⁶⁵ (jmenovitě se jednalo o Vojtěcha, Františka a Ferdinanda), kteří objekt zásadně přestavěli a zadaptovali na pilu a později elektrárnu.⁵⁶⁶ K roku 1915 zachytil Chytil ve své databázi už pilu vedenou Františkem Scheinostem, kterou najímala továrna „*Solo*“.⁵⁶⁷ O jejich vlastnictví dle notářského listu je ještě zmínka k roku 1917, ale ve stejném roce byl majetek (už mlýn předělaný na pilu) převeden na formu „*Solo*“ z Vídně.⁵⁶⁸ Sčítání lidu k roku 1921 potvrzovalo jako majitele domu firmu „*Solo*“, bylo zde šestnáct bytů a

⁵⁵⁶ Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 164. Ladislava Pelanta potvrzuje i KLEMPERA, s. 191 a také oficiální stránky mlýna Pelant. Pelant. *Stručná historie*. In: L. Pelant mlýn [online], [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <http://www.mlynpelant.cz/strucna.html>.

⁵⁵⁷ KLEMPERA, s. 191.

⁵⁵⁸ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 225.

⁵⁵⁹ KLEMPERA, s. 191.

⁵⁶⁰ JIRÁK, s. [...].

⁵⁶¹ Příloha č. 18.

⁵⁶² KLEMPERA, s. 192.

⁵⁶³ Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 184.

⁵⁶⁴ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 69.

⁵⁶⁵ Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 184. Také v KLEMPER, s. 194, ale příjmení továrníků má skrze přepis chybně. Zmínka i v SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 69.

⁵⁶⁶ Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 184.

⁵⁶⁷ CHYTIL, s. 1002.

⁵⁶⁸ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 69. Také KLEMPERA, s. 194 a Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 184.

bydlelo zde 70 lidí, ale už žádný mlynář.⁵⁶⁹ Takže z toho lze usoudit, že zde nepobýval žádný mlynář. K roku 1930 se v seznamu od Jiráka hovoří o domu čp. 28, který byl ve vlastnictví již zmíněné akciové společnosti „Solo“ a je veden už jen jako pila.⁵⁷⁰

Mlýn čp. 68/III,⁵⁷¹ který se nacházel v ulici Dlouhoveské na vodním toku Otavy, se nazýval Pracharským mlýnem též mlýn Prachař či Kotrchův mlýn.⁵⁷² Dle kroniky města byl mlýn v držení rodiny Chlistovských, ze které majetek přešel na dceru, která se následně provdala za Václava Fialku.⁵⁷³ Dále byl mlýn zakoupen Františkem Kuchynkou,⁵⁷⁴ po kterém pak mlýn k roku 1874 zdědil jeho syn František a jeho žena Františka. Podle smlouvy tržové se vlastnické právo k roku 1884 převedlo na Františka Kotrcha a Annu Vadrnovou, která se pak za Františka roku 1905 provdala.⁵⁷⁵ Alois Chytil zachytil jako mlynáře právě Františka Roušara, ale i Františka Kotrcha.⁵⁷⁶ Toho tu potvrdilo i sčítání z roku 1921.⁵⁷⁷ Dle odevzdací listiny z roku 1925 mlýn získal do vlastnictví Jan Kotrch a k roku 1927 na půl i Marta Kotrchová.⁵⁷⁸ K roku 1929 lze najít mlynáře Jana Kotrcha v seznamu jako majitele okružní pily na elektrický pohon.⁵⁷⁹ Dle záznamů z roku 1930 je však jako podnikatel vodního díla zapsán ještě František Kotrch a budova je vedena pouze jak mlýn.⁵⁸⁰

Pátým mlýnem v Sušici byl dům s čp. 149/II,⁵⁸¹ nacházel se v ulici Na Valše a poháněla ho řeka Otava. Byl znám jako mlýn Valcha, protože byl původně opravdu

⁵⁶⁹ Byla zde vedena rodina továrního úředníka Gustava Ganse, rodina majitele provaznického závodu Stanislava Malého, posluhovačka Marie Kunská s manželem Josefem Kuským, rodina Patlejchova, truhlář z továrny Jakub Klíma a jeho žena, rodina poštovního úředníka Emanuela Černého, rodina penzistky po učitelce Hermíny Mikulejské, rodina úřednice městské aprovizace Marie Ruckerové, rodina účetního Josefa Šustra, rodina pensisty Hynka Kopejtky, rodina soukromníka Viléma Federa, rodina továrního úředníka Vojtěcha Bayera, rodina dozorce v továrně Josefa Kratochvíla, rodina bývalého učitele Adolfa Jelínka, rodina soukromého úředníka v továrně Jana Langerera a rodina dozorce v továrně Františka Prinze. Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Sušice, inv. č. 1411, karton č. 512–517, Census 1921 Sušice. Nr.28.

⁵⁷⁰ JIRÁK, s. [...].

⁵⁷¹ Příloha č. 19.

⁵⁷² KLEMPERA, s. 192.

⁵⁷³ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 68. A také KLEMPERA, s. 192.

⁵⁷⁴ Tamtéž. Také v SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 68.

⁵⁷⁵ Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 439.

⁵⁷⁶ CHYTYL, s. 1003.

⁵⁷⁷ Žil zde se svou ženou Annou, synem mlynářským tovaryšem Janem a dcerou Marií. Dále se evidovali čeledín Jan Balatý, služka Marie Binderová, učeň Ludvík Šperl, přednosta domácnosti v podnájmu Rudolf Klobouček, jeho žena Anna Kloboučková a dcera Věra Kloboučková. Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Sušice, inv. č. 1411, karton č. 512–517, Census 1921 Sušice. Nr. 68.

⁵⁷⁸ Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 439.

⁵⁷⁹ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 225.

⁵⁸⁰ JIRÁK, s. [...].

⁵⁸¹ Příloha č. 20.

valchou, nebo také Janoudův mlýn.⁵⁸² Od roku 1880 se nacházel ve vlastnictví mlynáře Aloise Achece a jeho ženy Barbory.⁵⁸³ Tento majitel mlýn mezi lety 1896–1897 zadaptoval na válcový mlýn. K roku 1915 se mlynář Alois Achec objevil v Chytilově adresáři,⁵⁸⁴ ale dle kroniky měl prodej Janoudovi nastat už roku 1910.⁵⁸⁵ Dle katastrálního úřadu ovšem proběhl teprve roku 1916 a změnil majitele na Jana Janouda a jeho ženu Růženu Janoudovou. Na následující rok 1917 nastala změna a mlýn měl v držení František Rabas a Růžena Rabasová.⁵⁸⁶ Dochované sčítání lidu k roku 1921 přineslo informace o majiteli domu Josefu Krejčím, který jednak dům vlastnil, a ještě k tomu pracoval jako elektromontér.⁵⁸⁷ Jeho vlastnictví a celková přítomnost na nemovitosti v záznamu z katastrálního úřadu zcela chybí. K roku 1922 byl mlýn prodán zpět původním majitelům manželům Janovi a Růženě Janoudových⁵⁸⁸ plus ještě manželům Františkovi a Anně Janoudových,⁵⁸⁹ od něhož si ho pak koupil roku 1922⁵⁹⁰ jeho bratr František Janoud.⁵⁹¹ K roku 1930 se jako mlynář vedl František Janoud a mlýn jako časová výroba elektrické energie.⁵⁹²

Posledním sušickým mlýnem byl dům s čp. 157/II,⁵⁹³ nacházel se v ulici zvané Ostrovní a by opět na Otavě. Názvů se během let dochovalo několik, říkalo se mu Dolejší mlýn, Panský mlýn a také Obecní mlýn.⁵⁹⁴ Rok 1880 přinesl vlastnictví děkanu P. Matěji Petrovi a o rok později jeho synovci Františkovi Petrovi.⁵⁹⁵ O sedm let později, tedy v roce 1887, byl požárem zničený mlýn zakoupen pardubickou firmou „*Josef Prokop, vdova a synové*“, která ho zadaptovala na elektrárnu.⁵⁹⁶ Chytilův úplný adresář k roku 1915 uvedl u elektrárny toto: „*Josef Prokop, výroba elektřiny a osvětlování města*

⁵⁸² KLEMPERA, s. 192.

⁵⁸³ Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 303. Také v městské kronice Tamtéž. Také v SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 69.

⁵⁸⁴ CHYTIL, s. 1003.

⁵⁸⁵ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 69.

⁵⁸⁶ Tamtéž, s. 69 a také Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 303.

⁵⁸⁷ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Sušice, inv. č. 1411, karton č. 512–517, Census 1921 Sušice. Nr. 149.

⁵⁸⁸ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 69.

⁵⁸⁹ Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 303.

⁵⁹⁰ Tamtéž.

⁵⁹¹ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 69.

⁵⁹² JIRÁK, s. [...].

⁵⁹³ Příloha č. 21.

⁵⁹⁴ KLEMPERA, s. 189.

⁵⁹⁵ Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 311. a také KLEMPERA, s. 190. Potvrzeno v kronice SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 68.

⁵⁹⁶ Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 311. Potvrzeno v městské kronice SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 69. Též KLEMPERA, s. 190. O prodeji Panského mlýna vyšel text i v Šumavanu. Šumavan, 09. 11. 1901, 34/45, s. 6.

Sušice“, spravovat ji měl Rudolf Salášek a příručím byl Karel Veselý.⁵⁹⁷ Roku 1897 byla mezi firmou „*Josefa Prokopa, vdova a synové*“ z Pardubic jako majitelkou uměleckého mlýna a elektrické centrály z domu čp. 157 v městě Sušici na Dolním Předměstí uzavřena smlouva s „*Osvětlováním královského města Sušice*“ na dobu celých 15 let (tedy do 8. října 1912). Z důvodu navýšení kapacity osvětlení města byla uzavřena řádná smlouva dne 31. května 1902, a to nakonec na dvacet let do 1. května 1922. Na základě této smlouvy se firma zavázala osvětlovat náměstí a ulice města Sušice, dokonce i místnosti v budovách obecních za roční měsíčně splatnou odměnu 4000 korun. Dne 23. dubna 1920 obec od firmy elektrárnu čp. 157 zakoupila a také stavební parcely s katastrálním číslem 172 a 630, zahradu s číslem kat. 61, se vším příslušenstvím se vším strojním elektrotechnickým zařízením, vodní silou, jezu s náhonem, rozvodní sítí venkovskou i vnitřní za celkovou cenu 635 000 Kč.⁵⁹⁸ K roku 1921 provedené sčítání lidu v budově čp. 157 uvedlo jako majitele domu město Sušici a žil zde právě majitel bytu Rudolf Salášek, který jako elektrotechnik spravoval elektrárnu. Dále je zde evidována jeho manželka Marie Salášková, jejich dvě dcery Marie a Věra a vdova Anna Salášková.⁵⁹⁹ Seznam vodních děl k roku 1930 potvrzuje zřízenou elektrárnu ve vlastnictví města Sušice.⁶⁰⁰

Mlynáři v Sušici měli možnost od 27. října roku 1912 být součástí Společenstva mlynářů. Společenstvo vzniklo osamostatněním mlynářského řemesla od původního sušického Společenstva živností potravních s číslem tři. K roku 1918 darovalo společenstvo 52 korun na Skupinu mlynářskou Technického musea v království Českém.⁶⁰¹ Roku 1947 bylo celé společenstvo mlynářů zrušeno a členové byli následně přiděleni ke Společenstvu mlynářů ve Strakoncích.⁶⁰² Prvním předsedou se stal mlynář Alois Acher, druhým František Kotrch, třetím Josef Matějovský.⁶⁰³

Skrze seznam a mapy vodních děl od Jiráka k roku 1930 lze získat bližší informace k technickým parametrům jednotlivých stavení. Dům čp. 2 byl veden jako mlýn a šindelka ve vlastnictví Bohuslava Valnoha. Nacházelo se zde jedno kolo na spodní

⁵⁹⁷ CHYTL, s. 1002.

⁵⁹⁸ SOKA Klatovy, AM Sušice, pamětní kniha 1915–1925, s. 20–21. Cena proudu z městské elektrárny platná od 1. prosince 1920 činila pro osvětlování za 1 kW za hodinu 3.50 Kč, pro motory za 1 kW za hodinu 2 Kč. Tamtéž.

⁵⁹⁹ Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Sušice, inv. č. 1411, karton č. 512–517, Census 1921 Sušice. Nr. 157.

⁶⁰⁰ JIRÁK, s. [...].

⁶⁰¹ Mlynář, 16. 09. 1918, 39/18, s. 179.

⁶⁰² HAVLOVIČOVÁ, Eva, *Společenstvo mlynářů Sušice 1912–1947*. In: Státní oblastní archiv Klatovy [online], [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-kt/soap-kt_ap0368.009_00628_spol-mlynaru-susice.pdf, s. 53.

⁶⁰³ SOKA Klatovy, AM Sušice kronika města 1926–1936, s. 67–69.

vodu.⁶⁰⁴ Budova s čp. 8, kterou vlastnil v meziválečném období Ladislav Pelant, měla roku 1856 čtyři vodní kola na spodní vodu, která poháněla čtyři mlýnská složení a jednu stoupu. V roce 1919 byl mlýn dovybaven novou technologií od firmy „Union“ z města České Budějovice, konkrétně byla postavena Francisova dvojitá horizontální turbína.⁶⁰⁵ Stavba byla tedy k roku 1930 evidována jak mlýn, tak časová výrobná elektrické energie a patřila k ní jedna dvojitá turbína Francis. Stavba s čp. 28 už byla vedena jako pila ve vlastnictví továrny „Solo“ a byla zde umístěna jedna turbína typu Girard.⁶⁰⁶ Mlýn čp. 68 měl projít kompletní rekonstrukcí. Přidána byla poloautomatická strojní zařízení, tři dvoupárové válcové stolice, dokonalé čistící zařízení a dvojitá Francisova turbína. Mlýnská elektrárna se měla stát pomocným zdrojem pro hlavní městskou elektrárnu.⁶⁰⁷ Mlýn disponoval dvěma koly na spodní vodu. K mlýnu čp. 149 se roku 1930 evidovala jedna turbína Francis. Stejně jako Pelantův mlýn, i zde byla časová elektrárna na výrobu elektrické energie. Poslední zde zapsané vodní dílo na území města Sušice byla elektrárna s čp. 157. Evidována už ve vlastnictví města Sušice s jednou turbínou Francis.⁶⁰⁸

Z předchozího textu je zřejmé, že za sledované období došlo v Sušici k redukci mlýnských provozů. Jestliže v polovině 19. století na území pracovalo šest mlýnů, potom na jeho konci se mlýnskou činností v užším slova smyslu věnovaly dva. Mlýn čp. 2 po požáru a časté změně majitelů pravděpodobně ztratil význam a od roku 1938 už není uváděn, dům čp. 28 se stal pilou a dům čp. 157 se stal elektrárnou, zbývají pro porovnání už jen tři stavby. Dům čp. 149 se dle povolání obyvatel domu zaměřil spíše na výrobu elektrické energie než na mletí jako takové. Zbyly tudíž mlýny čp. 68, a Pelantův mlýn čp. 8, který skrze zaměření čistě na mlýnské řemeslo a svou velikost, výkonnost a vývoz hrál jasný prim.⁶⁰⁹

Významné snížení počtu mlynářů v Sušici lze primárně vysvětlit špatným obytným prostředím. Pokud by to byla pravda, měli by největší perspektivu se udržet mlynáři největší a nejbohatší. Majetnost jednotlivých mlynářů lze vyhodnotit skrze voličské seznamy z obecních voleb pro sledované období. V Sušici jsou dochovány voličské seznamy pouze k pěti volbám. Nejčastěji se na voličských seznamech objevoval

⁶⁰⁴ Tamtéž.

⁶⁰⁵ *Stručná historie*. In: L. Pelant mlýn [online], [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <http://www.mlynpelant.cz/strucna.html>.

⁶⁰⁶ JIRÁK, s. [...].

⁶⁰⁷ KLEMPERA, s. 192.

⁶⁰⁸ JIRÁK, s. [...].

⁶⁰⁹ I dnes patří Pelantův mlýn mezi 40 největších mlýnů v České republice. *Současnost*. In: L. Pelant mlýn [online], [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <http://www.mlynpelant.cz/hlavni.html>.

mlynář František Roušar z domu čp. 28. K roku 1880 jeho daň činila 18 zlatých a 24 krejcarů, roku 1886 dokonce 15 zlatých a 59 krejcarů. Znamenalo to jeho zařazení do třetího voličského sboru. Ovšem k roku 1889 se mu daň enormně zvedla na 78 zlatých 36 krejcarů a zařadil se tak do druhého voličského sboru. Roku 1893 majitel Roušar mlýna zůstal ve druhém voličském sboru, ale s nižší daní 74 zlatých a 14 krejcarů. K roku 1896 už ho ve voličských seznamech nenacházíme.⁶¹⁰ Jak ovšem víme, mlýn Roušar od prodeje bratrům Scheinostovým neprovozoval, a stal se majitelem mlýna čp. 8.

Dalším nejvíce zmiňovaným mlynářem byl Josef Ritter z domu čp. 2. Ten se poprvé na voličských seznamech vyskytl k roku 1886 ve druhém voličském sboru s daní 25 zlatých a 81 krejcarů. V dalších volbách roku 1889 se umístil ve třetím voličském seznamu s nižší daní 20 zlatých a 28 krejcarů. K roku 1893 se Ritter nacházel opět ve třetím voličském sboru a jeho daň byla 14 zlatých a 84 krejcarů. O tři roky později byl opět ve třetím voličském sboru s o něco vyšší daní 14 zlatých a 94 krejcarů.⁶¹¹ Zřejmá je tedy jasná tendence majetkové stagnace, korunované požárem na počátku 20. století.

Třetím nejzmiňovanějším sušickým mlynářem byl František Kotrch z domu čp. 68. Ve volebních seznamech k roku 1880 není, ale k roku 1886 už se nacházel ve třetím voličském sboru. Jeho daň činila konkrétně 24 zlatých a 64 krejcarů. O volbách roku 1889 si Kotrch polepšil do druhého voličského sboru s daní 68 zlatých a 30 krejcarů. K roku 1893 spadl opět do třetího voličského seznamu a jeho daň byla 28 zlatých a 27 krejcarů. O tři roky později se opět posunul zpět do sboru druhého a jeho daň se vyšplhala na 29 zl 19 kr.⁶¹² Jasná tedy je majetková dynamika mlýna čp. 68.

Posledním mlynářem z voličských seznamů byl ještě František Petr z domu čp. 157. Ve volbách roku 1880 není zahrnut. První volby, kterých se dle seznamů účastnil, byly k roku 1886. Nacházel se rovnou ve druhém voličském sboru díky jeho dani 39 zlatých a 99 krejcarů. Mlynář Petr se nacházel na volebních seznamech druhého voličského sboru i roku 1889. Jeho daň tentokrát činila 52 zlatých. K roku 1893 se dokázal dostat do prvního voličského seznamu. Je zde zapsán jako majitel mlýna čp. 157 a měl daň ve výši 129 zlatých a 69 krejcarů. Touto vysokou daní se zařadil skrze všechny zmíněné mlynáře na pomyslný vrchol. K volbám roku 1896 už v seznamech chybí.⁶¹³

⁶¹⁰ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Sušice, inv. č. 134, karton č. 539, voličské seznamy 1880–1896.

⁶¹¹ Tamtéž.

⁶¹² Tamtéž.

⁶¹³ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Sušice, inv. č. 134, karton č. 539, voličské seznamy 1880–1896.

Údaje ze seznamů dokreslují další zmínky. Kupř. mlynářská rodina Kuchynků, působící na mlýně čp. 8 a 68, byla majetkově provázána s velkostatkáři v Albrechticích u Sušice.⁶¹⁴ Mlynář František Kuchynka se k roku 1870 stal s příhozem 6035 zlatých vydražitelem stavby nové okresní silnice z Čepic na Rábí.⁶¹⁵ O dva roky později vyjádřil jako pachtýř stavby silnice na nepředvídané vady při samotné stavbě.⁶¹⁶ Dále máme zmínky o Františku Kuchynkovi, který byl sládkem v Týnci.⁶¹⁷

K roku 1886 se na voličských seznamech objevil mlynář Vojtěch Zíka. Nacházel se ve druhém voličském seznamu s daní 35 zlatých a 70 krejcarů. Pravděpodobně pocházel se Sušice, ale bližší informace k číslu domu v seznamu chybí.⁶¹⁸

Lze uzavřít, že rovněž podle odváděných přímých daní se jako dominantní ukazovali mlynáři z čp. 8 a čp. 68. Výrazná byla i pozice mlýna čp. 157, který ovšem změnil svůj charakter na elektrárnu a nemá tedy pro potřeby práce smysl.

3.3 Politická a společenská angažovanost

Jak si sušičtí mlynáři stáli svým angažmá ve veřejném životě? Nejvíce aktivních osob mlynářského řemesla pocházelo z domu čp. 68. První ve volbách zvolený mlynář, ve sledovaném období, byl Hynek Chlistovský, mlynářský mistr.⁶¹⁹ Jeho politické angažmá započalo již zvolením do českého zemského sněmu roku 1848, který se ovšem nikdy nesešel. Druhou politickou příležitostí tak dostal až v prvních obecních volbách roku 1850, kdy byl zvolen ve třetím voličském sboru. Chlistovský roku 1872 přispěl jeden zlatý na podporu povodní zasažených krajů.⁶²⁰ Roku 1886 pak byla rodina Chlistovských zmíněna skrze ochotnické divadlo v Sušici.⁶²¹ Dalším z domu čp. 68 byl František Kotrch. V obecních volbách byl poprvé zvolen roku 1900. Nacházel se ve třetím voličském sboru.⁶²² K roku 1904 byl František zvolen už ve druhém voličském sboru v obecních

⁶¹⁴ Viz Šumavan, 09. 10. 1869, 2/41, s. 4. V říjnu roku 1888 byl Václav Kuchynka pochován na hřbitově v Albrechticích. K úmrtí je dodáno, že zmíněný majitel velkostatku byl rodák ze Sušice (Šumavan, 27. 10. 1888, 21/43, s. 482).

⁶¹⁵ Šumavan, 30. 04. 1870, 3/18, s. 3.

⁶¹⁶ Šumavan, 27. 01. 1872, 5/4, s. 36.

⁶¹⁷ Šumavan, 27. 10. 1888, 21/43, s. 482.

⁶¹⁸ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Sušice, inv. č. 134, karton č. 539, voličské seznamy 1880–1896.

⁶¹⁹ LHOTÁK, *Soupis představitelů*, s. 231.

⁶²⁰ Šumavan, 15. 06. 1872, 5/24, s. 239.

⁶²¹ Šumavan, 16. 10. 1886, 19/42, s. 501.

⁶²² LHOTÁK, *Soupis představitelů*, s. 240.

volbách⁶²³ a o rok později se stal náhradníkem z prvního voličského sboru.⁶²⁴ Opět byl zvolen k roku 1908, opět z prvního voličského sboru.⁶²⁵ Stejně tak k roku 1911.⁶²⁶ Co do společenského života, tak byl František k roku 1897 jakožto majitel mlýna přijat jako přispívající člen do tělocvično-hasičské jednoty.⁶²⁷ František také zastával funkci místonáčelníka Sokolské župy (doloženy roky 1912,⁶²⁸ 1913,⁶²⁹ 1919⁶³⁰ a 1920⁶³¹). Jeho syn Jan Kotrch roku 1908 figuroval ve výboru jednoty Sokol.⁶³² K roku 1933 byl vylosován jako hlavní porotce pro jarní období krajského soudu v Klatovech k projednání dvou trestních případů.⁶³³

Ze mlýna čp. 2 se společensky i politicky angažoval mlynář Josef Ritter, který kandidoval sice už k volbám roku 1871, ale nebyl zvolen.⁶³⁴ Jeho první zvolení poprvé přišlo roku 1874⁶³⁵ v prvním voličském sboru,⁶³⁶ ale není zde zapsán jako mlynář. V obecních volbách za druhý voličský sbor byl zvolen k roku 1877⁶³⁷ (také roku 1880,⁶³⁸ stejně tak roku 1886⁶³⁹). Ve třetím voličském sboru byl zvolen roku 1896,⁶⁴⁰ též roku 1900.⁶⁴¹ Další politické počiny Josefa Rittera už nebyly nalezeny. Poslední záznam skrze jeho politickou činnost je k roku 1904, kdy byl kvůli smrti Josefa po dvaceti pěti letech nahrazeno jeho místo v obecním sboru starších.⁶⁴² Jeho společenská aktivita byla opravdu pestrá. Angažoval se např. v tělocvično-hasičské jednotě, a to od roku 1874, kdy jsou záznamy o jeho zvolení do výboru⁶⁴³ (též rok 1877⁶⁴⁴). Dále v tomto spolku zastával

⁶²³ Tamtéž, s. 241. Také otisknuto v Šumavanu. Šumavan, 28. 05. 1904, 37/22, s. 6.

⁶²⁴ LHOTÁK, *Soupis představitelů*, s. 243.

⁶²⁵ Tamtéž. Také Šumavan, 11. 07. 1908, 41/28, s. 3.

⁶²⁶ LHOTÁK, *Soupis představitelů*, s. 244.

⁶²⁷ Šumavan, 16. 01. 1897, 30/3, s. 4.

⁶²⁸ Šumavan, 10. 02. 1912, 45/6, s. 9.

⁶²⁹ Šumavan, 11. 04. 1914, 47/15, s. 8.

⁶³⁰ Šumavan, 26. 11. 1919, 51/94, s. 4.

⁶³¹ Šumavan, 14. 02. 1920, 52/13, s. 4.

⁶³² Šumavan, 25. 01. 1908, 41/4, s. 6.

⁶³³ Šumavan, 15. 03. 1933, 65/21, s. 3.

⁶³⁴ Šumavan, 11. 02. 1871, 4/6, s. 4.

⁶³⁵ V listopadu roku 1874 přišel o syna Václava Rittera, který byl sedm týdnů starý a zemřel na psotník. Šumavan, 14. 11. 1874, 7/46, s. 505.

⁶³⁶ LHOTÁK, *Soupis představitelů*, s. 235. Také Šumavan, 25. 04. 1874, 7/17, s. 171.

⁶³⁷ LHOTÁK, *Soupis představitelů*, s. 235.

⁶³⁸ LHOTÁK, *Soupis představitelů*, s. 236. Také Šumavan, 12. 06. 1880, 13/24, s. 292.

⁶³⁹ LHOTÁK, *Soupis představitelů*, s. 237. Též v Šumavan, 10. 07. 1886, 19/28, s. 331.

⁶⁴⁰ LHOTÁK, *Soupis představitelů*, s. 240. Výsledky také otiskl Šumavan, 18. 07. 1896, 29/29, s. 325.

⁶⁴¹ LHOTÁK, *Soupis představitelů*, s. 240.

⁶⁴² Šumavan, 09. 01. 1904, 37/2, s. 6.

⁶⁴³ Šumavan, 01. 08. 1874, 7/31, s. 330.

⁶⁴⁴ Šumavan, 28. 04. 1877, 10/18, s. 189.

funkci dozorce náčiní (rok 1875⁶⁴⁵ a 1876⁶⁴⁶). Od roku 1877 se zde nacházel ve vyšší funkci, konkrétně se stal místostarostou jednoty⁶⁴⁷ a hned v červnu zahájil svým projevem mimořádnou valnou hromadu, přivítal nové členy a dále vedl schůzi.⁶⁴⁸ Funkci vykonával do roku 1894 (konkrétně tedy roky 1888⁶⁴⁹, 1889⁶⁵⁰, 1893⁶⁵¹, 1894⁶⁵²) a náměstkem starosty jednoty byl mezi lety 1895–1898 (1895⁶⁵³, 1896⁶⁵⁴, 1897⁶⁵⁵, 1898⁶⁵⁶). Svou pilnou činností byl oceněn titulem zasloužilého člena.⁶⁵⁷ Dalším spolkem, ve kterém byla zaznamenána jeho činnost, byla Čtenářská beseda. Jeho členství započalo roku 1879⁶⁵⁸. Od roku 1890 se stal předsedou v Rybářském spolku v Sušici,⁶⁵⁹ o tři roky později byl společně s mlynářem František Roušarem ve výboru tohoto spolku⁶⁶⁰ (také pro rok 1897⁶⁶¹). Ke svým aktivitám přidal roku 1876 i hospodářsko-lesnický spolek.⁶⁶² Jako člen Řemeslné besedy přednesl sólový projev na místní společenské zábavě, konané v únoru roku 1890.⁶⁶³ V poslední řadě je od roku 1894⁶⁶⁴ do roku 1897⁶⁶⁵ spojen jako člen dohlédací rady s místní Občanskou záložnou. Existují i dva záznamy o jeho dobročinné činnosti, kdy se Josef Ritter objevil na seznamu přispěvatelů na koupi stříkačky pro tělocvično-hasičskou jednotu v roce 1875. Přispěl částkou jeden zlatý.⁶⁶⁶ V tomto roce přispěl opět jeden zlatý, tentokrát na založení knihoven v okrese (stejně jako Jan Kuchynka).⁶⁶⁷ V následujícím roce se k tomu všemu stal členem rady místní Občanské záložny. Ještě v roce 1896 se stal Ritter v Občanské záložně členem rady dohlédací.⁶⁶⁸

⁶⁴⁵ Šumavan, 24. 04. 1875, 8/17, s. 201.

⁶⁴⁶ Šumavan, 29. 04. 1876, 9/18, s. 201.

⁶⁴⁷ Šumavan, 22. 01. 1887, 20/3, s. 28.

⁶⁴⁸ Šumavan, 25. 06. 1887, 20/25, s. 284.

⁶⁴⁹ Šumavan, 21. 04. 1888, 21/16, s. 180.

⁶⁵⁰ Šumavan, 26. 01. 1889, 22/4, s. 40.

⁶⁵¹ Šumavan, 21. 01. 1893, 26/3, s. 30.

⁶⁵² Šumavan, 03. 02. 1894, 27/5, s. 40.

⁶⁵³ Šumavan, 26. 01. 1895, 28/4, s. 39.

⁶⁵⁴ Šumavan, 25. 01. 1896, 29/4, s. 40.

⁶⁵⁵ Šumavan, 06. 02. 1897, 30/6, s. 4.

⁶⁵⁶ Šumavan, 05. 02. 1898, 31/6, s. 5.

⁶⁵⁷ Šumavan, 14. 04. 1894, 27/15, s. 138.

⁶⁵⁸ Šumavan, 04. 01. 1879, 12/1, s. 4.

⁶⁵⁹ Šumavan, 21. 06. 1890, 23/25, s. 274.

⁶⁶⁰ Šumavan, 30. 12. 1893, 26/52, s. 564.

⁶⁶¹ Šumavan, 16. 01. 1897, 30/3, s. 4.

⁶⁶² Šumavan, 24. 06. 1876, 9/26, s. 299.

⁶⁶³ Šumavan, 15. 02. 1890, 23/7, s. 75.

⁶⁶⁴ Šumavan, 06. 01. 1894, 27/1, s. 4.

⁶⁶⁵ Šumavan, 17. 04. 1897, 30/16, s. 5.

⁶⁶⁶ Šumavan, 04. 12. 1875, 8/49, s. 547.

⁶⁶⁷ Šumavan, 29. 05. 1875, 8/22, s. 260.

⁶⁶⁸ Šumavan, 11. 04. 1896, 29/15, s. 169.

Také byl stále náměstkem hasičské jednoty v Sušici, a taktéž byl i nadále v dohlédací radě Občanské záložny.

Aktivním občanem byl i mlynář František Kuchynka⁶⁶⁹ z domu v Sušici čp. 8. K roku 1870 se stal s příhozem 6035 zlatých vydražitelem stavby nové okresní silnice z Čepic na Rábi. Je zde zapsán už jako Sušický měšťan.⁶⁷⁰ O dva roky později vyjádřil jako pachtýř stavby silnice na nepředvídané vady při samotné stavbě.⁶⁷¹ Ve volbách roku 1867 byl ve druhém voličském sboru zvolen do obecního výboru mlynář Jan Kuchynka, který převzal mlýn čp. 8 po svém otci Františkovi. Ve volbách roku 1871 byl opět zvolen ze třetího volebního sboru, ale tentokrát jako náhradník.⁶⁷² Také byl zvolen jak náhradník ve třetím voličském sboru v obecních volbách roku 1874, ale není zde uvedeno jeho mlynářské řemeslo.⁶⁷³ V obecních volbách roku 1877 byl zvolen jako náhradník, ale už z prvního voličského sboru. Opět už je psán jako mlynář.⁶⁷⁴ Skrže jeho dobročinnou činnost roku 1870 jedním zlatým podpořil Spolek ku podporování chudých studujících.⁶⁷⁵ Roku 1875 přispěl Kuchynka na založení knihoven v okresu jeden zlatý.⁶⁷⁶ Následující rok přispěl částkou jeden zlatý na hasičskou stříkačku místní tělocvično-hasičské jednotě.⁶⁷⁷ Jan Kuchynka se také angažoval ve společenském životě v Sušici. Byl domácím správcem Čtenářské besedy (1871⁶⁷⁸ a 1872⁶⁷⁹), také měl své místo ve výboru (1873⁶⁸⁰ a 1874⁶⁸¹) a revizorem účtů se stal k roku 1875.⁶⁸² V Sokolu se nacházel jako člen od roku 1872⁶⁸³ (ve výboru byl k roku 1874⁶⁸⁴). Byl zaznamenán i jako člen výboru Občanské záložny k roku 1874.⁶⁸⁵ K říjnu roku 1872 nechal Jan Kuchynka otisknout

⁶⁶⁹ Pak se nachází dochovaný Václav Kuchynka jako majitel hospodářství v Albrechci (Šumavan, 09. 10. 1869, 2/41, s. 4). Pravděpodobně to byl Sušický mlynář, který přepsal majetky na svého syna Jana a odešel na jiné hospodářství, protože v říjnu roku 1888 byl Václav Kuchynka pochován na hřbitově v Albrechci. K úmrtí je dodáno, že zmíněný majitel velkostatku byl rodák ze Sušice (Šumavan, 27. 10. 1888, 21/43, s. 482). Dále máme ještě totiž o Františku Kuchynkovi, který byl sládek v Týnci (Šumavan, 27. 10. 1888, 21/43, s. 482).

⁶⁷⁰ Šumavan, 30. 04. 1870, 3/18, s. 3.

⁶⁷¹ Šumavan, 27. 01. 1872, 5/4, s. 36.

⁶⁷² LHOTÁK, *Soupis představitelů*, s. 234.

⁶⁷³ Tamtéž, s. 234. Také Šumavan, 25. 04. 1874, 7/17, s. 171.

⁶⁷⁴ Tamtéž, s. 236. Též v Šumavan, 19. 05. 1875, 10/21, s. 222.

⁶⁷⁵ Šumavan, 14. 05. 1870, 3/20, s. 4.

⁶⁷⁶ Šumavan, 29. 05. 1875, 8/22, s. 260.

⁶⁷⁷ Šumavan, 29. 01. 1876, 9/5, s. 54.

⁶⁷⁸ Šumavan, 14. 01. 1871, 4/2, s. 4.

⁶⁷⁹ Šumavan, 13. 01. 1872, 5/2, s. 18.

⁶⁸⁰ Šumavan, 18. 01. 1873, 6/3, s. 21.

⁶⁸¹ Šumavan, 17. 01. 1874, 7/3, s. 23.

⁶⁸² Šumavan, 23. 01. 1875, 8/4, s. 41.

⁶⁸³ Šumavan, 03. 08. 1872, 5/31, s. 311.

⁶⁸⁴ Šumavan, 21. 02. 1874, 7/8, s. 68.

⁶⁸⁵ Šumavan, 07. 11. 1874, 7/45, s. 492.

v Šumavanu poděkování doktoru Antonínu Hvězdovi, za léčbu těžké nemoci.⁶⁸⁶ Zajisté to dokazuje jeho lepší finanční zázemí, když si mohl dovolit otisknout veřejné díkůvzdání. V lednu roku 1878 Jan Kuchynka zemřel a tato informace byla otištěna v Šumavanu skrze hospodářsko-lesnický spolek, kterým byl tento mlynář členem.⁶⁸⁷

Od voleb roku 1867 se objevuje mlynář František Roušar z mlýna čp. 28. V daném roce byl zvolen z prvního voličského seznamu.⁶⁸⁸ V obecních volbách roku 1889⁶⁸⁹ byl zvolen jako náhradník ze třetího voličského sboru a získal 255 hlasů.⁶⁹⁰ K roku 1893 byl opět zvolen do obecního zastupitelstva jako náhradník ze třetího voličského sboru.⁶⁹¹ Naposledy byl zvolen k roku 1904 jako náhradník z voličského sboru druhého.⁶⁹² Skrze společenskou činnost byl Roušar zvolen do výboru Rybářského spolku (byl zvolen roku 1890⁶⁹³ a roku 1893⁶⁹⁴). Dalším mlynářem z čísla popisného 28 byl jistý František Bayer.⁶⁹⁵ O existenci mlynářského rodu Bayerů, nebyly skrze bádání nalezeny doklady. Ve mlýně čp. 28 pobýval Vojtěch Bayer, ale byl to úředník. Dle Šumavanu lze nalézt Františka Bayera, mlynáře z Hrádku u Sušice, který byl pravděpodobně zvolený v oněch následujících letech v obecních volbách. Jako radní za venkovské obce v okresním zastupitelstvu byl zvolen v roce 1879⁶⁹⁶ a 1887.⁶⁹⁷ Mezi lety 1918 a 1919 byl zvolen do okresního národního výboru za Československou sociálně demokratickou stranu dělnickou. V obecním zastupitelstvu byl roku 1919 zvolen za stejnou politickou stranu.⁶⁹⁸ Jako majetný mlynář mohl přispět určitou finanční částkou na potřebná místa. Částkou 50 korun přispěl roku 1870 na „*Spolek ku podporování chudých studujících*“.⁶⁹⁹ O pět let později daroval jeden zlatý na koupi hasičské stříkačky pro tělocvično-hasičskou jednotu

⁶⁸⁶ Šumavan, 05. 10. 1872, 5/40, s. 388.

⁶⁸⁷ Šumavan, 01. 06. 1878, 11/22, s. 244.

⁶⁸⁸ LHOTÁK, *Soupis představitelů*, s. 233.

⁶⁸⁹ V prosinci roku 1890 se musel potýkat se smrtí svého syna Jana Roušara, který zemřel ve věku sedm let na záškrť. Šumavan, 11. 01. 1890, 23/2, s. 15.

⁶⁹⁰ Tamtéž, s. 239. Také v Šumavan, 17. 10. 1889, 22/42, s. 476.

⁶⁹¹ LHOTÁK, *Soupis představitelů*, s. 239. Též v Šumavan, 13. 05. 1893, 26/19, s. 215.

⁶⁹² Tamtéž, s. 241. Zmíněn i v Šumavan, 28. 05. 1904, 37/22, s. 6.

⁶⁹³ Šumavan, 21. 06. 1890, 23/25, s. 274.

⁶⁹⁴ Šumavan, 30. 12. 1893, 26/52, s. 564.

⁶⁹⁵ Lze dohledat i Františka Bayer, který pocházel ze Sušice. Jistý čas byl veden jako měšťan a mlynář. Šumavan, 20. 07. 1872, 5/29, s. 296. Také znám jako dlouholetý purkmistr. Šumavan, 06. 09. 1890, 23/36, s. 393.

⁶⁹⁶ Šumavan, 04. 10. 1879, 12/40, s. 417.

⁶⁹⁷ Šumavan, 19. 02. 1887, 20/7, s. 75.

⁶⁹⁸ LHOTÁK, *Soupis představitelů*, s. 244.

⁶⁹⁹ Šumavan, 14. 05. 1870, 3/20, s. 4.

v Sušici.⁷⁰⁰ Dále přispěl 20 korun na národní slavnost v Sušici v roce 1877.⁷⁰¹ Jeho místní společenskou angažovanost dokládá místo ve výboru hospodářsko-lesnického spolku (1875⁷⁰², 1885⁷⁰³, 1888⁷⁰⁴) a jeho členství v Krejcarovém spolku od roku 1888.⁷⁰⁵ Roku 1889 je zmíněn jako přední občan Hrádku na slavnosti tělocvično-hasičské jednoty v Sušici.⁷⁰⁶

V obecních volbách roku 1871 byl jako náhradník z prvního voličského sboru mlynář Jan Petr pravděpodobně z domu čp. 157. Dále už se jako zvolený člen obecního zastupitelstva ve sledovaném období neukázal.⁷⁰⁷ Další z rodiny Petřů se prosadil František Petr, který se jako zvolený ve volbách poprvé ukázal roku 1889. Jako majitel mlýna byl zvolen v prvním voličském sboru,⁷⁰⁸ stejně tak v obecních volbách roku 1893.⁷⁰⁹ Dále už se také ve volbách neprosadil.

Skrze tento výzkum lze tvrdit, že nejvíce aktivní byl Josef Ritter, který zastával hned několik hlavních funkcí a angažoval se hojně ve společenském životě. V obecních volbách byl ve sledovaném období zvolen celkem sedmkrát. Nejvíce aktivních osob pocházelo ze mlýna čp. 68. Celkově se dá konstatovat, že i přes jejich lepší finanční stránku se množství peněžních příspěvků neprokázalo v tak hojném počtu, jak by se mohlo očekávat.

⁷⁰⁰ Šumavan, 11. 12. 1875, 8/50, s. 559.

⁷⁰¹ Šumavan, 03. 09. 1877, 20/35, s. 402. K tomuto roku je potvrzen jeho sňatek v roce 1887 s Josefinou Šindlerovou, majitelkou domu v Sušici. František je zapsán jako mlynář a majitel hospodářství. Šumavan, 12. 12. 1885, 18/50, s. 558.

⁷⁰² Šumavan, 06. 03. 1875, 8/10, s. 144.

⁷⁰³ Šumavan, 12. 12. 1885, 18/50, s. 558.

⁷⁰⁴ Šumavan, 17. 03. 1888, 21/11, 124.

⁷⁰⁵ Šumavan, 21. 04. 1888, 21/16, s. 180.

⁷⁰⁶ Šumavan, 29. 06. 1889, 22/26, s. 304.

⁷⁰⁷ LHOTÁK, *Soupis představitelů*, s. 234.

⁷⁰⁸ Tamtéž, s. 238.

⁷⁰⁹ Tamtéž, s. 239.

Závěr

Sledování fenoménu mlynářství na regionálním příkladu dvou jihozápadočeských lokalit přineslo několik důležitých zjištění. Již první kapitola doložila shromážděním a porovnáním analýzy studentstva několika vzdělávacích institucí z první i druhé poloviny 19. století, že mlynáři tvořili pomyslnou špičku mezi účastníky sekundárního vzdělání v rámci své sociální skupiny, tzn. řemeslnictva a později živnostnictva. Skrze výzkum zastoupení mlynářských potomků na konkrétně čtyřech klasických vzdělávacích institucích a jednom kněžském semináři v celkovém rozmezí let 1778–1921, byli v poměrně výrazné převaze oproti jiným řemeslům. Krom filozofického lycea v Českých Budějovicích převládali mlynáři v potravinářských řemeslech, a to velmi zřetelně. Mlynáři svým počtem převyšovali nejen ostatní vybraná potravinářská řemesla, ale i další uvedená řemesla. Vedle toho se ukazuje, že mlynáři byli zejména v průběhu 19. století významnými aktéry kulturního života a že tento jejich rozměr s postupující dobou pozvolna zatlačovaly do pozadí nově se etabloující skupiny venkovské inteligence.

Co se týče lokálního výzkumu dvou zvolených lokalit, je potřeba zdůraznit, že shromážděná zjištění mají omezenou platnost a jen stěží je možné je zevšeobecňovat. Pro potřeby diplomové práce jsou získané informace z obou zvolených lokalit dostačující, ale nelze výsledky výzkumu generalizovat na jiné širší lokality. První zkoumanou lokalitou jsou Janovice nad Úhlavou. Ukázalo se, že mlynářská vrstva, reprezentovaná tu trojicí mlýnů, tu byla stratifikována. Nejvýznamnější pozici ze tří mlýnů měl jeden. Co do politiky, janovičtí mlynáři se oproti jiným řemeslům do politického života moc neprosadili. Jejich úspěšnost v obecních volbách byla spíše zanedbatelná. V malém, avšak prosperujícím Šumavském městečku se i přes hojnou spolkovou základnu mlynáři také výrazně nepodíleli. Skrze dobročinnou činnost se dochoval jen zlomek dat. Neprokazuje to však nějaké negativní závěry, protože dobročinná činnost mohla být prováděna i mimo zraky veřejného dění. Nejvýznamnější dochovanou společenskou funkci v rukou mlynářů zde vykonávali dva z nich, konkrétně se jednalo o post místního kronikáře. Jeden z mlynářů vykonával i post učitele v místní škole. I přes veškeré možnosti, které Janovice nabízely, se mlynářské řemeslo neprosadilo v tak zásadní míře, jak by se mohlo předpokládat. Byl však tento výsledek ovlivněn velikostí dané lokality? Poměrně neuspokojivý výsledek může poukazovat na liknavost místních mlynářů vůči společenské a politické angažovanosti, protože kulturních, společenských a politických aktivit Janovice dle výzkumu nabízely dostatek.

Naproti tomu město Sušice přineslo poněkud uspokojivější výsledky bádání. Mlýnů tu byl v polovině 19. století dvojnásobný počet než v Janovicích, avšak v průběhu následujících let se počet aktivně fungujících mlýnských provozů zredukoval. V politické sféře města se mlynáři taktéž dokázali prosadit, a to i vy vyšších voličských sborech v obecních volbách. Na post purkmistra či starosty se však ani zde nedokázal dostat nikdo z mlynářské rodiny. Dochovaný společenský život mlynářů v Sušici byl hlavně díky „Šumavanu“ dochován ve velmi hojném množství. Doložen byl velmi různorodý výčet společenského života, který dokládá velmi bohatý společenský život, který mohl zahrnovat i několik různých vyšších pozic v daném spolku či jiném uskupení a to hned v několika případech. Vyšší význam některé z mlynářských osob nebyl skrze výzkum potvrzen.

Lokální výzkum přinesl určité výsledky, ale ne ve zcela tak uspokojivé míře, jakou původní hypotézy předpokládaly. Skrze výsledky ze vzdělávacích institucí byly závěry nadprůměrně dobré. Výzkum dvou lokalit přinesl zajímavá zjištění, ale vyvrátil hypotézu o nadprůměrné angažovanosti mlynářů na základě jejich velmi dobré finanční a společenské pozici.

Celkový počet mlynářů a mlýnů se v průběhu času snižoval. Mlynářské řemeslo postupně začalo ustupovat do pozadí profesního i společenského života, tudíž se vytrácela i jejich důležitá společenská funkce. Z jejich výjimečného postavení se dostali do řad ostatních řemesel a dále již nevyčnívali. Vodní stavby se přizpůsobovaly době, nastávající modernizace zapříčinila přestavbu nejednoho mlýna, a jejich potenciál se přenesl ze získávání obživy obyvatel spíše na elektrárny či pily a další různá zařízení. Druhá světová válka a pak další mocenské změny citelně urychlily pozvolný úpadek mlynářů. Dávnou slávu mistrů mlynářů už další generace nejspíš nepocítí, ale v dobách dřívějších byly nepostradatelnou a silnou a svéráznou skupinou, která se dokázala výrazně prosadit a vydobýt si svoje postavení. Dokud se o nich bude psát i v tom nejmenším množství, jejich odkaz zůstane zaznamenán i pro nespočet dalších generací.

Obě lokality prozradily jeden základní trend, a to postupnou redukci počtu mlýnů během necelé stovky let. V Janovicích o jednu třetinu, v Sušici o jednu polovinu. Často za touto transformací stála technická adaptace na elektrárnu, jež ovšem mohla být jen důsledkem procesu, který uniká. Klesaly mlynářům reálné příjmy? Bylo to způsobeno odlivem zákazníků a kupováním hotové mouky? Byli tedy nuceni přecházet na jinou specializaci, která se přílivem modernizace stala běžnou praxí a která jim přinesla

lukrativnější zaměstnání? Nebo zkrátka podléhaly konkurenci o mnoho větších a úspěšnějších mlýnů?

Zdroje

Nevydané prameny

Katastrální úřad Klatovy, pozemkové knihy katastrální obce Janovice nad Úhlavou, knihovní vložka č. 4.

Katastrální úřad Klatovy, pozemkové knihy katastrální obce Janovice nad Úhlavou, knihovní vložka č. 39.

Katastrální úřad Klatovy, pozemkové knihy katastrální obce Janovice nad Úhlavou, knihovní vložka č. 95.

Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 158.

Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 164.

Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 184.

Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 303.

Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 311.

Katastrální úřad Sušice, pozemkové knihy katastrální obce Sušice, knihovní vložka č. 439.

Státní oblastní archiv Plzeň, Janovice nad Úhlavou 29, č. fondu 10014, Matrika narozených 1882–1916.

Státní oblastní archiv Plzeň, Sbírka matrik západních Čech, Farní úřad Janovice nad Úhlavou 29, č. fondu 10014, Matrika zemřelých 1882–1915.

Státní oblastní archiv Plzeň, Sbírka matrik západních Čech, Farní úřad Janovice nad Úhlavou 29, č. fondu 10014, Matrika oddaných 1882–1916.

Státní oblastní archiv Plzeň, Sbírka matrik západních Čech, č. fondu 10014, Velhartice 21.

Státní oblastní archiv Plzeň, Sbírka matrik západních Čech, č. fondu 10014, Velhartice 14.

Státní oblastní archiv Plzeň, Sbírka matrik západních Čech, č. fondu 10014, Zbynice 17.

Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 312, ev. č. 31, Živnostenská, obchodní a hospodářská společenstva, družstva a cechy 1850–1923.

Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, číslo fondu 781, sign. OK 42, pamětní kniha Janovice nad Úhlavou 1893–1940.

Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, číslo fondu 82, sign. OK 49, pamětní kniha Janovice nad Úhlavou 1938–1948.

Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, číslo fondu 82, sign. OK 49, pamětní kniha Janovice nad Úhlavou 1948–1985.

Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, číslo fondu 1018, Kronika Fary 1760–1976.

Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 96, ev. č. K 94, Účty chudinského ústavu 1899–1922.

Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 2018, ev.č. 3, Chudinské záležitosti 1842–1845.

Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 301, ev. č. 24, Chudinské záležitosti 1851–1906.

Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 259, ev. č. 8, Strany a spolky 1851–1944.

Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Sušice, inv. č. 634, kronika města Sušice 1851–1900.

Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Sušice, inv. č. 636, kronika města Sušice 1915–1925.

Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Sušice, inv. č. 637, kronika města Sušice 1926–1936.

Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Sušice, inv. č. 638, kronika města Sušice 1935–1943.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy-vodní knihy (nezpracovaný fond) karton označený 394.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy-vodní knihy (nezpracovaný fond) karton označený 532.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1880 Janovice nad Úhlavou. Souhrn.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1880 Janovice nad Úhlavou. Nr. 4.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1880 Janovice nad Úhlavou. Nr. 20.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1880 Janovice nad Úhlavou. Nr. 39.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1880 Janovice nad Úhlavou. Nr. 94.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1880 Janovice nad Úhlavou. Nr. 95.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1487, karton č. 23, Census 1890 Janovice nad Úhlavou. Souhrn.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1487, karton č. 23, Census 1890 Janovice nad Úhlavou. Nr. 4.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1487, karton č. 23, Census 1890 Janovice nad Úhlavou. Nr. 39.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1890 Janovice nad Úhlavou. Nr. 94.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1487, karton č. 23, Census 1890 Janovice nad Úhlavou. Nr. 95.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1571, karton č. 61, Census 1900 Janovice nad Úhlavou. Souhrn.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1571, karton č. 61, Census 1900 Janovice nad Úhlavou. Nr. 4.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1660, karton č. 123, Census 1910 Janovice nad Úhlavou. Souhrn.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1660, karton č. 123, Census 1910 Janovice nad Úhlavou. Nr. 4.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1660, karton č. 123, Census 1910 Janovice nad Úhlavou. Nr. 39.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 573, karton č. 163, Census 1921 Janovice nad Úhlavou. Souhrn.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 573, karton č. 163, Census 1921 Janovice nad Úhlavou. Nr. 4. Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 573, karton č. 163, Census 1921 Janovice nad Úhlavou. Nr. 39.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1921 Janovice nad Úhlavou. Nr. 93.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 1424, karton č. 3, Census 1921 Janovice nad Úhlavou. Nr. 94.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy, inv. č. 573, karton č. 163, Census 1921 Janovice nad Úhlavou. Nr. 95.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Sušice, inv. č. 1411, karton č. 512–517, Census 1921 Sušice. Souhrn.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Sušice, inv. č. 1411, karton č. 512–517, Census 1921 Sušice. Nr. 2.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Sušice, inv. č. 1411, karton č. 512–517, Census 1921 Sušice. Nr. 8.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Sušice, inv. č. 1411, karton č. 512–517, Census 1921 Sušice. Nr. 28.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Sušice, inv. č. 1411, karton č. 512–517, Census 1921 Sušice. Nr. 68.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Sušice, inv. č. 1411, karton č. 512–517, Census 1921 Sušice. Nr. 149.

Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Sušice, inv. č. 1411, karton č. 512–517, Census 1921 Sušice. Nr. 157.

Státní okresní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 5, karton č. 5, Kniha členů 1912–1941.

Státní okresní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 6, karton č. 6, Kniha členů 1942–1946.

Státní okresní archiv Klatovy, Společenstvo mlynářů Klatovy 1912–1951, inv. č. 9, karton č. 9, Kniha učňů 1912–1948.

Státní okresní archiv Klatovy, Škola Janovice nad Úhlavou, inv. č. 445, karton č. 445, školní kronika 1926–1940.

Státní okresní archiv Klatovy, Škola Janovice nad Úhlavou, inv. č. 446, karton č. 446, školní kronika 1940–1952.

Periodika

Humoristické listy, 28. 04. 1877, 19/17, s. 135.

JIRÁK, Emanuel, *Seznam a mapa vodních děl Republiky československé. Stav koncem roku 1930. Sešit 2*, Praha 1932.

Mlynář, 02. 09. 1902, 23/17, s. 321.

Mlynář, 16. 09. 1918, 39/18, s. 179.
Mlynář, 02. 07. 1920, 41/27, s. 190.
Mlynář, 16. 08. 1929, 50/33, s. 256.
Mlynář, 24. 01. 1930, 51/4, s. 37–38.
Světozor, 13. 06. 1879, 13/24, s. 285–286.
Světozor, 26. 11. 1880, 14/48, s. 576.
Šumavan, 01. 08. 1868, 1/31, s. 3.
Šumavan, 09. 10. 1869, 2/41, s. 4.
Šumavan, 05. 03. 1870, 3/10, s. 3.
Šumavan, 30. 04. 1870, 3/18, s. 3.
Šumavan, 14. 05. 1870, 3/20, s. 4.
Šumavan, 14. 01. 1871, 4/2, s. 4.
Šumavan, 11. 02. 1871, 4/6, s. 4.
Šumavan, 13. 01. 1872, 5/2, s. 18.
Šumavan, 27. 01. 1872, 5/4, s. 36.
Šumavan, 15. 06. 1872, 5/24, s. 239.
Šumavan, 20. 07. 1872, 5/29, s. 296.
Šumavan, 03. 08. 1872, 5/31, s. 311.
Šumavan, 05. 10. 1872, 5/40, s. 388.
Šumavan, 18. 01. 1873, 6/3, s. 21.
Šumavan, 21. 02. 1874, 7/8, s. 68.
Šumavan, 25. 04. 1874, 7/17, s. 171.
Šumavan, 01. 08. 1874, 7/31, s. 330.
Šumavan, 07. 11. 1874, 7/45, s. 492.
Šumavan, 14. 11. 1874, 7/46, s. 505.
Šumavan, 23. 01. 1875, 8/4, s. 41.
Šumavan, 06. 03. 1875, 8/10, s. 144.

Šumavan, 24. 04. 1875, 8/17, s. 201.
Šumavan, 19. 05. 1875, 10/21, s. 222.
Šumavan, 29. 05. 1875, 8/22, s. 260.
Šumavan, 05. 06. 1875, 8/23, s. 269.
Šumavan, 20. 11. 1875, 8/47, s. 524.
Šumavan, 04. 12. 1875, 8/49, s. 547.
Šumavan, 11. 12. 1875, 8/50, s. 559.
Šumavan, 29. 04. 1876, 9/18, s. 201.
Šumavan, 24. 06. 1876, 9/26, s. 299.
Šumavan, 10. 02. 1877, 10/7, s. 66.
Šumavan, 28. 04. 1877, 10/18, s. 189.
Šumavan, 03. 09. 1877, 20/35, s. 402.
Šumavan 29. 12. 1877, 10/53, s. 559.
Šumavan, 05. 01. 1878, 11/1, s. 1.
Šumavan, 12. 01. 1878, 11/2, s. 13.
Šumavan, 23. 02. 1878, 11/8, s. 84.
Šumavan, 01. 06. 1878, 11/22, s. 244.
Šumavan, 04. 01. 1879, 12/1, s. 4.
Šumavan, 04. 10. 1879, 12/40, s. 417.
Šumavan, 21. 02. 1880, 13/8, s. 82.
Šumavan, 12. 06. 1880, 13/24, s. 292.
Šumavan, 06. 01. 1883, 16/1, s. 6.
Šumavan, 24. 05. 1884, 17/21, s. 267–268.
Šumavan, 12. 12. 1885, 18/50, s. 558.
Šumavan, 10. 07. 1886, 19/28, s. 331.
Šumavan, 04. 09. 1886, 19/36, s. 426.
Šumavan, 16. 10. 1886, 19/42, s. 501.

Šumavan, 24. 12. 1886, 19/52, s. 622.
Šumavan, 22. 01. 1887, 20/3, s. 28.
Šumavan, 19. 02. 1887, 20/7, s. 75.
Šumavan, 26. 03. 1887, 20/12, s. 133.
Šumavan, 25. 06. 1887, 20/25, s. 284.
Šumavan, 13. 08. 1887, 20/32, s. 362.
Šumavan, 17. 03. 1888, 21/11, 124.
Šumavan, 21. 04. 1888, 21/16, s. 180.
Šumavan, 27. 10. 1888, 21/43, s. 482.
Šumavan, 08. 12. 1888, 21/49, s. 557.
Šumavan, 22. 12. 1888, 21/51, s. 586.
Šumavan, 26. 01. 1889, 22/4, s. 40.
Šumavan, 29. 06. 1889, 22/26, s. 304.
Šumavan, 17. 10. 1889, 22/42, s. 476.
Šumavan, 11. 01. 1890, 23/2, s. 15.
Šumavan, 15. 02. 1890, 23/7, s. 75.
Šumavan, 21. 06. 1890, 23/25, s. 274.
Šumavan, 06. 09. 1890, 23/36, s. 393.
Šumavan, 17. 12. 1892, 25/27, s. 270.
Šumavan, 21. 01. 1893, 26/3, s. 26.
Šumavan, 21. 01. 1893, 26/3, s. 30.
Šumavan, 13. 05. 1893, 26/19, s. 215.
Šumavan, 30. 12. 1893, 26/52, s. 564.
Šumavan, 06. 01. 1894, 27/1, s. 4.
Šumavan, 03. 02. 1894, 27/5, s. 40.
Šumavan, 03. 03. 1894, 27/9, s. 78.
Šumavan, 14. 04. 1894, 27/15, s. 138.

Šumavan, 01. 12. 1984, 27/48, s. 482–483.

Šumavan, 26. 01. 1895, 28/4, s. 39.

Šumavan, 25. 05. 1895, 28/21, s. 229.

Šumavan, 25. 01. 1896, 29/4, s. 40.

Šumavan, 11. 04. 1896, 29/15, s. 169.

Šumavan, 18. 07. 1896, 29/29, s. 325.

Šumavan, 29. 08. 1896, 29/35, s. 394.

Šumavan, 16. 01. 1897, 30/3, s. 4.

Šumavan, 06. 02. 1897, 30/6, s. 4.

Šumavan, 17. 04. 1897, 30/16, s. 5.

Šumavan, 24. 09. 1897, 30/39, s. 2.

Šumavan, 05. 02. 1898, 31/6, s. 5.

Šumavan, 24. 03. 1899, 32/12, s. 4.

Šumavan, 06. 10. 1900, 33/40, s. 6.

Šumavan, 09. 11. 1901, 34/45, s. 6.

Šumavan, 01. 02. 1902, 35/5, s. 6.

Šumavan, 19. 12. 1903, 36/51, s. 4.

Šumavan, 09. 01. 1904, 37/2, s. 6.

Šumavan, 28. 05. 1904, 37/22, s. 6.

Šumavan, 17. 11. 1906, 39/46, s. 5

Šumavan, 31. 08. 1907, 40/35, s. 6.

Šumavan, 25. 01. 1908, 41/4, s. 6.

Šumavan, 11. 07. 1908, 41/28, s. 3.

Šumavan, 06. 03. 1909, 42/10, s. 6.

Šumavan, 04. 02. 1911, 44/5, s. 7.

Šumavan, 10. 02. 1912, 45/6, s. 9.

Šumavan, 17. 02. 1912, 45/7, s. 4.

Šumavan, 11. 04. 1914, 47/15, s. 8.
Šumavan, 09. 05. 1914, 47/19, s. 5.
Šumavan, 26. 11. 1919, 51/94, s. 4.
Šumavan, 14. 02. 1920, 52/13, s. 4.
Šumavan, 03. 03. 1922, 54/43, s. 3.
Šumavan, 10. 06. 1922, 54/45, s. 4.
Šumavan, 04. 10. 1930, 62/79, s. 2.
Šumavan, 15. 03. 1933, 65/21, s. 3.
Šumavan, 02. 02. 1935, 67/9, s. 4.

Literatura

[?] *Seznam míst v království českém. K rozkazu c. k. místodržitelství na základě úředních udání sestaven*, Praha 1907.

AUGUSTIN, Josef, *Velká encyklopedie měst a obcí v ČR*, Praha 2001.

BARTŮŠEK, Václav, *Šíření piaristických kolejí a škol v Čechách, na Moravě a ve Slezsku v 17. a 18. století*. In: *Paginae historiae* 11, 2003, s. 48.

BERÁNKOVÁ, Marie, *Archiv města Janovice nad Úhlavou 1600-1945 (1948)*. In: *Archiv města Janovice nad Úhlavou* [online], [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <https://www.inventare.cz/soap-kt/ap0044>.

BLIŽŇÁKOVÁ, Martina, *Filozofické lyceum v Českých Budějovicích 1803–1848*, diplomová práce, České Budějovice 2000.

BUKOVSKÝ, František, *Naši staří mlynáři a slavní synové ze mlýna*, Vyškov na Moravě 1936.

BŮŽEK, Václav, *Společnost českých zemí v raném novověku*, Praha 2010.

BŮŽEK, Václav, KRÁL, Pavel, *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007.

DERKA, Alois, *Nauka o surovinách pro 1. ročník střední průmyslové školy potravinářské technologie oboru průmyslová výroba krmiv a mlynářství*, Praha 1977.

DĚDINA, Václav, *Bejvávalo. Paměti Františka Dědiny*, Praha 1949.

DÜLMEN, Richard van, *Kultura a každodenní život v raném novověku 16. – 18. století. Vesnice a město II.*, Praha 2006.

DÜLMEN, Richard van, *Bezectní lidé. O katech, děvkách a mlynářích. Nepočestnost a sociální izolace v raném novověku*, Praha 2003.

DYK, Viktor, *Pohádky z naší vesnice 1904–1910*, Praha 1921.

FIALA, Zdeněk, BĚLOHLÁVEK, Miloslav, *Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku 4díl. Západní Čechy*, Praha 1985.

FISCHER, Herbert, *Die Müllerei*, Berlin 1888.

FISCHER, Herbert, *Müllerei in alter Zeit. Von den Urformen bis zur automatischen Mühle*, [Detmold] 2017.

FRIEDL, Antonín, *Sušice a okolí. Procházky, vycházky a výlety*, Sušice 1929.

FRÖHLICH, Jiří, *Středověké zlatorudné mlýny*. In: *Živá archeologie* 17, 2015, s. 61–63.

GINZBURG, Carlo, *Sýr a červi*, Praha 2022.

HAVLOVIČOVÁ, Eva, *Cech mlynářů Janovice nad Úhlavou 1720-1721*. In: Státní oblastní archiv Klatovy [online], [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-kt/soap-kt_ap0448_01444_cech-mlynaru-janovice-nad-uhlavou.pdf.

HAVLOVIČOVÁ, Eva, *Cech mydlářů a voskařů Sušice 1708–1814*. In: Státní oblastní archiv Klatovy [online], [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-kt/soap-kt_ap0520_02094_cech-mydlaru-voskaru-susice.pdf.

HAVLOVIČOVÁ, Eva, *Cech sladovníků Sušice (1464) 1512–1765*. In: Státní oblastní archiv Klatovy [online], [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-kt/soap-kt_ap0535_01452_cech-sladovniku-susice.pdf.

HAVLOVIČOVÁ, Eva, *Společenstvo mlynářů Sušice 1912–1947*. In: Státní oblastní archiv Klatovy [online], [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-kt/soap-kt_ap0368.009_00628_spol-mlynaru-susice.pdf.

HERTÍK, Emanuel, *Mlynářství*, Praha 1890.

HNOJSKÁ, Vendula, *Toulky po vodě. Mlýny na řece Úslavě*, Blovice 2011.

HNOJSKÁ, Vendula, *Toulky po vodě. Mlýny na přítocích řeky Úslavy*, Blovice 2011.

HONC, Jaroslav, *Spotřeba chlebového obilí a rušení a rajonizace mlýnů na rožmberských panstvích v roce 1590*. In: *Vědecké práce Národního zemědělského muzea* 1, 1959, s. 147–168.

HRADECKÝ, Jindřich, *Kašpárek krajánkem. Veselohra se zpěvy o 3 jednáních*, Praha [1914].

- HROCH, Miroslav, *Na prahu národní existence. Touha a skutečnost*. Praha 1999.
- HROCH, Miroslav, *V národním zájmu. Požadavky a cíle evropských národních hnutí devatenáctého století v komparativní perspektivě*, Praha 1996.
- HRUŠKA, František, *Význam zužitkování žita v zemědělství, mlynářství, pekařství a jiných průmyslech*, Praha 1935.
- CHYTIL, Alois, *Chytilův úplný adresář Království českého díl III.*, Rokycany 1915.
- JIRÁSEK, Alois, *Divadelní hry III.*, Praha 1937.
- JIRIČKA, Václav, *Klapající minulost*, Hostivice 2011.
- KAJETÁN, Turek, *Požáry města Sušice od 15. století*, Sušice 1926.
- KARAS, Jaroslav, *Historický vývoj mlynářství*, Praha 1919.
- KARAS, Jaroslav, *Mlynářství a stavba mlýnů Díl I. Obilí, jeho nemoci, plevele, škůdci a zpracování*, Praha 1922.
- KARAS, Jaroslav, *Mlynářství a stavba mlýnů Díl II. Čištění obilí a stroje k němu*, Praha 1923.
- KLEMPERA, Josef, *Vodní mlýny v Čechách IV. díl. Plzeňsko, Rokycansko, Kralovicko, Manětínsko, Přešticko, Klatovsko, Domažlicko a Pošumaví*, Praha 2001.
- KOTOROVÁ, Dagmar, *Příspěvek k sociální a geografické skladbě studentů filozofického ústavu v Plzni v letech 1804–1849*. In: *Historická demografie* 45, 2021, 1, s. 67–84.
- KROFTA, Kamil, *Dějiny selského stavu*, Praha 1949.
- KŘIVANOVÁ, Magda, *Sekernické řemeslo*. In: URBÁNEK, Radim (ed.), *Vodní mlýny, Vysoké Mýto* 2002, s. 72–79.
- KŘÍŽ, Martin, *Janovice nad Úhlavou. Toulky minulostí města*, Klatovy 2008.
- KUČA, Karel, *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku Díl 2.*, Praha 1997.
- KUPKA, C. F., *Přehled mlynářské literatury mlynářské*. In: SLOUP, Václav (red.), *Československé mlynářství 1936 Brno* 1936, s. 84–93.
- KUTTELVAŠER, Zdeněk, *Vývoj mlynářství*, Praha 1970.
- LANGDON, John, *Mills in the medieval economy*, Oxford 2004.
- LOUŽENICKÝ, Jiří, FRÖLICH, Jiří, *Mlynářství na Strakonicku*, Strakonice 1983.
- LHOTÁK, Jan, PACHNER, Jaroslav, RAZÍM, Vladislav, *Památky města Sušice*, Sušice 2012.
- LHOTÁK, Jan, *Soupis představitelů obecní samosprávy v Sušici za léta 1850–2010*. In: *Minulostí Západočeského kraje* 48, 2013, s. 229–268.

- LHOTÁK, Jan, *Město Sušice a jeho poddaní. K úloze a významu vrchnostenského hospodaření královských měst v raném novověku*, Praha, Sušice 2018.
- LOUŽENSKÝ, Jiří, *Mlynářství na Strakonicku*, Strakonice 1983.
- LUŇÁK, Josef, *Naše mlýny v proměnách času*, Brno 1997.
- MAGER, J., MEISSNER, G., ORF, W., *Die Kulturgeschichte der Mühle*, Leipzig 1988.
- MACHAČOVÁ, Jana, MATĚJČEK, Jiří, *Nástin sociálního vývoje českých zemích 1781-1914*, Praha 2010.
- MACHAČOVÁ, Jana, MATĚJČEK, Jiří, *Město a městská společnost v českých zemích v 19. století*. In: KLADIWA, Pavel (ed.), ZÁŘICKÝ, Pavel (ed.), *Město a městská společnost v procesu modernizace 1740-1918*, Ostrava 2009, s. 20–42.
- MACHAČOVÁ, Jana, MATĚJČEK, Jiří, *O středních vrstvách v českých zemích 1750–1950*, Opava 2002.
- MAŘÍKOVÁ, Martina, *Středověké mlýny v Českých zemích*. In: *Mediaevalia historica Bohemica* 10, 2005, 10, s. 89–148.
- MAŘÍKOVÁ, Martina, ZSCHIESCHANG, Christian, *Wassermühlen und Wassernutzung im mittelalterlichen Ostmitteleuropa*, Stuttgart 2015.
- MEDEK, Václav, *Strojně technologické vybavení českých mlýnů koncem 19. a počátkem 20. století na příkladu mlýna v Písečné u Žamberka čp. 35*. In: URBÁNEK, Radim (red.), *Vodní mlýny, Vysoké mýto 2002*, s. 17–33.
- MÍKA, Alois, *Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století*, Praha 1960.
- NOVOTNÝ, Miroslav, *Socioprofesní a teritoriální stratifikace studentů českobudějovických vyšších a středních škol v první polovině 19. století*. In: *Historická demografie* 31, 2007, s. 117–145.
- NOVOTNÝ, Miroslav a kol.: *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech. Od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006.
- OTTO, Jan, *Ottův slovník naučný. Ilustrovaná encyklopedie obecných vědomostí*, sv. 17, Praha 1901.
- PÁRIS, Franěk, *Názvosloví starého mlýna českého*. In: *Český lid* 15, 1906, 4, s. 420.
- PÁRIS, František, *Dějiny mlynářství*, Praha 1913.
- PÁTEK, Ferdinand, *Některé názvy součástí starých mlýnů českých*. In: *Český lid* 11, 1902, 10, s. 60.
- PELANT, Jan, *Města a městečka Západočeského kraje*, Plzeň 1988.
- PLACHT, Otto, *Lidnatost a společenská skladba českého státu v 16.–18. století*, Praha 1957.

- POKORNÝ, Milan, *Literární Sušicko*, Klatovy 1973.
- PROCHÁZKA, Jiří, *Domažlické mlýny, mlynáři a mlýnská strouha*, Domažlice 2015.
- PROCHÁZKA, Zdeněk, *Cestami krajánek aneb Putování po mlýnech a vodních provozech na Tachovsku a Stříbrsku. Levostranné přítoky Mže*, Domažlice 2017.
- PROCHÁZKA, Zdeněk, *Cestami krajánek aneb Putování po mlýnech a vodních provozech na Tachovsku a Stříbrsku*, Domažlice 2018.
- PROCHÁZKA, Zdeněk, *Cestami krajánek aneb Putování po mlýnech a vodních provozech na Tachovsku a Stříbrsku. Pravostranné přítoky Mže a vodní toky, které pramení v Českém lese*, Domažlice 2019.
- REYNOLDS, Terry S. *Stronger than a Hundred Men. A History of the Vertical Water wheel*, Baltimore, London 1983.
- RIEGER, František Ladislav (red.), *Slovník naučný 5.díl*, Praha 1866.
- ROUBÍK, František, *Časopisectvo v Čechách v letech 1848–1862*, Praha 1930.
- ŘEHÁČEK, Karel, *Národní jednota pošumavská. Jednatelský odbor Plzeň 1896–1945*. In: *Inventáře a katalogy fondů Státního oblastního archivu v Plzni*, Plzeň 2004. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-pn/soap-pn_ap0490_10482_nj-posumavska-plzen.pdf.
- ŘEZNÍČKOVÁ, Kateřina, *Študáci a kantoři za starého Rakouska. České střední školy v letech 1867–1918*, Praha 2007.
- ŘEZNÍČKOVÁ, Zdeňka, *Historie Sušice*. In: *Sušice. Brána Šumavy* [online], [cit. 2023-04-12]. Dostupné z: <https://www.mestosusice.cz/susice/fr.asp?tab=snet&id=560&burl=&pt=TUOMHI>.
- SEDLÁČEK, August, *Dějiny královského krajského města Písku nad Otavou. Dějiny zvláštních částí III. díl*, Písek 1913.
- SEDLÁČEK, August, *Hrady, zámky a tvrze Království Českého IX.*, Praha 1996.
- SKLENÁŘ, Jaroslav, *Voda-mlýny a mlynáři na Kralovicku a Manětínsku*, Čistá 1997.
- SMOLOVÁ, Věra, *Mlýny a lidé města Příbramě hor stříbrných*, Hostivice 2014.
- SMOLOVÁ, Věra, *Mlynář Martin Fiala jinak Kocour*, Hostivice 2021.
- SMRŽ, Jiří, *Cechy v Pražských městech. Od prvních zpráv ve 13. století až do jejich zrušení v roce 1860*, Praha 2019.
- SOLNICKÝ, Pavel, *Vodní mlýny na Moravě a ve Slezsku I. díl*, Opava 2007.
- SPOUSTA, Josef, *Technologie mlynářství Díl. I.*, Praha 1934.
- SPOUSTA, Josef, *Technologie mlynářství Díl II.*, Praha 1945.

ŠIMEK, Rudolf, *10 tisíc českých vodních mlýnu*. In: Propamátky [online], [cit. 2023-04-19]. Dostupné z: <https://www.propamatky.info/cs/zpravodajstvi/cela-cr/zpravy-z-regionu/10-tisic-ceskych-vodnich-mlynu/6042/>.

ŠIMEK, Rudolf, *Mlynářská symbolika aneb 900 let mlynářského znaku*. In: Vodní mlýny [online], [cit. 2023-04-19]. Dostupné z: <https://www.vodnimlyny.cz/upload/files/Downloads/29/29.pdf>.

ŠKUDRNOVÁ, Jaroslava, *Rajonizace rožmberských vodních mlýnů na panství Třeboň po roce 1590: Mýtus nebo skutečnost?*, diplomová práce, Praha 2004.

ŠKUDRNOVÁ, Jaroslava, „*Jsouc v těch písničkách mlynář (ne)jeden*“ aneb obraz mlynáře v kramářských písničkách. In: Časopis Národního muzea. Řada historická 185, 2016, 1–2, s. 5–16.

ŠTĚDRÝ, Bohumil, *Lidové názvy ze staročeských mlýnů*. In: Český lid 11, 1902, 10, s. 186.

ŠTĚPÁN, Luděk, KŘIVANOVÁ, Magda, *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách I.*, Praha 2000.

ŠTĚPÁN, Luděk, URBÁNEK, Radim, KLIMEŠOVÁ, Hana a kol., *Dílo mlynářů a sekerníků v Čechách II.*, Praha 2008.

ŠTĚPÁN, Alfons Bohumil, *Šílená mlynářka, aneb, Krajánkova pomsta*, Praha [1903].

TĚŠITELOVÁ, Marie, *Slovník starých českých mlýnu*. In: Naše řeč 46, 1963, 4, s. 185–193.

TUŽILOVÁ, Michaela, *Pohled do historie rozvoje vzdělávání žen v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. In: Evropská komise [online], [cit. 2023-03-08]. Dostupné z: <https://epale.ec.europa.eu/cs/resource-centre/content/pohled-do-historie-rozvoje-vzdelavani-zen-v-cechach-na-morave-ve-slezsku>.

ULRICHOVÁ, Eva, *Zrušené školy okresu Klatovy 1783–1977*. In: Státní okresní archiv Klatovy [online], [cit. 2023-03-19]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-kt/soap-kt_ap0061_zrusene-skoly-okres-klatovy.pdf.

ULRICHOVÁ, Eva, *Hlavní škola Sušice 1790–1869 (1880)*. In: Státní okresní archiv Klatovy [online], [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-kt/soap-kt_ap0399_01383_hlavni-skola-susice.pdf.

ULRICHOVÁ, Eva, *Kupecká pokračovací škola Sušice 1913–1937* [online], [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-kt/soap-kt_ap0554_01391_kupecka-skola-susice.pdf.

ULRICHOVÁ, Eva, *Základní odborná škola rolnická Sušice 1923–1952* [online], [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pdf/soap-kt/soap-kt_ap0556_01867_zos-rolnicka-susice.pdf.

URBAN, Otto, *Česká společnost 1848–1918*, Praha 1982.

VALENTA, Miloš, *Mletí obilí a zařízení mlýnů v minulém století*. In: VALENTA, Miloš (ed.), *Sborníček prací členů národopisného kroužku při Jihočeském muzeu*. XV. V tom našem mlýně. České Budějovice 1969.

VEDRAL, Jiří, *Německo-český slovník zpracování obilovin, pekárenství a mlynářství*, Praha 2002.

VILÍMEK, Josef Richard, *Národní album. Sbirka podobizen a životopisů českých lidí prací a snahami vynikajících i zasloužilých*, Praha 1899.

VILIKOVSKÝ, Václav, *Dějiny zemědělského průmyslu v Československu od nejstarších dob až do vypuknutí světové krise hospodářské*, Praha 1936.

VINŠ, Václav, *František Ladislav Rieger*, Praha 1948.

VOJÁČEK, Milan, *František Ladislav Rieger a velkostatek Maleč. Ekonomické zázemí politické činnosti vůdce národa*, Praha 2013.

VONDRA, Roman, *Osobnosti české minulosti. František Ladislav Rieger*. In: *Historický obzor* I.–II., 2010, s. 36–40.

VONDRÁČEK, Karel, *50 let Národní jednoty Pošumavské*, Praha 1934.

WINTER, Zikmund, *Řemeslnictvo a živnost XVI. věku v Čechách*, Praha 1909.

WOITSCHOVÁ, Klára, *Mlynářský znak a jeho erbovní pověst*. In: *Časopis Národního muzea. Řada historická* 185, 2016, 1–2, s. 85–92.

Kvalifikační práce

ČONDL, Jiří, *Kariéra a čest mlynářů na třeboňském panství v letech 1590–1740*, diplomová práce, Pardubice 2007. Dostupné z: https://theses.cz/id/xrnvro/downloadPraceContent_adipIdno_1159?lang=en.

HURDOVÁ, Jana, *Gymnázium v Pelhřimově v letech 1871–1921*, diplomová práce, České Budějovice 2013. Dostupné z: https://theses.cz/id/kcfsid/Gymnziium_v_Pelhimov_v letech_1871-1921.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dsoci%C3%A1ln%C3%AD%20p%C5%AFvod%20gymn%C3%A1zia%26start%3D8.

KOTOROVÁ, Dagmar, *Filozofický ústav v Plzni 1804–1849*, diplomová práce, Plzeň 2020. Dostupné z: <https://dspace5.zcu.cz/handle/11025/40660>.

KOVÁRNOVÁ, Pavlína, *Historicko-geografické aspekty populačního vývoje města Sušice*, bakalářská práce, České Budějovice 2013. Dostupné z: https://theses.cz/id/f7t5ib/BP_Pavlna_Kovrnov_Historicko-geografick_aspekty_populanho.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dsuc%C5%A1ice%26start%3D2.

LHOTÁK, Jan, *Dějiny města Janovice nad Úhlavou do roku 1848. Historická monografie*, diplomová práce, Kašperské Hory 2007. Dostupné z:

https://dspace.cuni.cz/bitstream/handle/20.500.11956/13528/DPTX_2007_1_11210_AS_ZK10001_122252_0_37175.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

NĚMCOVÁ, Adéla, *Kudlovský mlýn a mlynářská rodina Talaš*, bakalářská práce, Brno 2015. Dostupné z:

https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fis.muni.cz%2Fth%2Ffst1b%2FBakalarska_dip._prace_-_hlavni_verze.docx%3Fzpet%3Dhttps%3A%252F%252Ftheses.cz%252Fvyhledavani%252F%253Fsearch%253Dml%25C3%25BDny%2520su%25C5%25A1ice%2526start%253D2&wdOrigin=BROWSELINK.

NOVÁ, Lucie, *Činnost klubu turistů v Sušici v letech 1890–1914*, bakalářská práce, České Budějovice 2016. Dostupné z:

https://theses.cz/id/0fp10j/Cinnost_Klubu_ceskych_turistu_v_Susici_v_letech_1890-1914.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3DSu%25C5%A1ice%26start%3D4.

PICHLÍKOVÁ, Kristýna, *Písecké gymnázium v letech 1778–1850*, diplomová práce, České Budějovice 2009. Dostupné z:

https://theses.cz/id/12nnch/downloadPraceContent_adipIdno_6744?lang=en.

RŮŽIČKA, Jan, *Obecní reprezentace Bučovic a Slavkova 1850–1914*, disertační práce, Olomouc 2015. Dostupné z: https://theses.cz/id/vuh9hb/disertace_final.pdf.

ŠTĚCHOVÁ, Michaela, *Ochotnické dění v obcích na Sušicku, Horažďovicku a Klatovsku*, diplomová práce, Plzeň 2021. Dostupné z:

<https://dspace5.zcu.cz/handle/11025/44412>.

TLAPÁK, Radek, *Mlynářské řemeslo druhé poloviny 19. století a počátku 20. století na příkladu rodu Hynka Kulíka z Horního Bradla*, diplomová práce, Hradec Králové 2022. Dostupné z:

<https://theses.cz/id/l6nous/STAG95559.pdf?zpet=%2Fvyhledavani%2F%3Fsearch%3Dml%25C3%A1%25C5%99i%26start%3D2>.

VOJTEK, Libor, *Vývoj obecní samosprávy v letech 1848–1945*, bakalářská práce, Brno 2012. Dostupné z:

https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fis.muni.cz%2Fth%2Flyjy4%2FVyvoj_obecni_samospravy_v_letech_1848_-_1945.doc&wdOrigin=BROWSELINK.

Internetové zdroje

Archivní pomůcky Sušice. In: Inventare.cz [online], [cit. 2023-03-14]. Dostupné z: https://www.inventare.cz/pomucky?archiv=All&oddeleni=&nadpis=&misto=su%25C5%A1ice&od=&do=&nad=&elektronicke=All&skupiny=All&sort_by=nid&sort_order=ASC&page=2.

Antonín Pavlík. In: Legie 100 [online], [cit. 2023-01-15]. Dostupné z: <http://www.legie100.com/krev-legionare/83383/>.

František Kuchynka. In: Legie 100 [online], [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <http://www.legie100.com/krev-legionare/66607/>.

Knihy zemřelých [online], [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: <http://katalog.ahmp.cz/pragapublica/permalink?xid=59F81DED2E614234B6C7C4DC52A33CBE&scan=35#scan35>, s. 32.

Státní čsl. odborná mlynářská a pekařská škola, *Výroční zpráva státní odborné mlynářské školy v Břeclavi za školní rok 1925–1926*, Břeclav 1926. Dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/view/uuid:456b2090-2bd0-11e7-9efd-005056827e52?page=uuid:5048ee40-3a24-11e7-97e2-005056825209>.

Státní čsl. odborná mlynářská a pekařská škola, *Výroční zpráva státní odborné mlynářské školy v Břeclavi za školní rok 1934–1935*, Břeclav 1935. Dostupné z: <https://dnnt.mzk.cz/view/uuid:42ed2840-2bd0-11e7-9efd-005056827e52?page=uuid:f0069590-3a1f-11e7-8881-5ef3fc9ae867>.

Stručná historie. In: L. Pelant mlýn [online], [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <http://www.mlynpelant.cz/strucna.html>.

Střední průmyslová škola. In: Město Břeclav [online], [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://breclav.eu/kultura-cestovni-ruch-stredni-prumyslova-skola>.

Současnost. In: L. Pelant mlýn [online], [cit. 2023-03-16]. Dostupné z: <http://www.mlynpelant.cz/hlavni.html>.

Technologie potravin–mlynářství a výroba krmiv 29-41-M/01. In: Střední průmyslová škola potravinářství a služeb Pardubice [online], [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.spspas.cz/katalog-technologie-potravin-mlynarstvi-a-vyroba-krmiv-29-41-m-01-detail-35>.

The International Molinological Society [online], [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.molinology.org/>.

Publications. In: The international Molinological Society [online], [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.molinology.org/index.php/publications>.

Vodní mlýny. cz [online], [cit. 2023-04-18]. Dostupné z: <https://www.vodnimlyny.cz/>.

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Struktura odběratelů Národních novin (1848), s. 17.

Tabulka č. 2: Zastoupení jednotlivých řemesel u otců seminaristů v Českých Budějovicích v letech 1804–1848, s. 21.

Tabulka č. 3: Zastoupení jednotlivých řemesel u otců studentů píseckého gymnázia 1778–1850, s. 22.

Tabulka č. 4: Zastoupení jednotlivých řemesel u otců studentů filozofického lycea v Českých Budějovicích 1803–1848, s. 23.

Tabulka č. 5: Zastoupení jednotlivých řemesel u otců studentů plzeňského filozofického lycea 1804–1849, s. 24.

Tabulka č. 6: Zastoupení jednotlivých řemesel u otců studentů pelhřimovského gymnázia v letech 1871–1921, s. 26.

Tabulka č. 7: Vývoj obyvatel a počtu domů v Janovicích nad Úhlavou, s. 28–29.

Tabulka č. 8: Náboženské poměry v Janovicích nad Úhlavou, s. 30.

Tabulka č. 9: Vývoj obyvatel v městě Sušici, s. 57.

Přílohy

Seznam textových a obrazových příloh

Příloha č. 1: Mlynářský znak.

Příloha č. 2: Městský znak Janovic nad Úhlavou.

Příloha č. 3: Výsledky obecních voleb v Janovicích nad Úhlavou mezi lety 1839–1935.

Příloha č. 4: Zobrazení průvodu mlynářů.

Příloha č. 5: Mlýn čp. 4. Mapa k roku 1837.

Příloha č. 6: Mlýn čp. 39. Mapa z roku 1837.

Příloha č. 7: Kandidátní listina z obecních voleb roku 1923.

Příloha č. 8: Markův mlýn čp. 95. Mapa z roku 1837.

Příloha č. 9: Dům čp. 214 u Markovského mlýna.

Příloha č. 10: Mlýn čp. 4 na nákresu z revize k roku 1935.

Příloha č. 11: Kandidátní listina k obecním volbám z roku 1919.

Příloha č. 12: Kandidátní listina k obecním volbám 1923.

Příloha č. 13: Kandidátní listina k obecním volbám roku 1932.

Příloha č. 14: Kandidátní listina pro volbu obecního zastupitelstva k roku 1935.

Příloha č. 15: Kandidátní listina k volbám obecního zastupitelstva v roce 1932.

Příloha č. 16: Kandidátní listina z obecních voleb k roku 1919.

Příloha č. 17: Malý mlýn čp. 2. Mapa k roku 1837.

Příloha č. 18: Pelantův mlýn čp. 8. Mapa k roku 1837.

Příloha č. 19: Roušarův mlýn čp. 28. Mapa k roku 1837.

Příloha č. 20: Kotrchův mlýn čp. 68. Mapa k roku 1837.

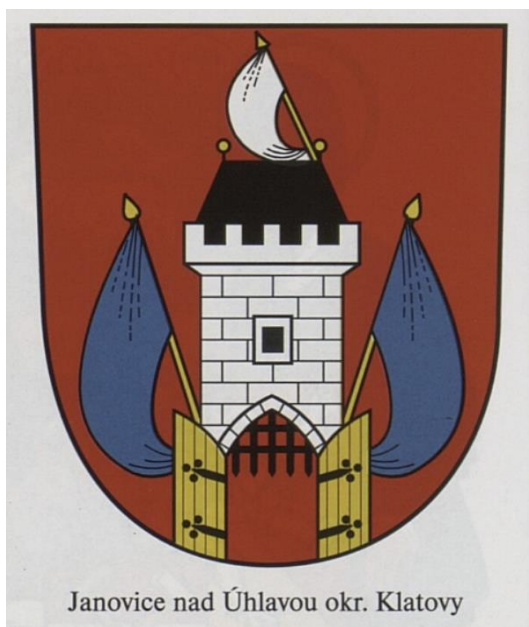
Příloha č. 21: Janoudův mlýn čp. 149. Mapa k roku 1837.

Příloha č. 22: Dolejší mlýn čp. 157. Mapa k roku 1837.

Příloha č. 1: Mlynářský znak. Dostupné z: <http://jarosuvmlyn.cz/historie.html>.

Příloha č. 2: Městský znak Janovic nad Úhlavou. Dostupné z: [Velká encyklopedie měst a obcí ČR | Moravská zemská knihovna v Brně | Digitální knihovna Kramerius \(mzk.c](https://dnnt.mzk.cz/view/uuid:ca4117e0-724d-11e5-9690-005056827e51?page=uuid:20e7a750-8fc5-11e5-b433-5ef3fc9bb22fz)
[https://dnnt.mzk.cz/view/uuid:ca4117e0-724d-11e5-9690-005056827e51?page=uuid:20e7a750-8fc5-11e5-b433-5ef3fc9bb22fz\)](https://dnnt.mzk.cz/view/uuid:ca4117e0-724d-11e5-9690-005056827e51?page=uuid:20e7a750-8fc5-11e5-b433-5ef3fc9bb22fz).

Příloha č. 3: Výsledky obecních voleb v Janovicích nad Úhlavou mezi lety 1839–1935.

1850⁷¹⁰

Dne 25. srpna zvoleni do obecního výboru: P. Antonín Špirmann (farář), **Antonín Pavlík**, František Fiala, Jan Janda (čp. 119), Václav Janda (čp. 74), František Vlček (pekař), Jan Cinterhof, Jan Janda (čp. 78), Simon Svoboda, Jan Fiala, Jan Bureš, Jan Suttý.

Dne 9. září zvolen purkmistrem František Vlček a do rady Jan Cinterhof, P. Antonín Špirmann.

1861⁷¹¹

Dne 6. ledna 1861 zvoleni do obecního výboru: Antonín Kobler, **Josef Pavlík**.

1864⁷¹²

Dne 24. srpna 1864 zvoleni do obecního výboru (18): Josef Kobler, Pavel Viták, **Josef Pavlík**, Antonín Schrámek, František Fiala, Karel Kobler, Josef Fiala, Václav Suttý, Jan Janda, Antonín Kobler, Pavel Viták, Tomáš Kilián, Havel Bauer, Karel Janda, Herman Fleischer, Volf Steiner, Antonín Lom, Václav Fiala (čp. 37).

Náhradníci (9): Jakub Janda, Martin Vlček, Václav Podstatný, Emanuel [?], [?], Jiří Suttý, [?] Mrvík, Josef Kilián, Josef [?].

Dne 7. září 1864 zvolen purkmistrem (už psán jako starosta) zvolen Josef Kobler a do rady František Fiala, František Vlček, Josef Fiala.

1867⁷¹³

Dne 31. října 1867 zvoleni do obecního výboru: za III. voličský sbor Antonín Kobler (čp. 51, měšťan), Martin Šrámek (čp. 33, hospodský), Bernard Klein (čp. 78, obchodník), Jakub Altmann (čp. 67, obuvník), Jakub Janda (čp. 119, gruntovník), Michal Úlovec (čp. 17, krejčí); za II. voličský sbor Josef Fiala (čp. 2, gruntovník), Pavel Viták (čp. 18, gruntovník), Václav Suttý (čp. 169, gruntovník), Antonín Lom (čp. 85, gruntovník), Jan Janda (čp. 86, gruntovník), František Cinterhof (čp. 84, gruntovník); za I. voličský sbor:

⁷¹⁰ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935. Také BERÁNKOVÁ, s. 9

⁷¹¹ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

⁷¹² Tamtéž. Také v BERÁNKOVÁ, s. 10.

⁷¹³ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

Josef Kobler (čp. 55, gruntovník), Václav Fiala (čp. 37, gruntovník) Karel Janda (čp. 83, gruntovník), Havel Bauer (čp. 68, gruntovník), Jan Cinterhof (čp. 67, gruntovník) Isak Steiner (čp. 53, gruntovník).

Náhradníci: za III. voličský sbor Martin Vlček (čp. 63, gruntovník), Václav Podstatný (čp. 93, gruntovník), Josef Koranda (čp. 112, gruntovník); za II. voličský sbor Antonín Mrvík (čp. 73, gruntovník), Matěj Pauli (čp. 23, gruntovník), Josef Kilián (čp. 106, gruntovník); za I. voličský sbor Jan Cais (čp. 2), Bernard Janda (čp. 76, gruntovník), František Cíl (čp. 76, gruntovník).

Purkmistrem zvolen a do rady Antonín Kobler, Josef Fiala, Josef Kobler.

1870⁷¹⁴

Dne 21. listopadu 1870 byl zvolen purkmistrem Josef Kobler a do rady Karel Janda, Jakub Suttý, Václav Fiala.

Do obecního výboru zvoleni: III. voličský sbor Antonín Kobler, Václav Suttý, Karel Kobler, Jakub Janda, Michal Úlovec, Jan Janda (čp. 133). Za II. voličský sbor Josef Fiala, Jan Bureš, Havel Bauer, Josef Mára, Jan Fiala (čp. 49), Jan Janda (čp. 86). Za I. voličský sbor P. Anton Spirman, Jan Cinterhof, Karel Janda, Bernard Klein, Matěj König, Izák Steiner.

Za náhradníky zvoleni: Za III. voličský sbor Josef Kilián, Václav Podstatný, Josef Braun. II. voličský sbor Václav Babka, Petr Nikl, Josef Viták. Za I. voličský sbor Jan Cais, Josef Koranda, František Sperl.

1871⁷¹⁵

Dne 15. února zvoleni do obecního výboru: Josef Fiala, Havel Bauer, Jan Bureš, Jan Fiala, Jan Janda, Josef Mára, Václav Fiala, Jakub Suttý, František Vlček.

Dne 23. února zvolen jako purkmistr Josef Fiala a do rady Karel Janda, Jan Cinterhof, Jan Bureš.

Do obecního výboru zvoleni: I. voličský sbor P. Anton Spirmann, Isac Steiner, Bernard Klein, Karel Janda, Jan Cinterhof, Matias König. Za II. voličský sbor Havel Bauer, Josef Fiala, Jan Bureš, Jan Fiala (čp. 40), Josef Mára, Václav Fiala (čp. 37).

⁷¹⁴ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935. Také BERÁNKOVÁ, s. 10.

⁷¹⁵ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935. Též BERÁNKOVÁ, s. 10.

Za náhradníky: I. voličský sbor Josef Höfler, Pavel Cinterhof, Jakub Suttý (čp. 172). II. voličský sbor Václav Babka, Antonín Mrvík, Jan Cais.

1874⁷¹⁶

Dne 8. ledna byl jako purkmistr Josef Fiala a do rady Havel Bauer, Jan Fiala, Pavel Viták. Do obecního výboru zvoleni: III. voličský sbor Karel Kobler (čp. 30), Jan Fiala (čp. 49), Jan Viták (čp. 62), Václav Šaloun (čp. 98), Jiří Oberhofer (čp. 157), Jan Cais (čp. 7). Za II. voličský sbor Antonín Kobler, Jakub Janda, Josef Fiala, Jan Bureš, Matěj König, Josef Viták. I. voličský sbor Karel Janda, Isák Steiner, Havel Bauer, Bernard Klein, Jan Janda, Isák Pollak.

Náhradníci: III. voličský sbor Michal Šleder (čp. 162), Peter Niewel (čp. 167), Čeněk Mandak (čp. 57). II. voličský sbor František Höfler, Antonín Bureš, Jan Suttý. I. voličský sbor Josef Cinterhof, Josef Kilian, Václav Babka.

1876⁷¹⁷

Do obecního výboru zvoleni Bernard Klein, Josef Cinterhof, Josef Kilián, Jan Cais, Josef Kobler, Matěj König, Jakub Janda a do rady Karel Viták, Havel Bauer.

1877⁷¹⁸

Dne 25. ledna 1877 byl purkmistrem zvolen Jakub Suttý a do rady Antonín Kobler, Jan Janda, Jan Fiala. Do obecního výboru zvoleni Josef Kobler (čp. 55), **Josef Pavlík (čp. 4)**, Josef Cinterhof (čp. 65), Antonín Lom (čp. 85), Josef Fiala (čp. 2), Jiří Oberhofer (čp. 157), Jan Bureš (čp. 45), Jan Janda (čp.86), Pavel Viták (čp. 18), František Fiala (čp. 41), Jan Hofman (čp. 142), František Cinterhof (čp. 84), Antonín Kobler (čp. 51), Josef Höffler (čp. 58), Jakub Suttý (čp. 9), Jan Fiala (čp. 49), Antonín Mrvík (čp. 73), Jakub Suttý (čp. 172). Za náhradníky: Michal Janda (čp. 31), Josef Koranda (čp. 112), František Irlbek (čp. 29), Jan Ciel (čp. 76), Jan Suttý (čp. 11), Josef Irlbek (čp. 69), Emanuel Kobler (čp. 66), Josef Viták (čp. 44), Josef Janda (čp. 165).

⁷¹⁶ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

⁷¹⁷ BERÁNKOVÁ, s. 10.

⁷¹⁸ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935. Také BERÁNKOVÁ, s. 10. Výsledky vydány i v Šumavanu: Šumavan, 10.02.1877, 10/7, s. 66.

1879⁷¹⁹

Do obecního výboru zvoleni Antonín Mrvík, Jakub Suttý, Karel Viták, Josef Fiala, Josef Cintrhof a do rady Josef Janda, Georg Oberhofer.

1880⁷²⁰

Dne 20. ledna do obecního výboru zvoleni: I. voličský sbor Karel Benda, František Cinterhof, Bernard Janda, Jan Janda, Jan Cíl, František Blaha. I. voličský sbor Jakub Suttý (čp. 172), František Sandbauer (čp. 96), Antonín Cinterhof (čp. 67), Jiří Oberhofer (čp. 157), Isák Steiner (čp.53), Josef Kobler (čp. 55).

Za náhradníky: II. voličský sbor Václav Viták, Václav [?], Jakub Altman. I. voličský sbor.

1881⁷²¹

Dne 11. června do obecního výboru zvolen Karel Benda, Bernard Janda, František Cinterhof, Jan Cíl, Jan Janda (čp. 86), Jakub Suttý (čp. 9).

Za náhradníky zvoleni Václav Poliár, Václav Viták, Jakub Altmann.

Dne 7. července zvolen jako purkmistr Karel Benda a do rady zvolen Antonín Cinterhof, Jan Janda, František Cinterhof.

1885⁷²²

Dne 1. července byl do rady zvolen Antonín Cinterhof, František Cintrhof, Antonín Kobler a jako purkmistr byl zvolen Karel Benda.

1889⁷²³

1890⁷²⁴

Jako purkmistr zvolen Antonín Viták.

⁷¹⁹ BERÁNKOVÁ, s. 10.

⁷²⁰ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935. Zrušení voleb viz Šumavan, 04. 12. 1880, 13/49, s. 654.

⁷²¹ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935. Také Šumavan, 29.01.1881, 14/5, s. 52.

⁷²² Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

⁷²³ Tamtéž.

⁷²⁴ BERÁNKOVÁ, s. 10. Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

1895⁷²⁵

Dne 14. března byl jako purkmistr zvolen Antonín Viták a do rady Josef Kobler, Jan Janda, Václav Saloun.

Do obecního výboru zvoleni Václav Viták (čp. 27), Václav Saloun (čp. 98), Václav Cinterhof. Antonín Janda (čp.155), Karel Mikuláš, František Kufner, Jan Janda (čp. 86), Josef Irlbek (čp. 69), Václav Viták (čp. 18), Václav Janoušek, Jan Janda (čp. 159), Pavel Raur, Antonín Viták, Alois König, **Josef Braun**, Antonín Vlček, Josef Kobler (čp. 55), Bedřich Steiner.

Za náhradníky zvoleni Jan Novák, Antonín Mastík, Tomáš Hnízdo, Josef Koranda, Václav Jandovský, Josef Janda (čp. 133), Václav Polcar, Antonín Novák, Ferdinand Cíl.

1888⁷²⁶

Jako purkmistr byl zvolen Karel Benda.

1899⁷²⁷ Obecní volby (23. březen 1899)

1904⁷²⁸

Dne 25. února jako purkmistr zvolen Antonín Viták a jako rada Emanuel Janda, Alois König, Antonín Vlček, Josef Kobler.

1907⁷²⁹

1911⁷³⁰

⁷²⁵ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

⁷²⁶ Šumavan, 22.12.1888, 21/51, s. 586.

⁷²⁷ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

⁷²⁸ Tamtéž. Těž Šumavan, 27.02.1904, 37/9, s. 7.

⁷²⁹ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

⁷³⁰ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

1913⁷³¹

Dne 6. března byl do obecní výboru zvolen Antonín Viták (rolník), Alois König (rolník), Zikmund Lederer (obchodník), Hynek Altman (cihlář), Josef Houška (řídící učitel), **Emanuel Pavlík (mlynář)**, Emanuel Janda (rolník), František Lom (rolník), Václav Polcar (rolník), Josef Idlbek (rolník), Josef Janda (rolník), Karel Novák (rolník), Josef Koranda (rolník), Antonín Vlček (pekař), František Janda (rolník), Jan Janda (rolník), Josef Adámek (rolník), Vavřinec Kilian (rolník).

Náhradníci: Samuel Feldman (obchodník), František Cindrhof (rolník), Bedřich Steiner (obchodník), Josef Dvořák (rolník), Václav Viták (rolník), Ondřej Idlbek (rolník), Ludvík Polcar (truhlář), František Mikuláš (kolář), Jan Terč (domkář).

1915⁷³²

Dle Antonína Chytila k roku 1915 purkmistrem Antonín Viták, jako rada Emanuel Janda (rolník), Antonín Vlček (pekař), Josef Koranda (rolník), Alois König (rolník). V obecním výboru Hynek Altman (cihlář), Josef Adámek (rolník), Josef Idlbek (rolník), Jan Janda (rolník), Josef Janda (rolník), František Janda (rolník), Josef Houška (řídící učitel), Vavřinec Kilián (rolník), Karel Novák (rolník), František Lom (rolník), Zikmund Lederer (obchodník), **Emanuel Pavlík (mlynář)**, Václav Polcar (rolník).

1919⁷³³

Dne 15. července jako purkmistr zvolen Josef Bozděch (učitel) (konec Vitáka po 30 letech) jako náměstek starosty zvolen **Jan Pavlík**.

Do volební komise vybrán Josef Dvořák, Josef Idlbek, Josef Bozděch, Václav Fiala, Matouš Ferus, Antonín Květoun.

Jako zmocněnci volebních stran vybráni **Jan Pavlík**, Josef Tureček, Hynek Kurz.

Do rady zvolen Václav Staubr, Karel Cintrhof, Alois Janda, Antonín Květouň.

Do obecního výboru zvolen Antonín Viták, **Jan Pavlík (čp.93)**, Karel Cintrhof, Josef Dvořák, Václav Janda, Josef Adámek, Jan Janda, Antonín Květoun (zámečník), Janda Alois, Karel Hnízdo (kolář), Josef Petrmichl (krejčí), Matouš Ferus (šafář velkostatku,

⁷³¹ Tamtéž.

⁷³² CHYTIL, Alois, Chytilův úplný adresář Království českého díl III., Rokycany 1915, s. 573–574.

⁷³³ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935. Také SOKA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 43–44.

„zámeček“), Josef Bozděch (učitel), Josef Staubr, Hynek Kurz (kolář), František Novák, Josef Netál, Václav Fiala.

1923⁷³⁴

Dne 16. září jako purkmistr zvolen Václav Fiala a jako náměstek starosty: **Jan Pavlík (čp. 93)**

Do rady zvolen Josef Bozděch (učitel), Václav Tauš, Josef Roboch, Josef Petrmichl (krejčí).

1924⁷³⁵

Předsedou volební komise zvolen **Jan Pavlík** a jako členové komise Václav Fiala (rolník), Josef Mikuláš (rolník), náhradníci: Josef Janda (rolník), Ludvík Polcar (truhlář).

1928⁷³⁶

Dne 4. března zvolen jako purkmistr F. K. Pacner (obchodník a majitel hospodářství) za pol. stranu republikánskou a jako náměstek starosty zvolen původně Ludvík Úbl (odborný učitel) za sociálnědemokratickou stranu, ale vzdal se postu členství v zastupitelstvu i v obecní radě, protože je členem okresní správní komise v Klatovech. Za něho zvolen náměstkem starosty Josef Bozděch. Do městského zastupitelstva nastoupil podle pořadí první náhradník za stranu soc. dem. Karel Svoboda (železniční zřízenec).

Do rady zvolen Josef Janda, Josef Bozděch, **Karel Pavlík**, Karel Tichý.

1932⁷³⁷

Dne 2. dubna zvoleni do volební komise **Jan Pavlík**, Josef Tomeček, Jan Svoboda, Karel Rubáš, Václav Peterčík. Jako purkmistr zvolen Josef Bozděch (ředitel obecné a měšťanské školy) a jako náměstek starosty Josef Idlbek (rolník).

Do rady zvolen Rudolf Matěk, Václav Viták, Karel Rubáš, **Jan Pavlík**.

⁷³⁴ Tamtéž, s. 57–58. Také v Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

⁷³⁵ Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

⁷³⁶ SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 131–133. Také BERÁNKOVÁ, s. 10. Lze najít i v Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

⁷³⁷ SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 177–179. Také Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

1935⁷³⁸

Dne 2. června jako předseda volební komise zvolen Tomáš Walter a jako členové rady Jaroslav Svoboda, Josef Idlbek, Rudolf Matěk, Josef Altmann, František Netal.

Jako purkmistr zvolen Josef Bozděch a jako náměstek starosty Karel Rubáš.

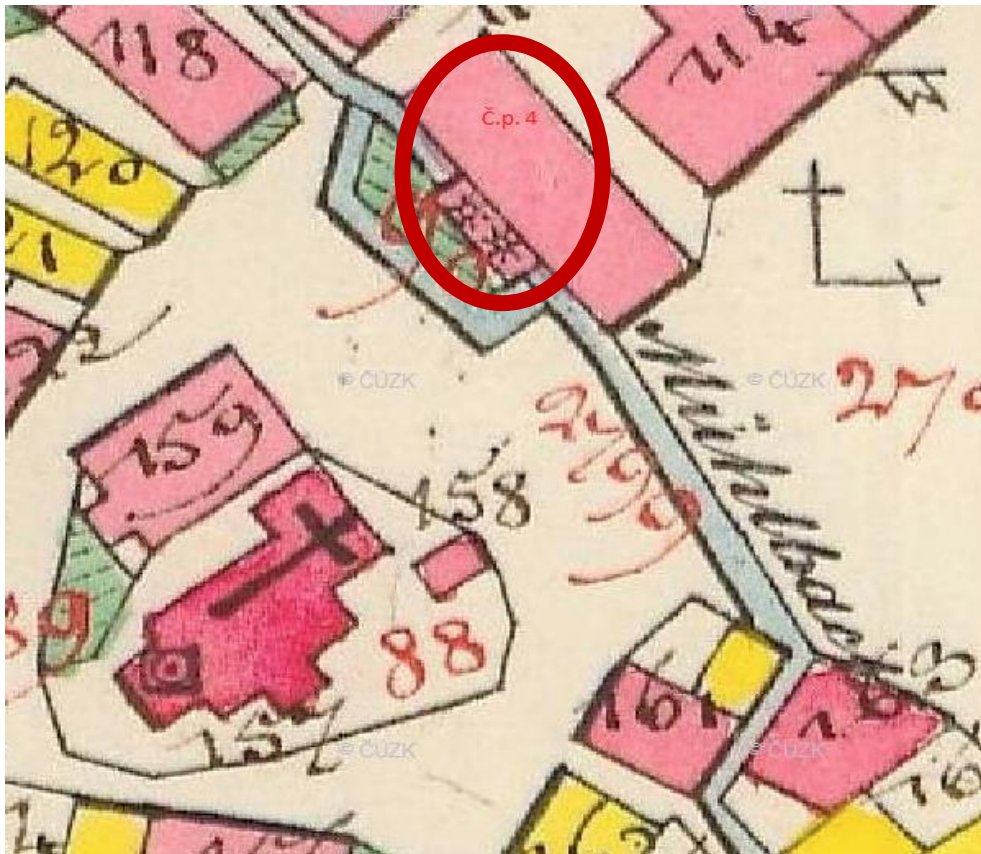
Do rady zvoleni **Jan Pavlík**, Josef Tureček, Rudolf Matěk, Josef Idlbek.

Příloha č. 4: Zobrazení průvodu mlynářů. Jezdec nese štít s vyobrazením mlynářského znaku. PROCHÁZKA, Zdeněk, *Domažlické mlýny, mlynáři a mlýnská strouha*, Domažlice 2015, s. 10.

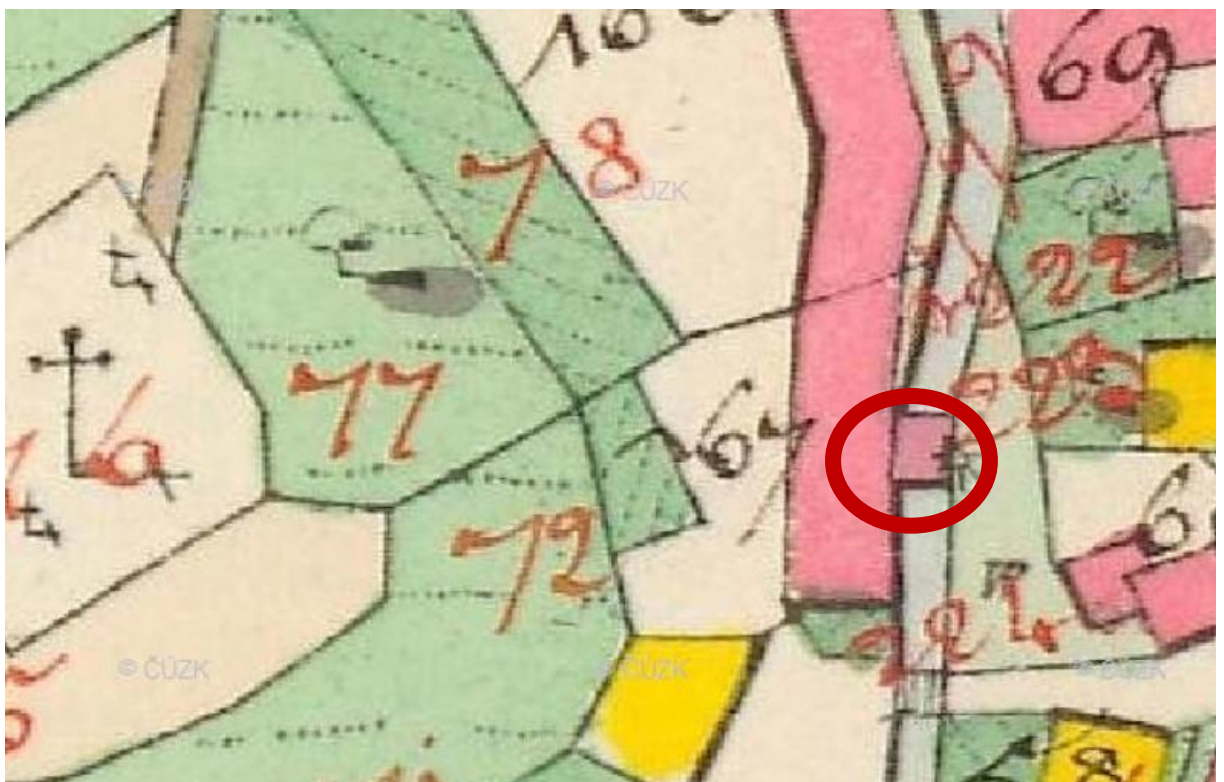

⁷³⁸ SOkA Klatovy, AM Janovice, pamětní kniha 1893–1940, s. 208–209. Také Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935. Výsledky také v Šumavanu. Šumavan, 05. 06. 1935, 67/43, s. 4.

Příloha č. 5: Mlýn čp. 4. Mapa k roku 1837. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>.

Příloha č. 6: Mlýn čp. 39. Mapa z roku 1837. Dostupné z: <https://ags.cuzk.cz/archiv/>.

Příloha č. 7: Kandidátní listina z obecních voleb 1923, kde byl zapsán na kandidátní listině Antonín Braun a je mu tak potvrzeno bydliště v domě čp. 39. Na stejné kandidátce se nachází i mlynář Václav Engler z čp. 4. Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

Janovicích^u Jukl, dne 31. srpna 1923.

*Kandidátní listina
Občanské strany.*

*Obecnímu úřadu
v Janovicích^u Juklavska.*

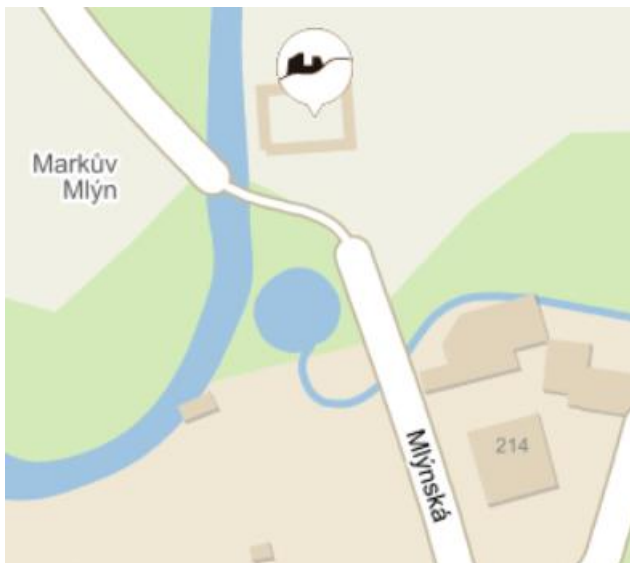
*K nastávajícím obecním volbám,
na den 10. září t. r. ustanoveným ve zdejší
obci předkládáme podle § 20. každá volení
v obcích tuto kandidátní listinu.*

<i>Poradí</i>	<i>Jméno a příjmení kandidáta</i>	<i>Kamistoání</i>	<i>Bydliště</i>
1	Josef Borečich	učitel	Janovice ^u Jukl, č. 215
2	Václav Engler	mlynář	— " — , č. 4.
3	Josef Altman	majitel cihelny	— " — , č. 180
4	Josef Kobler	zámečnick a ruský legionář	— " — , č. 30
5	František Novák	truhlář	— " — , č. 198
6	Josef Lorenz	chalupník	— " — , č. 24
7	Václav Faus	rolník	— " — , č. 23
8	František Ulovec	domkář	— " — , č. 17
9	Antonín Mrvik	klenář	— " — , č. 14
10	Josef Maranc	domkář a ruský legionář	— " — , č. 13
11	Jan Cipr	chalupník	— " — , č. 181
12	Jan Ferč	chalupník	— " — , č. 8
13	Antonín Braun	mlynářský	— " — , č. 39
14	Josef Štal	hatonos	— " — , č. 22

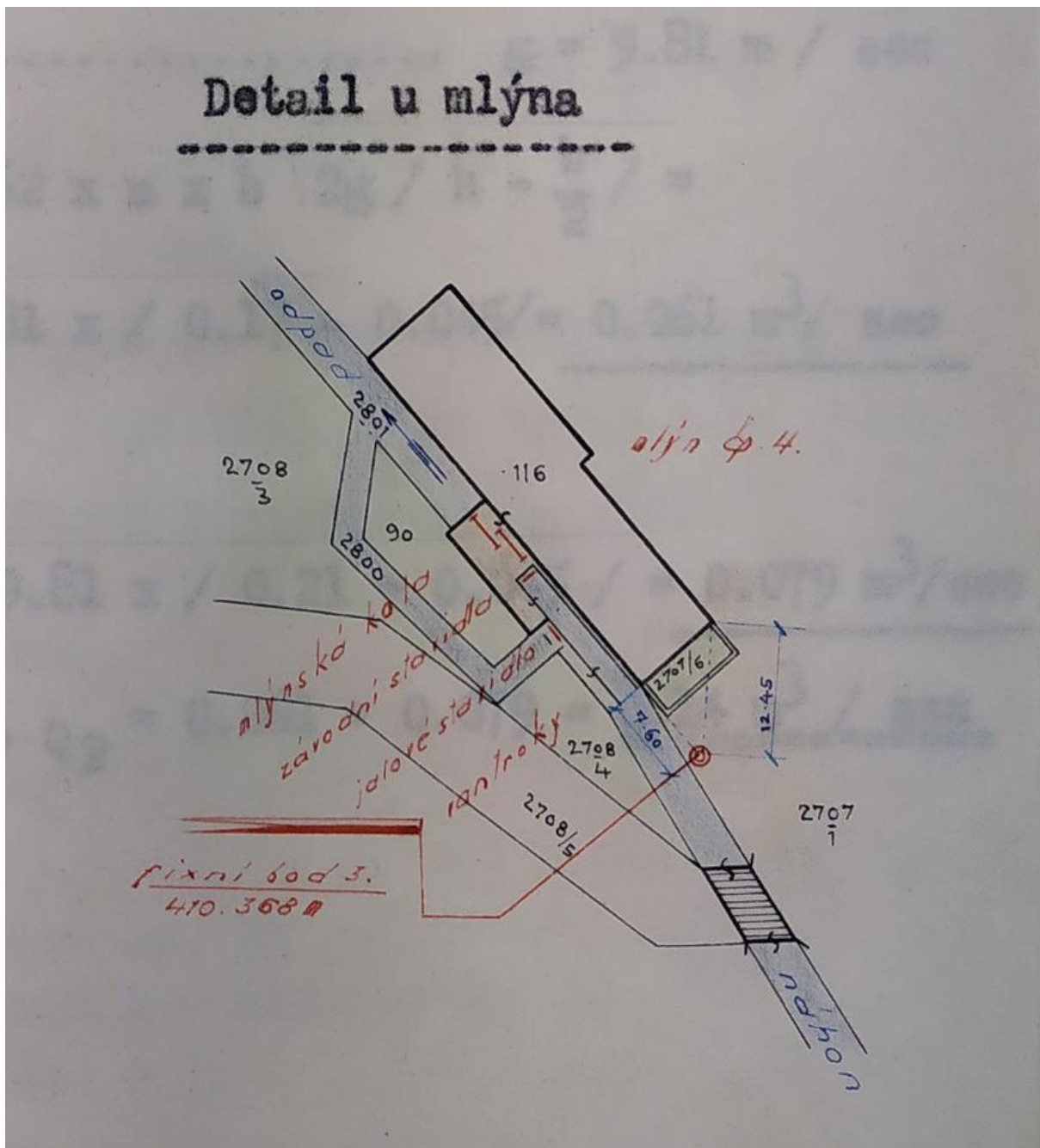
Příloha č. 8: Markův mlýn čp. 95. Mapa z roku 1837. Dostupné z:
<https://ags.cuzk.cz/archiv/>.

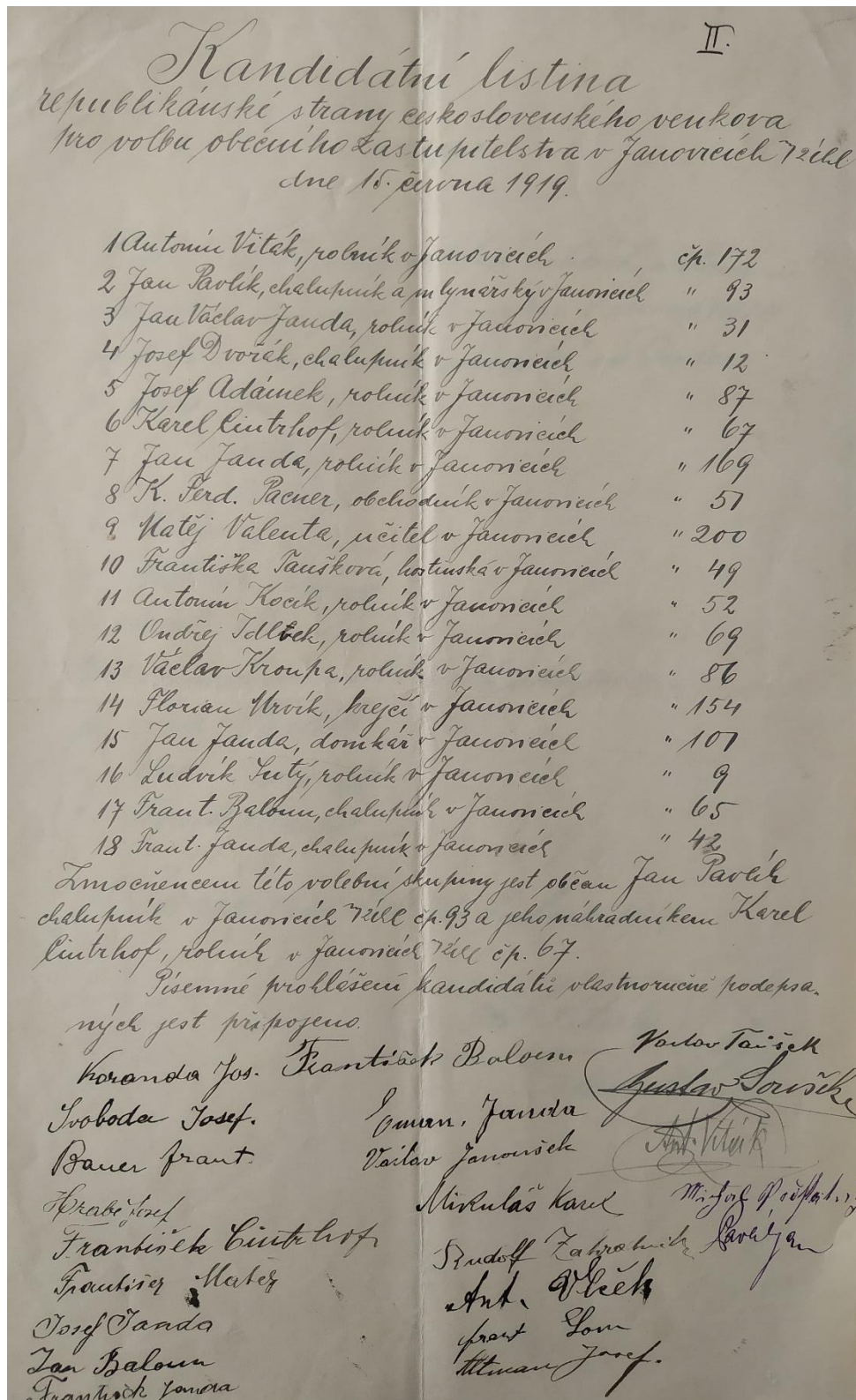
Příloha č. 9: Dům čp. 214 u Markovského mlýna. Dostupné z:
<https://www.vodnimlyny.cz/>.

Příloha č. 10: Mlýn čp. 4 na nákrese z revize k roku 1935. Státní okresní archiv Klatovy, Okresní úřad Klatovy-vodní knihy (nezpracovaný fond) karton označený 532.

Příloha č. 11: Kandidátní listina k obecním volbám z roku 1919, kde kandidoval Jan Pavlík za stranu republikánskou a zároveň byl zmocněncem strany. Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

Příloha č. 12: Kandidátní listina k obecním volbám 1923, kde je zapsán Jan Pavlík jako domkař z domu čp. 93. Je také zvolen jako zmocněnec volební skupiny. Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

Kandidátní listina

Republikánské strany zemědělského a malorolnického lidu,
Domoviny domkářů a malorolníků.

1. Jan Pavlík, domkář v Janovicích 7200 čp. 93.
2. J. Koller, hostinský v Janovicích 7200 čp. 3
3. Václ. Fiála, rolník v Janovicích 7200 čp. 2.
4. Florian Hroch, křížeč v Janovicích 7200 čp. 154
5. Josef Dvořák, malorolník v Janovicích 7200 čp. 12
6. Jan Hroch, rolník v Janovicích 7200 čp. 73.
7. Josef Janda, rolník v Janovicích 7200 čp. 80
8. Václ. Peterík, obuvník v Janovicích 7200 čp. 159.
9. L. K. Jacek, obchodník v Janovicích 7200 čp. 57
10. Frant. Cutaňhof, rolník v Janovicích 7200 čp. 84
11. Václ. Altmann, rolník v Janovicích 7200 čp. 130
12. Kateřina Polcarová, rolnice v Janovicích 7200 čp. 48
13. Jan Kalivoda, hostinský v Janovicích 7200 čp. 157.
14. Karel Morák, rolník v Janovicích 7200 čp. 76
15. Václ. Hluc, obuvník v Janovicích 7200 čp. 171
16. Václ. Víták, rolník v Janovicích 7200 čp. 18.
17. Josef Hrabě, rolník v Janovicích 7200 čp. 41.
18. Ant. Vlček, pekař v Janovicích 7200 čp. 59.

Zmocněncem volební skupiny je p. Jan Pavlík
v Janovicích 7200 čp. 93 a jeho náhradníkem p. Karel Mikuláš
v Janovicích 7200 čp. 172.

Pisemné prohlášení vlastnoručně podepsané všech kandidátů je připojeno.
Podpisy voličů na druhé straně.

Příloha č. 13: Kandidátní listina k obecním volbám roku 1932, kde je zapsán Jan Pavlík. Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

Kandidátní listina		
Republikánské strany zemědělského a maloroľnického lidu		
a Domoviny domkářů a maloroľníků.		
1.	Janda Karel	v Janovicích čp. 90
2.	Pavlik Jan	v Janovicích čp. 93
3.	Grabě Josef	v Janovicích čp. 41
4.	Mrvík Krištin	v Janovicích čp. 154
5.	Šrobarda Zevuslav	v Janovicích čp. 26
6.	Škach František	v Janovicích čp. 183
7.	Mikuláš Josef	v Janovicích čp. 107
8.	Kučil Karel	v Janovice čp. 58
9.	Alinzer Václav	v Janovicích čp. 168
10.	Dvořák Josef	v Janovicích čp. 12

Příloha č. 14: Kandidátní listina pro volbu obecního zastupitelstva k roku 1935, kde byl Jan Pavlík. Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

6

Kandidátní listina

Domoviny domkářů a maloročníků

**pro volbu obecního zastupitelstva v Janovicích n. Úhl.
dne 2. června 1935.**

1. Janda Karel, rolník, Janovice nad Úhl. čp. 90.
2. Pavlík Jan, rolník, Janovice nad Úhl. čp. 93.
3. Hrabě Josef, rolník, Janovice nad Úhl. čp. 41.
4. Mrvík Florián, krejčí, Janovice nad Úhl. čp. 154.
5. Svoboda Jaroslav, rolník, Janovice nad Úhl. čp. 26.
6. Škach František, rolník, Janovice nad Úhl. čp. 183.
7. Mikuláš Josef, rolník, Janovice nad Úhl. čp. 107.
8. Kutil Karel, truhlář, Janovice nad Úhl. čp. 58.
9. Hnízdo Václav, kolář, Janovice nad Úhl. čp. 168.
10. Dvořák Josef, rolník, Janovice nad Úhl. čp. 12.

Příloha č. 15: Kandidátní listina k volbám obecního zastupitelstva v roce 1932, kde se nachází Karel Pavlík. Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

K A N D I D Á T N Í L I S T I N A 5

českosl. živnostensko-obchodnické strany středostavovské pro volbu obecního
zastupitelstva

v Janovicích nad Úhlavou konanou dne 3. dubna 1932

Pořadí	Jméno a příjmení	zaměstnání	bydliště	čp.
1	Pavlík Karel	obchodník dobytkem	Janovice n/Úhl.	213
2	Růbáš Karel	soustružník	..-	20
3	Martin Jakub	krejčí	..-	199
4	Krátký Hynek	pokryvač	..-	162
5	Seidl Emanuel	obuvník	..-	191
6	Pokorný Ludvík	holič	..-	110

Zmocněnec volební skupiny :

Růbáš Karel soustružník, Janovice nad Úhl.

náhradník zmocněnce :

Altman Josef, majitel cihelny, Janovice n/Úhl.

Kandidátní listina byla obecnímu úřadu předložena dne 10. března 1932

o M..... hod. 10. pol. ve dvou stejnopisech.

V Janovicích nad Úhl., dne 11. března 1932.

razítko obecní:

Kobu Jo.
.....
starosta:

Příloha č. 16: Kandidátní listina z obecních voleb k roku 1919, kde je zapsán Václav Engler. Státní okresní archiv Klatovy, Archiv města Janovice nad Úhlavou, inv. č. 263, ev. č. 11, Volby 1850–1935.

Kandidátní listina
volební skupiny sdružených domkářů a živnostníků
pro Janovice nad Úhlavou.

V. řada:	Kandidát		Kandidátka	
	jméno a příjmení	stav	bydliště	čís. domu
1.	Václav Fiala	rolník	Janovice n. Úhl.	2
2.	Josef Bouděch	učitel	-	36
3.	Bohyněk Kurec	kolář	-	163
4.	Václav Stauber	rolník	-	137
5.	Josef Ketal	listonos	-	22
6.	František Novák	truhlář	-	198
7.	František Buntáhoj	rolník	-	84
8.	Josef Lorenc	chalupník	-	24
9.	Josef Jabka	kovář	-	173
10.	Jan Jerič	chalupník	-	8
11.	Josef Polboch	truhlář	-	153
12.	Václav Altman	rolník	-	130
13.	Karel Janda	hostinský	-	122
14.	Václav Engler	mlýnář	-	4
15.	Johumil Lohes	zámečník	-	1
16.	František Hlovec	volební invalida	-	17
17.	František Kufner	truhlář no odpovědný	-	16
18.	Josef Kufka	obuvník	-	100
19.	Karel Antel	truhlář	-	49
20.	Antonín Mrík	klempíř	-	14
Členové strany:				
	Bohyněk Kurec	kolář	Janovice n. Úhl.	163
	Josef Jabka	truhlář	Jan Jajic	27
	Václav Viták		Novi Jajic	

v Janovicích/Úhl. č. 8. listina 1919.
 Jan Janda
 Karolína Janda, Jakub Altman
 Terézie Fialová
 Václav Fiala, J. Kufcova
 Juliana Jerič
 Karolína Kufnerová
 Františka Lorenc, Alena František
 Josefa Ketalova, Frant. Fiala.
 Mrvitz Josef, František Prochla
 Kateřina Mríková
 Kateřina Mríková, dcera
 Jan Polbochov
 Studa Něhová

Příloha č. 17: Malý mlýn čp. 2. Mapa k roku 1837. Dostupné z:
<https://ags.cuzk.cz/archiv/>.

Příloha č. 18: Pelantův mlýn čp. 8. Mapa k roku 1837. Dostupné z:
<https://ags.cuzk.cz/archiv/>.

Příloha č. 19: Roušarův mlýn čp. 28. Mapa k roku 1837. Dostupné z:
<https://ags.cuzk.cz/archiv/>.

Příloha č. 20: Kotrchův mlýn čp. 68. Mapa k roku 1837. Dostupné z:
<https://ags.cuzk.cz/archiv/>.

Příloha č. 21: Janoudův mlýn čp. 149. Mapa k roku 1837. Dostupné z:
<https://ags.cuzk.cz/archiv/>.

Příloha č. 22: Dolejší mlýn čp. 157. Mapa k roku 1837. Dostupné z:
<https://ags.cuzk.cz/archiv/>.

Resumé

In the past, millers were a very specific group in society. Due to their better financial situation combined with their wealth, education and a certain social prestige, they stood out above the rest of the population. Many successful figures of national history shared the miller's background. For example, the politician František Ladislav Rieger or the composer Josef Mysliveček. Was their success conditioned by the good background of the miller's family? The aim of this thesis is to determine whether the gradual decline of the miller's craft, which is reported in the contemporary literature, really took place here on the basis of local research. Also, whether millers, on the basis of their better financial situation, could afford a higher level of education and whether they were involved in local social and political life.

In the introduction of the thesis, the author introduces the available literature on the topic and describes their relevance. She does not omit other qualifying works on a similar topic. Among other things, she mentions foreign literature, which, however, is not a priority for the given local topic. Last but not least, she mentions the very successful national database of mills and its foreign equivalent.

The first chapter of this thesis deals with a brief history of the milling industry itself. The technical facilities of the mills are purposely omitted as they are not primarily relevant to the focus of the thesis. Next, the author briefly describes the social situation of millers in society in general. The thesis also examines the numerical representation of millers' descendants in selected educational institutions. It then compares more closely the representation of other selected crafts in comparison with millers. In doing so, the author attempts to demonstrate the possible greater financial opportunities that enabled millers to afford to send their descendants to study.

The analysis then turns to the two selected localities. Sites of varying size are purposively retained to ensure that the results are demonstrable for a variety of locations. Specifically, the research goes to the agrarian town of Janovice nad Úhlavou and the town of Susice. Both sites are located in the Šumava region. The main focus is then on the property status of individual local millers, their political success and involvement in local social groups or possible financial donations to the needy. Based on the results of the examination of mainly archival sources, the thesis obtains a picture of their real position in the locality in the period under study between 1850 and 1938. In the local research of

both sites, local memory books were mostly used to portray the everyday life of the inhabitants of the areas.

The results of the analysis of the two localities provide some research results that, however, cannot be generalized to other geographical areas.

In the conclusion, the author poses further research questions based on the findings that reflect the data.